

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2009 - ΕΤΟΣ Β' - ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 6 - ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ 2009

Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η Ημαθία ήταν ο πρώτος και αρχαιότερος πυρήνας του μετέπειτα Μακεδονικού Βασιλείου. Πολλές είναι οι αναφορές των αρχαίων συγγραφέων στην Ημαθία, καθένας από τους οποίους αναφέρεται σ' αυτήν από τη δική του σκοπιά. Ο Όμηρος προσδίδει στην Ημαθία το επίθετο «ερατεινή», καθότι αυτή έκειτο, κατά τον ποιητή, «... μάλλον εν τη μεσογαία ή παρά την παραλία...». Ο Ηρόδοτος αναφέρεται στη γεωγραφική θέση και τα όρια της Ημαθίας, όπως και ο Πολύβιος, ενώ ο Αισχύλος αναφέρεται στην ονομασία της Ημαθίας και τη σχέση της με τη Μακεδονία.

Η γεωγραφική θέση της Ημαθίας ορίζεται από τον Ηρόδοτο μεταξύ των ποταμών Λυδίου και Αλιάκμονος. Αυτή είναι και η επικρατούσα άποψη μεταξύ των ιστο-
 ρικών, των ερευνητών και των περιηγητών, οι οποίοι αναφέρθηκαν κατά καιρούς στην Ημαθία. Μέσα σ' αυτήν την έκταση περιλαμβάνονταν και οι πόλεις Έδεσσα, Σκύδρα, Κίτιο, Βέροια, Μίεζα κ.α. Αργότερα

στην έκταση της Ημαθίας περιλαμβάνονταν η Βέροια, η Νάουσα, ως αστικά κέντρα, ενώ η έκταση συμπληρωνόταν από πολλά χωριά. Κατά τη διάρκεια της Οθωμανοκρατίας η Ημαθία, χωροταξικά, ανήκε στο Βιλαέτι της Θεσσαλονίκης και εντός των ορίων υπήρχε ο καζάς της Βέροιας, ο οποίος συμπεριλάμβανε και τον ναχιγιέ της Νάουσας, ενώ η έκτασή της συμπληρωνόταν και από τα περιχώρα δυτικά της Θεσσαλονίκης, τα οποία αποτελούσαν την περιοχή του Ρουμλουκιού, την περιφέρεια της Καμπανίας, μέρος του καζά της Θεσσαλονίκης.

Όσον αφορά στην εκ-
ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 3

Η "ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ"
Ενδεικτική Βιβλιογραφία
του **Αν. Γκαλίτσιου**
σελ. 4

Η Βέροια & η Νάουσα κατά τον περιηγητή του 17ου αι. Enliya Çelebi
της **Αν. Ταναμπάση**
σελ. 6

Ο Φραγκίσκος Πουκεβίλ στα Πιέρια κατά το έτος 1806
του **Αρχιμ. Πορφ. Μπατσαρά**
σελ. 8

Η Ημαθία μέσα από τις «Οδοιπορικές Σημειώσεις» του Νικολάου Θ. Σχινά
του **ΑΘ. Βουδούρη**
σελ. 9

Περιδιαβαίνοντας τον τόπο μας με συνοδοιπόρους ξένους περιηγητές του 19ου & 20ου αι.
της **Ολ. Μπέτσα**
σελ. 11

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ
Το Ταξίδι Έλληνα Δημοσιογράφου μέσα από τον κάμπο της Ημαθίας
του **Εμμ. Ξυνάδα**
σελ. 12

Η κατάσταση της Παιδείας στις αρχές του 20ου αιώνα με βάση τις καταγραφές του επιθεωρητή Δ.Μ. Σαρρού
του **Γ. Ντελιόπουλου**
σελ. 14

Η Βέροια στα 1908
του **Δημ. Καρασάββα**
σελ. 15

Η Απελευθέρωση της Βέροιας μέσα από τις Ενθυμήσεις της Θάλειας Φλωρά Καραβία
του **Αντ. Γκαλίτσιου**
σελ. 17

Η Ημαθία μετά την Απελευθέρωσή της, μέσα από εντυπώσεις Κυπρίων Εθελοντών
του **Π. Παπαπολυβίου**
σελ. 19

Ἦρη δ' αἶξασα λίπεν ῥίον Οὐλύμποιο
Πιερίην δ' ἐπιβάσα καὶ Ἠμαθίην ἐρατεινὴν
σεύατ' ἐφ' ἵπποπόλων Ἑρηκῶν ὄρεα νιφόνετα
ἀκροτάτας κορυφάς· οὐδὲ χθόνα μάρπτε ποδοῖιν

Ομήρου *Ιλιάδα* Ξ 225-228

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

• Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της «**Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας**» μπορούν να επικοινωνούν στα τηλέφωνα: **6909727284, 6937032437**

• Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστολών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων κ.α. για δημοσίευση στα «**ΧΡΟΝΙΚΑ**», γίνεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρονική διεύθυνση «**xronika_emipi@yahoo.gr**» με την ένδειξη: Για τα «**Χρονικά**» (Τα άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 5 σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέπει να συνοδεύονται από παραπομπές και ενδεικτική βιβλιογραφία).

• Η έκδοση των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**» στηρίζεται αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και φίλων της **Ε.Μ.Ι.Π.Η.**, για τον λόγο αυτό, ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας. Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα από τις σελίδες των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**», καθώς και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης του εντύπου, καλέστε στο **6909727284**

• Ο **τραπεζικός λογαριασμός** της Εταιρείας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέτει τις προσφορές του, είναι: **Eurobank 0026-0077-10-0101737618**

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΠΡΟΣ ΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ» ΚΑΙ ΤΗΝ Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Εν Δράμα τη
10η Αυγούστου 2009

Προς
Τον Αξιότιμον
Κύριον Αθανάσιον Βουδούρη
Πρόεδρον Εταιρείας Μελετών
Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού
Ημαθίας
Εις ΦΥΤΕΙΑΝ ΗΜΑΘΙΑΣ

Αξιότιμε κύριε Βουδούρη,
Μετά πολλής της χαράς έλαβον το 5ον φύλλον της τριμηνιαίας εκδόσεως της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού Ημαθίας «**ΧΡΟΝΙΚΑ**», το οποίον λίαν ευγενώς μοι απεστείλατε και θερμότατα σας ευχαριστώ δια την τιμητικήν αυτήν προσφοράν.

Με την ευκαιρίαν της επικοινωνίας μας, θα ήθελα από καρδίας να σας συγχαρώ δια το λίαν αξιόλογον έργον το οποίον επιτελεί η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού Ημαθίας, τους πλούσιους καρπούς του οποίου γενόμεθα και ημείς δια μέσου των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**».

Εύχομαι ο Κύριος της Εκκλησίας μας, να σας χαρίξη κάθε καλόν, ευλογίαν και χάριν και πλουσίως να σας ενισχύη εις το πολύπλευρον και σημαντικόν έργον το οποίο επιτελείτε.

Μετά πατρικών ευχών

† Ο ΔΡΑΜΑΣ ΠΑΥΛΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΒΕΡΟΙΕΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Θησέως 13, Αθήνα, Τ.Κ. 105 62, Τηλ-Fax: 210 32 24 169
Κιν. 694 400 94 79, E-mail: syllogosverieon@yahoo.gr

Αθήναι 17 Ιουνίου 2009
Αριθμ. Πρωτοκ. 495.9

Προς
Την Εταιρεία Μελετών Ιστορίας &
Πολιτισμού Ν. Ημαθίας
Φυτεία Ημαθίας

Αξιότιμοι κύριοι,

Αποτελέσε ευχάριστη έκπληξη, για τον Σύλλογό μας, η ενημέρωσή μας για την ίδρυση του Σωματείου σας. Είναι σημαντικό να γεννιούνται Σύλλογοι ή Σωματεία από νέους ανθρώπους με ακόρεστη δίψα για την έρευνα της Ιστορίας και του Πολιτισμού του τόπου καταγωγής των. Η Πνευματική δραστηριότητα της Εταιρείας, τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας της, απεικονίζεται στην ύλη και το περιεχόμενο των Χρονικών. Η επιλογή των θεμάτων αφορά αποκλειστικά την Βέροια και εκ τούτου, εμείς οι παλαιότεροι ανασύρουμε πράγματα και γεγονότα από τις ξεχασμένες μνήμες μας, ευχάριστα.

Σας ευχαριστούμε για το υλικό που μας αποστείλατε και σαν μικρή ανταπόκριση σας στέλνουμε τα δύο πρώτα Φύλλα της μικρής ενημερωτικής εφημερίδας, που από το 2009 αρχίσαμε να εκδίδουμε και σας βεβαιώνουμε ότι είμεθα ανοικτοί σε οποιαδήποτε συνεργασία.

Δεχθείτε τα συγχαρητήρια όλου του Δ.Σ. για την όλη αξιέπαινη προσπάθειά σας.

Δια το Διοικητικό Συμβούλιο,

Πάτσος Ενάγγελος
Πρόεδρος

Όμηρος Κλήμης
Γραμματέας

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Εκδότης

Αθανάσιος Βουδούρης
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθυντής

Εμμανουήλ Ξυνάδας
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

Αρχισυνταξία -

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση

Νικόλαος Γ. Βουδούρης

Επιτροπή των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**»

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας
Χαίδω Τζήκα - Μπατσαρά
Νικόλαος Γ. Βουδούρης
Ιωάννα Α. Ζιώγα

Αναστασία Γ. Ταναμπάση

Εκτύπωση

Ν.Καραμανλίδης & ΣΙΑ Ο.Ε.

Ν.Νικομήδεια Ημαθίας 23310 90234, 90339

Γραφεία

Δ.Δ. Φυτείας Δοβρά Τ.Θ. 149, Τ.Κ. 59100

τηλ: 6909 727 084

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
μέρους ή ακέραιων κειμένων,
αρκεί να αναφέρεται η πηγή

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν
μόνο την άποψη του συντάκτη
του κειμένου

ΕΝΤΥΠΑ,

&

ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ

ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Περιοδικά-Εφημερίδες

- 1)Εφημερίδα «**Οι Καιροί**» φ. 367 - 372
- 2)Περιοδικό «**Πέλεκαν**», φ. 76
- 3)Περιοδικό **Φίλιππος** (Ι.Λ.Ε.Γ.Φ.) τχ. 63
- 4) Περιοδικό «**Ποντιακή Εστία**», τχ 161

Προσκλήσεις

- 1)ΥΠ.Π.Ο. & 11η Ε.Β.Α: Εκδήλωση «**Στο φως του φεγγαριού**» (Βέροια, 6-8-2009)
- 2)11η Ε.Β.Α. & Οι Φίλοι του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας: Εκδήλωση με θέμα «**Τι είναι μαγεία;**» (Βέροια, 25-9-2009)
- 3)Παρουσίαση του βιβλίου του Γιώργου Λιόλιου «**Σκιές της πόλης**» (Αθήνα, 12 - 10 - 2009)

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. ευχαριστεί όλους όσους στηρίζουν με κάθε τρόπο τις προσπάθειές της, συμβάλλοντας στην προώθηση των στόχων και των σκοπών της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στους: **Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης κ. κ. Άνθιμο, Νομαρχία Ημαθίας, Δήμο Βέροιας, Καθημερινή Εφημερίδα της Ημαθίας «Λαός», για την οικονομική τους υποστήριξη προς την Εταιρεία, με την αγορά τεμαχίων του ψηφιακού δίσκου (dvd) με τίτλο «**Ο Μακεδονικός Αγώνας στην Κεντρική Μακεδονία**» και του βιβλίου του Επιτίμου Προέδρου της Ε.Μ.Ι.Π.Η. κ. Παύλου Πυρινού, με τίτλο «**Βεροιώτικα Σημειώματα**».**

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ 1η ΣΕΛΙΔΑ

κλησιαστική κατάσταση στην Ημαθία, εντός των ορίων της περιλαμβανόταν η Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης, μέρος της επισκοπής Καμπανίας, καθώς και μέρος της επισκοπής Κίτρους. Έδρα της Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης ήταν η Βέροια, ενώ της επισκοπής Καμπανίας αρχικά το χωριό Επισκοπή Βεροίας και μετέπειτα το χωριό Καψόχωρα και το χωριό Κουλακιά.

Αυτή είναι σε γενικές γραμμές η Ημαθία. Σ' αυτήν αναφέρθηκαν αρχαίοι και νεώτεροι συγγραφείς, όπως ο Όμηρος, ο Θουκυδίδης, ο Ηρόδοτος, ο Στράβωνας, ο Αρριανός, ο Πλίνιος, ο Κλαύδιος Πτολεμαίος, ο Στέφανος Βυζάντιος, οι Tafel και Forbiger, ο Abel κ.α., ενώ την επισκέφθηκαν μεγάλοι περιηγητές Έλληνες και ξένοι όπως ο Delacoulonche, ο Leake, ο Struck, ο Tselebi, ο Σχινάς κ.α. Επίσης την Ημαθία επισκέφθηκαν ερευνητές δημοσιογράφοι, απεσταλμένοι ως ανταποκριτές στον ευρύτερο Μακεδονικό χώρο, ενώ πολύ σημαντικές είναι οι μαρτυρίες και οι περιγραφές που μας δίνουν αγωνιστές των Βαλκανικών πολέμων, οι οποίοι βρέθηκαν στο χώρο της Ημαθίας, είτε από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο είτε εκτός αυτού.

Η ιστορία, ο πολιτισμός, η παιδεία, η γεωγραφική της θέση, οι πεδιάδες της, τα προϊόντα της είναι μερικά από τα στοιχεία, τα οποία προκαλούν εντύπωση στους διάφορους ερευνητές, συγγραφείς και περιηγητές, οι οποίοι και θεωρούν σκόπιμο να αναφερθούν σε αυτά.

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. εκτιμώντας την ιστορική και πολιτιστική παράδοση της Ημαθίας αποφάσισε, κατόπιν προτάσεως της επιτροπής των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ», να αφιερώσει την έκδοση του συγκεκριμένου φύλλου στην Ημαθία και να την παρουσιάσει έτσι, όπως την είδαν τα μάτια Ελλήνων και ξένων περιηγητών, συγγραφέων, δημοσιογράφων, ερευνητών, αγωνιστών κ.α. και να κάνει γνωστό στο ευρύ κοινό την ιστορία και τον πολιτισμό της, καθώς και την προσφορά της στις δυο μεγάλες αυτές αξίες.

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ**ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ**

1. Στα «Μελετήματα Ημαθίας» δημοσιεύονται πρωτότυπες μελέτες για την αρχαιολογία, ιστορία, λαογραφία και γλωσσολογία, στην ελληνική γλώσσα.
2. Οι προς δημοσίευση μελέτες θα πρέπει να βασίζονται σε πρωτογενές αδημοσίευτο υλικό, εμπλουτισμένες με ανάλογη βιβλιογραφική τεκμηρίωση. Δεν παρέχεται η δυνατότητα αναδημοσίευσης αυτούσιων παλαιότερων μελετών, οι οποίες έχουν δημοσιευτεί στην ελληνική γλώσσα σε άλλα έντυπα ή περιοδικά.
3. Παρέχεται η δυνατότητα δημοσίευσης μελετών (παράλληλα πάντοτε με την ελληνική) και σε μετάφραση σε μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική. Κατ' εξαίρεση γίνονται δεκτές και μελέτες δημοσιευμένες σε ξένη γλώσσα, μεταφρασμένες στην ελληνική, όταν αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ημαθία και την Μακεδονία.
4. Τα θέματα των μελετών που αποστέλλονται προς δημοσίευση, θα πρέπει να σχετίζονται αποκλειστικά με τους εξής τομείς και τις διάφορες παραμέτρους τους: αρχαιολογία, ιστορία, λαογραφία, γλωσσολογία.
5. Η θεματική των μελετών θα πρέπει να αφορά γεωγραφικά τη Μακεδονία, με ιδιαίτερη βαρύτητα σε θέματα της Ημαθίας. Σχετικές θεωρούνται και μελέτες που σχετίζονται με τη ζωή και τη δράση κατοίκων της Ημαθίας και της Μακεδονίας και σε άλλες περιοχές (π.χ. Βαλκανική, Ευρώπη, Μ. Ασία, Αφρική κ.λ.π.).
6. Οι μελέτες δημοσιεύονται στο μονοτονικό σύστημα. Παρέχεται η δυνατότητα παράθεσης πηγών, αποσπασμάτων κ.λ.π. και στο πολυτονικό.
7. Κάθε μελέτη θα πρέπει να συνοδεύεται από σύντομη περιλήψη (όχι μεγαλύτερη από το 1/3 της μελέτης) σε μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική.
8. Ο μέγιστος αριθμός των σελίδων των προς δημοσίευση μελετών, καθορίζεται στις 70 σελίδες.
9. Οι προς δημοσίευση μελέτες θα πρέπει να υποβάλλονται απαραίτητα σε ηλεκτρονική μορφή και εκτυπωμένες, στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Ηλεκτρονικά, θα πρέπει επίσης, να αποστέλλονται οι εικόνες, χάρτες κ.λ.π. που συνοδεύουν το κείμενο, μαζί με τους σχετικούς υπότιτλους (λεζάντες). Το

σχετικό οπτικό υλικό θα δημοσιεύεται στο τέλος κάθε μελέτης.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ & ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΡΘΡΩΝ

1. Οι προς δημοσίευση στα «Μελετήματα Ημαθίας» μελέτες συγκεντρώνονται από τα μέλη της συντακτικής επιτροπής. Ως ανώτατο χρονικό όριο για τη δημοσίευση μελετών στον τόμο του εκάστοτε έτους τίθεται η αποστολή τους μέχρι την 1η Αυγούστου.
 2. Οι μελέτες, αφού πρώτα κριθεί από τη συντακτική επιτροπή ότι εμπίπτουν στη θεματολογία του περιοδικού και ότι πληρούν τις απαραίτητες τεχνικές προϋποθέσεις, αποστέλλονται για την τελική αξιολόγηση στα μέλη της επιστημονικής επιτροπής. Η αξιολόγηση των μελετών θα πραγματοποιείται με τη μέθοδο του «τυφλού» συστήματος, δηλαδή τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής δε θα γνωρίζουν εκ των προτέρων των συγγραφέα της μελέτης.
 3. Τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής, αφού πρώτα συγκεντρωθούν οι προς εξέταση μελέτες, συνέρχονται σε μία συνεδρίαση κατά την οποία μοιράζονται (ανάλογα με την ειδικότητά τους) το υλικό και αποφασίζουν να τις αποστείλουν σε δύο «κριτές» (εφόσον αυτό κριθεί απαραίτητο), οι οποίοι θα εκφράσουν τις απόψεις τους συμπληρώνοντας μία φόρμα με τα απαραίτητα πεδία, προβαίνοντας παράλληλα στις σχετικές παρατηρήσεις.
 4. Η επιστημονική επιτροπή, έχοντας υπόψη της τη γνωμοδότηση των κριτών, κοινοποιεί στους συγγραφείς τα σχετικά αποτελέσματα, στέλνοντάς τους παράλληλα το κείμενο με τις σχετικές παρατηρήσεις.
 5. Τα προς δημοσίευση άρθρα θα αποστέλλονται στους συγγραφείς σε δύο δοκίμια (διαδοχικά) προς διόρθωση, κατά τη διαδικασία σελιδοποίησης του περιοδικού. Οι συγγραφείς θα πρέπει σε διάστημα λίγων ημερών να επιστρέφουν στη συντακτική επιτροπή τα διορθωμένα κείμενα.
- Η έκδοση του περιοδικού συνοδεύεται και από συγκεκριμένο αριθμό ανατύπων, οι οποίες θα καθορίζεται κάθε φορά με απόφαση του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Τα ανάτυπα θα αποστέλλονται στους συγγραφείς μαζί με το τεύχος του περιοδικού.

Περισσότερες πληροφορίες στην ηλεκτρονική σελίδα της Εταιρείας emipi.wordpress.com

Βεροιώτικα Σημειώματα

Αποκλειστικά από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. το νέο βιβλίο του Παύλου Πυρινού

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ:

- ✓ Βιβλιοπωλείο «Πυρινός»
- ✓ Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο»
- ✓ «Βιβλιοθήκη του Ναυτίλου»
- ✓ Ταχυδρομικά, με αντικαταβολή (+ έξοδα αποστολής)

Τιμή: 10 ευρώ

DVD της Ε.Μ.Ι.Π.Η. για τον Μακεδονικό Αγώνα**ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ:**

- ✓ Βιβλιοπωλείο «Πυρινός»
- ✓ Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο»

Τιμή: 5 ευρώ

Τα

ΧΡΟΝΙΚΑ

Θα τα βρείτε...

ΒΕΡΟΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας (Ελλης 8)
Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο» (Βενιζέλου 36)
Βιβλιοπωλείο «Πυρινός» (Βενιζέλου 50)

ΝΑΟΥΣΑ

Ευξείνιος Λέσχη Ποντίων Νάουσας (Χατζηγηρηγοριάδη 30)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Βιβλιοπωλείο Libro (Βετσοπούλου 32)

ΑΘΗΝΑ

«Βιβλιοθήκη του Ναυτίλου» (Χαρ. Τρικούπη 28)

...και στην

ηλεκτρονική διεύθυνση

emipi.

wordpress.

com

ΑΦΙΕΡΩΜΑΙ Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Του

Αντωνίου Γκαλίτσιου

Ταμία Ε.Μ.Ι.Π.Η.

✳ **Δημητριάδης Βασίλης.** Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπί : εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια. Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1973

Ο Εβλιγιά Τσελεμπί ήταν τούρκος περιηγητής και συγγραφέας του 17ου αι. Το έργο του είναι γνωστό με τον τίτλο Seyahatname (Ταξιδιωτικό) ή Tarih-I Seyyah (Ιστορία του ταξιδιού) και είναι χωρισμένο από τον ίδιο σε δέκα βιβλία, που περιγράφουν τις εντυπώσεις του από τα πολυάριθμα ταξίδια του (από την Αυστρία και τον Καύκασο ως την Αραβία, το Σουδάν και την Αιθιοπία). Τα αποσπάσματα για την Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, που παρουσιάζονται εδώ, προέρχονται από το 5ο και 8ο βιβλίο του και γράφτηκαν, κυρίως, κατά τη διάρκεια ταξιδιού του Εβλιγιά από την Κωνσταντινούπολη στην Κρήτη (το 1667-1668) με σκοπό να πάρει μέρος στην εκστρατεία των Τούρκων κατά της Κρήτης. Περιγραφή της Νάουσας στις σελίδες 245-248 και της Βέροιας στις σελίδες 249-268

✳ **Cousinery, Esprit Marie.** Voyage dans la Macedoine contenant des recherches sur l'histoire, la geographie et les antiquites de ce pays, t.1. Paris, Imprimerie Royale, 1831
Ο Esprit-Marie Cousinery (1747-1833) εργάστηκε στο Προξενείο της Θεσσαλονίκης από το 1773 έως το 1793. Το δίτομο έργο του «Voyage dans la Macedoine» είναι βασισμένο στις αναμνήσεις και τις σημειώσεις του, δεδομένου ότι περιηγήθηκε τη Μακεδονία για σαράντα περίπου χρόνια και αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για την οικονομική και πολιτική κατάσταση της Μακεδονίας του 18ου αιώνα. Ο Κουζινερύ περιγράφει την υποδοχή του στη Βέροια από έναν Μπεκέλα (Βικέλα), προστατευόμενο της Αγγλίας, πλοίοιο και καλλιερημένο. Αναφέρει ακόμα στοιχεία για τον πληθυσμό, τις αρχαιότητες, τα τείχη και τους ναούς της πόλης, καθώς και για την παραγωγή προσοφιών. Μιλά τέλος για τον έλεγχο, που ασκούσε στην πόλη ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων και τις δυσμενείς φορολογικές συνέπειες αυτού του γεγονότος. Πληροφορίες για τη Βέροια και τη Νάουσα στο 3ο κεφάλαιο του 1ου τόμου (σ.57-99) και κυρίως σ. 68-75.

http://www.ipet.gr/veroia/show_rec.php?id=vt0t00005

✳ **Leake Martin William.** Travels in Northern Greece τ.3. London, J. Rodwell, 1835.

Ο Βρετανός αξιωματικός William Martin Leake (1777 - 1860) επισκέφθηκε την Ελλάδα στις αρχές του 19ου αιώνα (1804-1810). Οι εντυπώσεις του από τις περιηγήσεις του δημοσιεύθηκαν σε μια σειρά βιβλίων, που εκδόθηκαν σταδιακά από το 1821 μέχρι το 1859. Το βιβλίο Travels in Northern Greece εκδόθηκε το 1835 σε 4 τόμους.

Στις σελ. 290 κ.εξ. του 3ου τόμου περιγράφεται η Βέροια. Δίνονται πληροφορίες για την ύπαιθρο, τον πληθυσμό, τη βιοτεχνία, τις αρχαιότητες και το βοσκόδα της πόλης, καθώς και για έναν διάσημο αγγελιοφόρο με το όνομα «Άνεμος». Αναφορές στην περιοχή της Ημαθίας (Νάουσα, Βέροια, όρος Βέρμιο) στο κεφάλαιο 27 (XXVII) σ.258-301 του 3ου τόμου.

http://www.ipet.gr/veroia/show_rec.php?id=vt0b00152

✳ **Pouqueville François Charles Hugues Laurent.** Voyage de la Grece, Paris, 1826-1827(2η εκδ.)

Ο Pouqueville, Γάλλος διπλωμάτης, περιηγητής και ιστοριογράφος, περπάτησε κυριολεκτικά όλη σχεδόν την ηπειρωτική Ελλάδα και ασχολήθηκε με τη συγγραφή έργων για την Ελλάδα. Το βιβλίο του «Voyage de la Grece», που κυκλοφόρησε σε 6 τόμους, αποτελεί (παρά τις κάποιες υπερβολές και υποκειμενισμούς του) μια πολύτιμη πηγή γνώσεων για την τουρκοκρατούμενη Ελλάδα λίγο πριν την Επανάσταση του 1821.

Σύντομη αναφορά στη Βέροια υπάρχει στον 1ο τόμο (σ.143) και λίγο πιο εκτενέστερη για τη Βέροια και τη Νάουσα στον 3ο τόμο (σ.93-96)

Το έργο «Voyage de la Grece» κυκλοφορεί και σε ελληνική μετάφραση, Pouqueville François Charles Hugues Laurent. Ταξίδι στην Ελλάδα : Μακεδονία - Θεσσαλία. Αθήνα, Αφρι Τολίδη, 1995.

Σύντομη περιγραφή για τη Βέροια, τη Νάουσα και την ευρύτερη περιοχή στις σελίδες 133-137. Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο του Αρχιμ. Πορφύριου Μπατσαρά

στη σελίδα 8.

http://www.ipet.gr/veroia/show_rec.php?id=vt0b00153

✳ **Delacoulonche Alfred.** Memoire sur le berceau de la puissance macedonienne des bords de l'Haliakmon et ceux de l'Axius, Archives des Missions Scientifiques et Littéraires 8(1859) σ.67-288.

Ο Delacoulonche είναι ο πρώτος κατ' επάγγελμα αρχαιολόγος, που μελέτησε τις αρχαιότητες της Βέροιας, όταν την επισκέφθηκε το 1855. Επισκέφθηκε πολλά από τα μνημεία της (τζαμιά, ναούς, νεκροταφεία, καθώς και πολλές οικίες) και ανέγραψε πολλές επιγραφές. Το έργο του, που το χαρακτηρίζει η οξύνια, η ακρίβεια και η ευρύτητα των ενδιαφερόντων και των απόψεων, αποτέλεσε πολύτιμο βοήθημα για τους μετέπειτα μελετητές της ιστορίας και των αρχαιοτήτων της Βέροιας.

Στις σελ. 105 κ.εξ και 246 κ.εξ. παρατίθενται πληροφορίες για την πόλη της Βέροιας. Μεταξύ άλλων δίνονται πληροφορίες για τον πληθυσμό, τις συνοικίες, τα τζαμιά, τις ενορίες, αρχαιότητες και επιγραφές.

http://www.ipet.gr/veroia/show_rec.php?id=vt0b00150

✳ **L. Heuzey - D.Daumet.** Mission archeologique de Macedoine. Paris, 1876

Ο Leon Heuzey, Γάλλος αρχαιολόγος, επισκέφθηκε την Ημαθία το 1855 μαζί με τον Delacoulonche. Εντυπωσιάστηκε από τον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας και μετά από μια σύντομη ανασκαφή έφερε στο φως ένα μακεδονικό τάφο και την ανατολική πλευρά του ανακτόρου. Τα πορίσματα των ερευνών του μαζί με πολλά σχέδια του συνεργάτη του αρχιτέκτονα D. Daumet, αλλά και άλλες πληροφορίες για την περιοχή (για ευρήματα στα χωριά Παλατίτσια, Μπάρμπες και Κούτλαις) δημοσίευσε το 1876 στο 2ο μέρος του έργου του Mission archeologique de Macedoine, σ. 176 κ.ε.

✳ **Μηλιαράκης Αντώνιος.** Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας κατά τον Emile Isabert / υπό Αντωνίου Μηλιαράκη. Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Ελληνικής Ανεξαρτησίας, 1878.

Ο ιστορικός και γεωγράφος Αντώνιος Μηλιαράκης (1841-1905) ήταν ιστορικός, γεωγράφος και ιδρυτικό μέλος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, που ιδρύθηκε το 1881. Το έργο του «Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας κατά τον Emile Isabert» αποτελεί μετάφραση αποσπάσματος του «Itineraire descriptif, historique, et archeologique de l' Orient / par le Dr Emile Isambert. Ire partie Grece et Turquie d' Europe. Paris, 1873. Πληροφορίες για περιοχές του Ν. Ημαθίας (Βέροια, Νάουσα, Παλατίτσια κ.α.) σ.113-122.

✳ **Σχινάς, Νικόλαος Θ.** Οδοιπορικά σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας Οροθετικής Γραμμής και Θεσσαλίας / Συνταχθείσαι τη εντολή του επί των στρατιωτικών υπουργού υπό Νικολάου Θ. Σχινά ταγματάρχου. Εν Αθήναις, Τύποις «Messenger d' Athènes», 1886-7,(3 τόμοι).

Ο Νικόλαος Θ. Σχινάς, αξιωματικός του Μηχανικού, περιόδευσε στη Θεσσαλία, Ήπειρο και Μακεδονία και οι πληροφορίες, που συνέλεξε, εκδόθηκαν στην Αθήνα, σε 4 τόμους (1886-1897) με δαπάνη του Υπουργείου των Στρατιωτικών (η περιοδεία του στην Ήπειρο εκδόθηκε στην Αθήνα το 1897 από το τυπογραφείο του Υπουργείου των Στρατιωτικών με τίτλο «Οδοιπορικών Ηπείρου»). Το έργο έχει συνταχθεί με τη μορφή σημειώσεων για στρατιωτικούς σκοπούς. Στο σχετικό με τη Βέροια απόσπασμα περιέχονται πληροφορίες για την τοπογραφία, τα τείχη, τον πληθυσμό, τις συνοικίες, τους οίκους λατρείας, τα χάνια και την ύπαιθρο της πόλης. Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο του Θ. Βουδούρη στη σελίδα 9

http://www.ipet.gr/veroia/show_rec.php?id=vt0t00003

✳ **Δήμιτσας Μαργαρίτης.** Η Μακεδονία εν λίθοις φθεγογόμενοις και μνημείοις σωζομένοις : ήτοι πνευματική και αρχαιολογική παράστασις της Μακεδονίας εν συλλογή 1409 ελληνικών και 189 λατινικών επιγραφών και εν απεικονίσει των σπουδαιότερων καλλιτεχνικών μνημείων. Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, 1988. Το βιβλίο αποτελεί φωτοανατύπωση της 1ης έκδοσης του 1896. Παρόλο που δεν είναι ένα περιηγητικό κείμενο, αλλά αφορά περισσότερο τη δημοσίευση του επιγραφικού υλικού, που βρέθηκε στη Μακεδονία, συμπεριλήφθηκε εδώ λόγω των σημαντικών πληροφοριών, που δίνει για την τοπογραφία και τα μνημεία της Ημαθίας.

Γενικά για την Ημαθία σ.15-16, για τη Βέροια σ.57-90, για τη Νάουσα και τη Σκύδρα σ.91-98, για τη Βεργίνα (Παλατίτσια και τα χωριά Κούτλαις και Μπάρμπες) σ.175-216

✳ **Struck, Adolf.** Macedonische fahrten. II. Die

macedonische Niederlande, Sarajevo, 1908

Ο Στρουκ, υπάλληλος των μακεδονικών σιδηροδρόμων και από το 1905 διοικητικός διευθυντής του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, επισκέφθηκε τη Μακεδονία μεταξύ των ετών 1898-1903. Τις εντυπώσεις του από τις περιοδείες του κατέγραψε στο δίτομο περιηγητικό του έργο «Macedonische fahrten». Πληροφορίες για την Καμπανία, Βέροια, Νάουσα δίνονται στο 2ο τόμο (II. Die macedonische Niederlande). Αναφέρεται στην τοπογραφία και τη σύνθεση του πληθυσμού της Βέροιας, καθώς και στην ιστορία, τους ναούς, τα σχολεία, τις αρχαιότητες, την οικονομία (βιοτεχνία και γεωργία) και τη διοίκηση της (ήταν έδρα καιμιακάμμη). Αναφέρει ακόμα πως η Βέροια ήταν έδρα μουσουλμάνων σείχη, χριστιανού μητροπολίτη και εβραίου ραββίνου. http://www.ipet.gr/veroia/show_rec.php?id=vt0t00007

✳ **Ευστρατιάδης Ευστράτιος.** Μακεδονία: Η πρώτη περιοδεία έλληνας δημοσιογράφου, δημοσιευθείσα εις το «Σκριπ». Αθήνα, Τυπογραφείον Κωστή Χαιροπούλου, 1903. Το βιβλίο αποτελεί έκδοση άρθρων του δημοσιογράφου Ευστρατιάδη, που δημοσίευσε στην εφημερίδα «Σκριπ». Πληροφορίες για την Ημαθία σ. 128-136.

✳ **Παπαδόπουλος Στέφανος Ι.** Η κατάσταση της παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του καζά Θεσσαλονίκης (Μία ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου). Μακεδονικά ΙΕ (1975) σ.114-146.

Ο Δημήτριος Μ. Σάρρος περιόδευσε το 1906 ως «Γενικός Επιθεωρητής των εν Μακεδονία Ελληνικών Σχολείων» την ύπαιθρο του καζά (επαρχίας) Θεσσαλονίκης και έδωσε σε μια εκτενή έκθεσή του λεπτομερή και ενδιαφέροντα στοιχεία, τόσο για τα σχολεία, όσο και για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των κατοίκων των διαφόρων χωριών της περιοχής αυτής. Πληροφορίες για τα χωριά της Επισκοπής Καμπανίας σ.128-139. Περισσότερα για την έκθεση του Δ.Σάρρου στο άρθρο του Γ.Ντελιόπουλου, σελίδα 14.

✳ **Αρβανίτης Ανδρέας Ι.** Η Μακεδονία εικονογραφημένη. Εν Αθήναις, Τυπογραφείο της «Αυγής», 1909

Ο Ανδρέας Ι. Αρβανίτης ήταν γιατρός και Γενικός Γραμματέας του Παμμακεδονικού Συλλόγου της Αθήνας. Στο έργο του αυτό δίνονται πληροφορίες για την Ημαθία, τη Βέροια, τη Νάουσα, το Γιδά, το Βέρμιο όρος και τον ποταμό Αλιάκμονα. Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο του Δ. Καρασάββα στη σελίδα 15.

✳ **Ευαγγελίδης Τρύφων Ε.** Νέα Ελλάς, ήτοι ιστορική, γεωγραφική, τοπογραφική και αρχαιολογική περιγραφή των νέων ελληνικών χωρών : Ηπείρου Θεσσαλίας, Μακεδονίας, νήσων και οδηγός σαφής και ακριβής των ταξιδιωτών και περιηγητών...Εν Αθήναις, τύποις Δ. Γ. Ευστρατίου και Δ. Δελή, 1913.

Πληροφορίες για τη Βέροια και τη Νάουσα σ. 38 κ.ε. Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο της Ο. Μπέτσα στη σελίδα 11.

✳ **Φλωρά - Καραβία Θάλεια.** Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912 - 1913: Μακεδονία - Ήπειρος. Αθήνα, 1936. Η Θάλεια Φλωρά-Καραβία ακολούθησε τον ελληνικό στρατό κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1912-13 και το βιβλίο της «Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913, Μακεδονία - Ήπειρος» γράφτηκε από τις σημειώσεις, που κρατούσε και εικονογραφήθηκε με έργα, που ζωγράφιζε, το διάστημα που ακολουθούσε το ελληνικό στρατεύμα.

Πληροφορίες για την επίσκεψή της στη Βέροια δίνονται στο κεφάλαιο «Εντυπώσεις από την Βέροια - 30 Νοεμβρίου 1912 σ.16-20. Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο του Α. Γκαλίτσιου στη σελίδα 17.

Η Βιβλιογραφία είναι ενδεικτική και δεν καταγράφει όλα τα περιηγητικά κείμενα, που αναφέρονται στην Ημαθία. Η σειρά, που ακολουθείται, είναι χρονολογική(από το παλιότερο στο νεότερο).

Βοηθήματα για τη σύνταξη αυτής της βιβλιογραφίας (πέρα από τα στοιχεία που αντλούνται από τα ίδια τα βιβλία που περιλαμβάνει η βιβλιογραφία):

• **Δ. Γουναροπούλου - Μ. Β. Χατζόπουλος.** Επιγραφές κάτω Μακεδονίας, μεταξύ του Βερμίου Όρους και του Αξιού ποταμού - τεύχος Α' Επιγραφές Βεροίας, Αθήνα, Υπουργείο Πολιτισμού- Εθνικός Ίδρυμα Ερευνών, 1998.

• <http://www.ipet.gr/veroia/> Βέροια «Μητρόπολις» της Μακεδονίας. Ηλεκτρονική Τράπεζα Δεδομένων από το Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας - Παράρτημα Βέροιας του Εθνικού Ίδρυματος Ερευνών σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Πολιτιστικής και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας, που εδρεύει στην Ξάνθη.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΒΕΡΟΙΑ & Η ΝΑΟΥΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ ΤΟΥ 17ΟΥ ΑΙ.

ΕΒΛΙΥΑ ÇELEBİ

Της Αναστασίας Γ.

Ταναμπάση

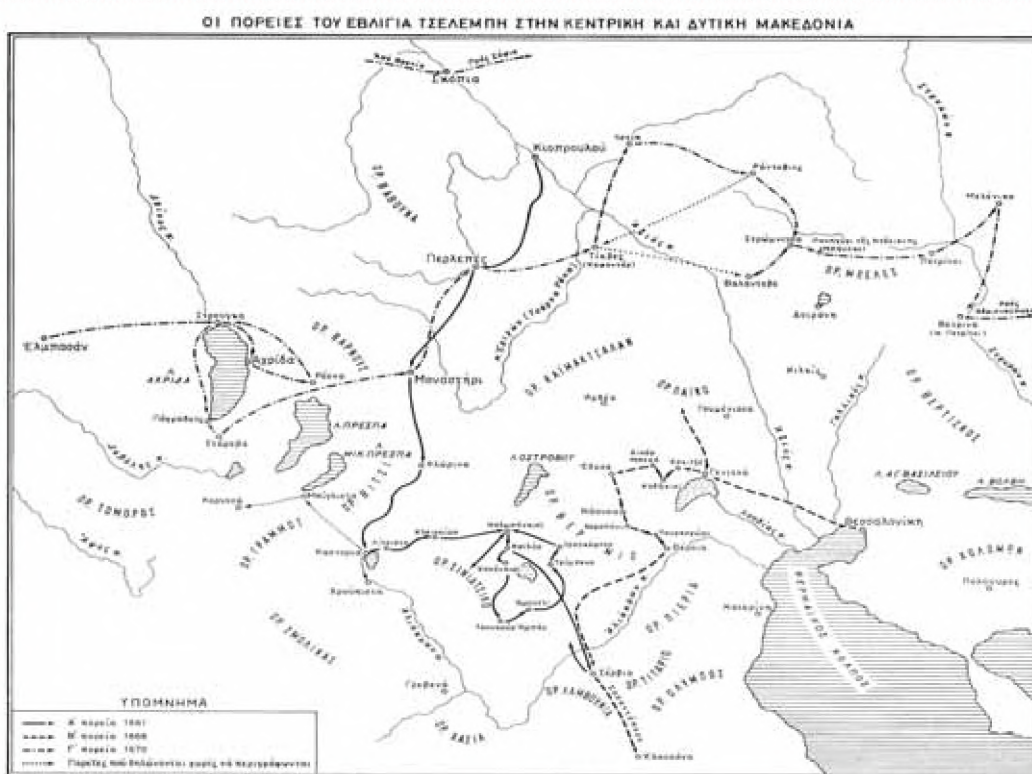
Ιστορικού - Μέλους Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Ο Εβλιγιά Τσελεμπί¹, γιος του αρχιχρυσόχου της αυλής του σουλτάνου, Ντερβίς Μεχμέτ Ζιλλή, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 25 Μαρτίου 1611 (10 Μουχαρέμ 1020) και απεβίωσε πιθανότατα το 1683.

Οι πληροφορίες για τον ίδιο και την οικογένειά του αντλούνται από το έργο του, το περίφημο Seyahatnâme (Ταξιδιωτικό) ή Tarih-i Seyyah (Ιστορία του Ταξιδιού), που αποτελείται από δέκα βιβλία. Ο ίδιος στο πρώτο και δεύτερο βιβλίο του διηγείται ένα όνειρο, που-κατ' αυτόν-αποδίδει την κλίση του στα ταξίδια σε θεϊκό χάρισμα. Ονειρεύτηκε, συγκεκριμένα, ότι βρισκόταν στο τζαμί του Αχή Τσελεμπί, με σκοπό να προσκυνήσει τον προφήτη Μωάμεθ και μέσα στη σύγχυσή του, αντί να ζητήσει την ευλογία του (şefa'at), μπερδεύτηκε και του ζήτησε ταξίδια (seyahat). Ο προφήτης, αφού τον ευλόγησε, του ανέθεσε να ταξιδέψει σε ολόκληρη την οθωμανική αυτοκρατορία και να καταγράψει τις εντυπώσεις του.

Οι περιηγήσεις του Εβλιγιά Τσελεμπί άρχισαν από την Κωνσταντινούπολη και τα περίχωρά της το 1630 ή 1631 και ολοκληρώθηκαν, με βάση το δέκατο βιβλίο του, στην Αίγυπτο, το Σουδάν και την Αιθιοπία. Σύμφωνα με το Β. Δημητριάδη, σ' όλα του τα κείμενα υπάρχει πληθώρα κενών, κυρίως ως προς τις χρονολογίες, αλλά και άγραφα κεφάλαια, αποδεικτικό στοιχείο του ότι ο Τσελεμπί πέθανε αφήνοντας ανολοκλήρωτο το έργο του. Ένα έργο, που παρότι δεν αποτελεί την πλέον αξιόπιστη ιστορική πηγή, εντούτοις παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία, τις λαϊκές παραδόσεις των διαφόρων περιοχών, τη γεωγραφία, σημαντικά δημογραφικά στοιχεία, καθώς και στοιχεία του πολιτισμού και της καθημερινότητας των κατοίκων.

Στο όγδοο βιβλίο του εστίασε στη συμμετοχή του στην εκστρατεία εναντίον της Κρήτης. Στη διαδρομή μέχρι να φτάσει εκεί, το 1668 πέρασε από τη Νάουσα και τη Βέροια, που ανήκαν στο σαντζάκι της Θεσσαλονίκης². Είναι αξιοσημείωτη η μικρή έκταση, που καταλαμβάνει η περιγραφή της Νάουσας, διότι το πιθανότερο είναι ότι ο περιηγητής δεν έμεινε στην πόλη. Ο Β. Δημητριάδης στη διατριβή του³ θεωρεί ότι αυτό συνέβη, επειδή εκεί δε διέμενε μουσουλμανικός πληθυσμός ούτε υπήρχαν κτίρια οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Αναφέρει δε και το προνόμιο, που απολάμβαναν η Νάουσα και οι κάτοικοί της με σουλτανικό φερμάνι, το οποίο προέβλεπε να μην κατοικεί και να μη διανυκτερεύει κανένας μουσουλμάνος στην πόλη. Εξαιρούνταν ο πολιτικός διοικητής, ο μουτεβελλής⁴ και ο καδής⁵.

Νάουσα (Avusdos)

Ο Εβλιγιά Τσελεμπί περιέγραψε τη Νάουσα⁶ ως μία εύφορη κωμόπολη απίστων με 1.000 σπίτια, χτισμένη στους πρόποδες της θερινής βοσκής στο Βέρμιο⁷. Αποτελούσε τμήμα του σαντζακιού Θεσσαλονίκης και έδρα ναίτη, δηλαδή αντιπροσώπου του καδή της Βέροιας. Ήταν, επιπλέον, βακούφι του Γαζή Εβρενός, διοικούμενο από τον Επίτροπο του βακουφίου, το μουτεβελλή (mütevelli). Όλοι οι κάτοικοί της ήταν ορθόδοξοι χριστιανοί (Rüm millet). Στη Νάουσα μπορούσε κανείς να επισκεφτεί την αγορά, το παζάρι, τους ανθοκήπους, τους κήπους και τ' αμπέλια, ενώ το κλίμα της περιοχής προδιέθετε ευχάριστα. Αναχωρώντας ο περιηγητής πέρασε από τα χωριά Ντελιμάνο, Χωραπάνι, Γιογουρνίτσα (Νέα Κούκλαινα), Τουρκοχώρι (Πατρίδα) και Κρεβατά.

Βέροια (Kara Ferye)

Σε αντίθεση με τη Νάουσα, ο Εβλιγιά Τσελεμπί παρέμεινε στη Βέροια⁸. Στην εισαγωγή του παρέθεσε δύο παραδόσεις ως προς την ονομασία της πόλης. Μας πληροφορεί, καταρχήν, ότι κατά τα βυζαντινά χρόνια η πόλη ιδρύθηκε από τη βασιλοπούλα Ana Ferye (μητέρα Βέροια), κόρη του χριστιανού ηγεμόνα Şerkiye. Αντίστοιχα, την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, επί Σουλτάνου Μουράτ Α', ο Γαζή Εβρενός διατάχθηκε να καταλάβει το κάστρο της Βέροιας. Μεταξύ των γαζήδων, που είχαν σταλεί από τον Εβρενός, πρώτος κάποιος με το όνομα Καρά Φεριέ ή Καρά

Φερέ πάτησε το πόδι του στην πόλη και κατόπι ανέλαβε τη διοίκηση. Ο Τσελεμπί διευκρίνισε, εξάλλου, ότι ο Καρά Φεριέ είχε αναρριχηθεί με σκοινιά στο κάστρο της πόλης.

Η Βέροια αναφέρεται ως καζάς 300 άσπρων, τμήμα του σαντζακιού Θεσσαλονίκης και του εγιαλετίου Ρούμελης⁹. Είναι μία από τις λίγες πόλεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, που δεν αποτελούσαν χάσια ή βακούφια¹⁰. Ο Τσελεμπί δεν παρέλειψε να επισημάνει και τους διοικητές της πόλης, ενώ διαπίστωσε ότι στη Βέροια κατοικούσαν πάρα πολλοί μορφωμένοι και ενάρετοι κάτοικοι, με άλλα λόγια μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της ήταν μουσουλμάνοι¹¹. Στην πόλη μπορούσε κανείς να εντοπίσει αναπληρωτή του κεχαγιά των σπαχήδων, σερντάρη των γενιτσάρων¹², αγορανόμο, κεχαγιά της πόλης, εισπράκτορα για τα τέλη της αγοράς, εισπράκτορα του κεφαλικού φόρου, σούμπαση, και απόλυτο άρχοντα. Ο Τσελεμπί μας πληροφορεί ακόμη ότι λόγω της καταστροφής του άλλοτε δυσπρόσιτου κάστρου της πόλης, δεν υπήρχε φρουρά και κατ' επέκταση φρουράρχος.

Ο πληθυσμός της Βέροιας υπολογίστηκε από τον περιηγητή σε σπίτια. Καταμέτρησε 4.000 σπίτια χαρακτηρίζοντάς τα ωραία αρχοντικά, εύπορα, όμορφα διακοσμημένα, δίπατα και πετρόχιστα. Κατέταξε, μάλιστα, στις πλέον περίφημες κατοικίες το σεράι του Μπεκίρ Εφέντη και το σεράι του Μουσταφά Αγά. Με βάση τα γραφόμενά του, εκείνη την περίοδο υπήρχαν 16 μουσουλμανικές συνοικίες, 15 συνοικίες Ελλήνων, Λατίνων¹³, Σέρβων, Βουλγάρων, και 2 ομάδες cema'at Εβραίων, εκ των οποίων οι περισσότεροι

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ανήκαν στους Εβραίους Frani. Λαμβάνοντας υπ' όψη τις σημειώσεις του, η θρησκευτική ζωή της πόλης ήταν έντονη, αν αναλογισθεί κανείς την ύπαρξη 16 παλαιών τζαμιών, που ανέφερε. Από τα τζαμιά, εκείνα που κατά το παρελθόν υπήρξαν εκκλησίες, ήταν του Γαζή Μουράτ Χαν Α¹⁴, του Μουσά Τσελεμπί και του Φραντζή. Λειτουργούσαν, συγχρόνως, τα τζαμιά του Μουφτή, του Μαχμούτ Εφέντη, του Εμίρ Τσελεμπί. Ο περιηγητής δε διευκρίνισε σε ποια χρονική στιγμή ή περίοδο ανεγέρθηκαν τα συγκεκριμένα τζαμιά. Κατέγραψε, επίσης, 3 μεντρεσέδες ουλεμάδων, 10 γραμματοδιδασκαλεία, 5 τεκέδες δερβίσηδων.

Ο Τσελεμπί απαρίθμησε και τα βεροιώτικα οθωμανικά λουτρά της πόλης, που τότε ανέρχονταν στα 70, από τα οποία 5 ήταν διπλά και κατά την άποψή του, αναπαυτήρια ψυχής. Ένα τέτοιο διπλό λουτρό ήταν του Σινάν του Αλατά (Tuzci), το γνωστό ως Τσις Χαμάμ. Στην περιγραφή του συμπεριέλαβε και τα 3 πτωχοκομεία, που λειτουργούσαν, ενώ από τα γραφόμενά του διαπιστώνεται ότι η εμπορική κίνηση στην πόλη ήταν αξιόλογη. Υπολόγισε 600 καταστήματα, 15 χάνια εμπόρων και ένα μπεζεστένι, όπου πωλούνταν πετσέτες μάνιου. Εκείνο, όμως, που τον εντυπωσίασε ήταν οι νερόμυλοι της πόλης, που ανέρχονταν στους 300 και για τον ίδιο, «*παρόμοιοι τους δεν υπάρχουν σε καμιά άλλη χώρα*».

Έπλεξε, ταυτόχρονα, το εγκώμιο της θερινής βοσκής της Νάουσας εννοώντας το όρος Βέρμιο. «*Είναι μια βοσκή με γρασίδι και φυτά και χιλιάδες ζωογόνα νερά...Είναι ένας εξαιρετος εξοχικός τόπος, άξιος επισκέψεως*». Στην περιγραφή του επεσήμανε ότι τα νερά της πόλης ανάβλυζαν από ένα βράχο στο χωριό Sekerköy ή Ζαχαροχώρι, το σημερινό Σέλι. Τα νερά του ποταμού κυλούσαν κάτω από τη γέφυρα του Σινάν Μπέη, την οποία ο Τσελεμπί συνέκρινε με έργο του βασιλιά Χοσρόη¹⁵: «*...μοιάζει σαν ένα ουράνιο τόξο σαράντα οργιές. Είναι μια περίτεχνη, αξιοθαύμαστη γέφυρα*».

Σημαντική πληροφορία θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς μια «συνήθεια», που είχαν οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Βέροιας, αλλά και των Βοδενών¹⁶, την περίοδο του χριστιανικού Πάσχα, γιορτή που ο περιηγητής χαρακτήριζε ως κακόφημη γιορτή. «*Την ημέρα εκείνη όλοι οι άπιστοι θα κλειδωθούν στα σπίτια τους, θα ντυθούν και θα οπλισθούν και δε θα βγουν έξω από τα καταραμένα σπίτια τους. Όλοι οι μουσουλμάνοι τις ημέρες εκείνες των κόκκινων αυγών ντύνονται και ζώνονται τα άρματα σαν να είναι μεγάλη γιορτή και σαν να είναι το Κουρμπάν Μπαϊράμι. Όλοι οι μαχητές γαζήδες, κατάφορτοι με πολεμικά άρματα, εκείνη την ημέρα, ώσπου να φτάσει το βράδυ, ρίχνουν κανονιές και τουφεκίες και φωνάζοντας την πολεμική κραυγή των μουσουλμάνων Αλλάχ Αλλάχ, συγκεντρωμένοι σε ομάδες γυρνούν και ψάχνουν να βρουν τους άπιστους, που βγαίνουν έξω, τα όμορφα άπιστα αγόρια και τα κορίτσια των άπιστων. Αν ως το βράδυ βρουν έξω έναν άπιστο, αμέσως τον περιτέμνουν και τον τιμούν κάνοντάς τον μουσουλμάνο και ανεβάζοντάς τον σ' ένα άλογο στολισμένο με πολύτιμα πετράδια και με συνοδεία όλων των προυχόντων της πόλης τριγυρίζουν το νεοφώτιστο μουσουλμάνο και του κάνουν μεγάλες τιμές...Μόνο στα Βοδενά και στη Βέροια αυτό συμβαίνει. Αλλά ο λαός της Βέροιας*

είπε: Δεν το κάνουμε κάθε χρόνο. Το κάνουμε από καιρό σε καιρό».

Οι πληροφορίες του, όμως, δεν ολοκληρώνονται με την προαναφερθείσα «συνήθεια». Αναφερόμενος στα προϊόντα της Βέροιας, ξεχωρίζει τα λευκά προσόψια του μάνιου (hanlı), τις πετσέτες και τα μπουρνούζια, καθώς και τα μεταξωτά σεντόνια. Προϊόντα άριστης ποιότητας, που κατά τον περιηγητή ήταν δύσκολο να βρεθούν σε άλλη περιοχή και τα θεωρούσε ανώτερα από τα υφάσματα της Καλαμάτας και της Τραπεζούντας. Έκανε ακόμη λόγο για τα ρόδια της Βέροιας, το ρύζι, το βαμβάκι, το 7 ειδών σιτάρι και για άλλα 77 προϊόντα.

Πολύτιμα είναι τα στοιχεία, που μας παραθέτει για τους çalab, καθώς και για την ενδυμασία των κατοίκων της πόλης. Οι çalab ήταν οι σκλάβοι της Βέροιας, οι οποίοι υπάκουαν στο δικό τους μπέη. Μόνο εκείνος είχε το δικαίωμα να τους τιμωρεί στην περίπτωση κάποιου παραπτώματος. Ο Τσελεμπί, μάλιστα, καταχώρισε στο βιβλίο του και ονόματα τέτοιων μπέηδων. Από την άλλη πλευρά, ως προς την ενδυμασία των κατοίκων, πληροφόρησε ότι οι Βεροιώτες φορούσαν τσόχα των συνόρων, κοντούς, παντελόνια με κόπτες και κάλυπταν το κεφάλι τους με καλπάκι, ενώ οι γυναίκες και τα κορίτσια της πόλης φορούσαν τσόχες χοντρές και πολύχρωμες, τύλιγαν τα πρόσωπά τους με καλύπτρα από άσπρο λεπτό τουλπάνι και κάλυπταν τα κεφάλια τους με μπερέτες από κόκκινη χοντρή τσόχα.

Στη Βέροια ανακάλυψε, επίσης, 26 τόπους αναψυχής. Γνωστότερος τόπος περιπάτου θεωρούνταν αυτός του Τζαγλαλίκ (Cāglāyik), που κατά τον περιηγητή έμοιαζε με περσικό δρόμο με δενδροστοιχίες. Αναλύοντας περαιτέρω τον τόπο λατρείας (ibadet-gāh) της Βέροιας, ο Τσελεμπί κατέληξε ότι δεν είχε ξαναδεί ανάλογο τόπο προσευχής και λατρείας και τον παρομοίωσε με μεγάλο, ανοικτό και αξιοθέατο μεντρεσέ¹⁷. Κατόπιν απαρίθμησε τους τόπους προσκυνήματος των τάφων των πιστών μουσουλμάνων, από τους οποίους παρέθεσε περισσότερα βιογραφικά στοιχεία για τον Αχί Τσελεμπί¹⁸, ποιητή του σουλτάνου Σελίμ Χαν Α¹⁹.

Κατά την αναχώρησή του από την πόλη, σημείωσε ότι πέρασε από τα χωριά Λόζβιτζα (Κάτω Τριπόταμος), Μπεσκίρ, Ντουμιάτ και Όζιτζε. Διήλθε, μάλιστα, από τα χριστιανικά χωριά του Βερμίου και από ένα «θεοποίητο» λατομείο μαρμάρου, το οποίο νοίκιαζαν συνεταιρικά χριστιανοί από πολλά χωριά. Η τελευταία πληροφορία είναι αξιοπρόσεχτη, καθότι ο συγκεκριμένος συνεταιρισμός δε συναντάται σε άλλες γραπτές πηγές¹⁹.

Σε γενικές γραμμές, όταν άρχισε να γράφει ο Εβλιγιά Τσελεμπί, είχε θέσει ως σκοπό του την τέρψη και την περαιτέρω επιμόρφωση των αναγνωστών του, που ήταν οι μουσουλμάνοι διανοούμενοι της εποχής του. Μολονότι συχνά αρεσκόταν να γράφει με μία δόση υπερβολής, εντούτοις μέσα από το έργο του εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας γύρω από την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι σημαντική η συμβολή του στη γνωριμία μας με την Ημαθία μέσα από τη σκοπιά του «άλλου», του μουσουλμάνου γείτονά μας.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Δημητριάδης, Β. (1973). Η κεντρική και δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπί. Διατριβή επί διδακτορίας. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, σσ. 1-8.

2. Δημητριάδης, ό.π.π., σ. 29. Σαντζάκι: κύρια διοικητική μονάδα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Εποπτευόταν από ένα στρατιωτικό διοικητή ή σαντζάκμπεη, στον οποίο ο μονάρχης έδινε ένα φλάμπουρο (σαντζάκ) ως σύμβολο της εξουσίας του. Ιναλτζίκ, Χ. (1995). Η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η κλασική εποχή 1300-1600. (Μτφ. Κοκολάκης Μ.) Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 183.

3. Δημητριάδης, ό.π.π., σσ. 245, 246.

4. Μουτεβελής: Υπάλληλος του βακουφιού. Διοριζόταν από τον αφιερωτή του βακουφιού και μεταξύ των αρμοδιοτήτων του ήταν να φροντίζει για τη συγκέντρωση και την αύξηση των εσόδων του ιδρύματος, να εποπτεύει την εφαρμογή των όρων του αφιερώματος, να πληρώνει τους υπαλλήλους και να καλύπτει οικονομικά τη συντήρηση και τις επισκευές. Ιναλτζίκ, ό.π.π., σ. 245.

Καδής: Δικαστής που ζούσε στην πόλη και επέπτευε τις εργασίες των δικαστηρίων, έστειλε αντιπροσώπους στις διάφορες κοινότητες της περιοχής του και γενικότερα, επέβλεπε την εφαρμογή ή μη των διοικητικών και οικονομικών αποφάσεων του σουλτάνου. Με αυτόν τον τρόπο, γινόταν και επόπτης των οικονομικών υπηρεσιών. Ιναλτζίκ, ό.π.π., σ. 206.

5. Όπως δημοσιεύει ο Coysinery στο βιβλίο του Voyage, σε τεφτέρι του βακουφιού του Elhac Gazi Bey των ετών 1838-1840 αναγράφονται 2 μουσουλμανικές συνοικίες στη Νάουσα. Πρόκειται για τη συνοικία του Τζαμιού με 33 οικογένειες και της Νέας Συνοικίας (Cedid) με 28 οικογένειες. Επομένως, στις αρχές του 19ου αιώνα κατοικούσαν μουσουλμάνοι στη Νάουσα. Βλ. Δημητριάδης, ό.π.π., σ. 246.

6. Υπάρχουν δύο παραδόσεις ως προς την ίδρυση της Νάουσας. Η πρώτη προσδιορίζει ως ιδρυτή της πόλης τον Γαζή Εβρενός και η δεύτερη το Σείχη Ιλαχί, η οποία είναι και η επικρατέστερη. Με βάση την πρώτη παράδοση, ο Σουλτάνος είχε κάποτε ανακοινώσει στον Εβρενός ότι θα του παραχωρούσε όση έκταση κάλυπτε ένα δέρμα βουβαλιού. Τότε εκείνος το έκοψε σε λωρίδες και τελικά περιέφραξε μεγάλη έκταση με αυτές. Από την άλλη, με βάση τη δεύτερη παράδοση, πιθανός ιδρυτής της Νάουσας είναι ο Σείχης Ιλαχί μετά από εντολή που δέχτηκε από τον Αχμέτ Μπέη, εγγονό του Εβρενός Μπέη. Επιπλέον, στις πληροφορίες που παραθέτει ο Δημητριάδης στη διατριβή του, η Νάουσα εκτός από βακούφι του Γαζή Εβρενός, αποτελούσε και χάσι της βαλιντέ σουλτάνας, δηλαδή της μητέρας του Σουλτάνου. Διοικητικά υπαγόταν στον πασά της Θεσσαλονίκης, ενώ τη διοικούσαν 8 ή 10 άρχοντες εκλεγμένοι από τους κατοίκους. Οι Ναουσαίοι πλήρωναν στον Αντιπρόσωπο της Βαλιντέ Σουλτάνας τη δεκάτη και για το βακούφι του Γαζή Εβρενός από δύο παράδες ο καθένας. Δημητριάδης, ό.π.π., σσ. 246, 247.

7. Δημητριάδης, ό.π.π., σσ. 248, 249.

8. Δημητριάδης, ό.π.π., σσ. 249, 250.

9. Δημητριάδης, ό.π.π., σσ. 250.

10. Δημητριάδης, ό.π.π., σ. 31. Βακούφι: Φιλανθρωπικό ίδρυμα οικονομικά και διοικητικά ανεξάρτητο. Στην ισλαμική κοινωνία όλα τα αγαθοεργά ιδρύματα έπαιρναν τη μορφή βακουφιού. Στο βακφιγιέ ο αφιερωτής του βακουφιού προσδιόριζε το σκοπό και το γενικότερο πλαίσιο διαχείρισης του βακουφιού. Με βάση την ισλαμική νομοθεσία, ιδιοκτησιακά δικαιώματα στο βακούφι διέθετε μόνο ο Θεός, ώστε να εξασφαλισθεί η συνέχιση των υπηρεσιών ακόμη και σε περίπτωση κυβερνητικών ή πολιτειακών αλλαγών. Βέβαια στην οθωμανική αυτοκρατορία όλα τα βακούφια ελέγχονταν από το κράτος. Ιναλτζίκ, ό.π.π., σ. 245. Χάσι: Διοικητική μονάδα της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

11. Δημητριάδης, ό.π.π., σσ. 251-265.

12. Σερντάρης των γεντσάρων: ο αρχηγός των γεντσάρων. Σούμπασης: Είχε αστυνομικά καθήκοντα. Υποχρεούνταν να επιβλέπει τις διάφορες συντεχνίες και τις τιμές των εμπορευμάτων, ενώ ήταν υπεύθυνος για την ασφάλεια των κατοίκων της πόλης. Είχε το δικαίωμα να επιβάλλει τιμωρίες. Απόλυτος άρχοντας: Άρχοντας, του οποίου οι αρμοδιότητες και εξουσίες δεν μπορούν να προσδιορισθούν. Δημητριάδης, ό.π.π., σσ. 36, 37.

13. Εννοούνται οι Βλαχόφωνοι.

14. Διαφορετικά ονομαζόταν τζαμί του Χουνκιάρ. Πρόκειται για το κτίριο της Παλαιάς Μητρόπολης. Δημητριάδης, ό.π.π., σ. 254.

15. Χοσρόης: Πέρσης βασιλιάς, που ανήκε στον οίκο των Σασσανιδών.

16. Βοδενά: η σημερινή Έδεσσα.

17. Μεντρεσές: Ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ιναλτζίκ, ό.π.π., σ. 287.

18. Το πραγματικό όνομα του ποιητή ήταν Benli Hasan. Δημητριάδης, ό.π.π., σ. 264.

19. Δημητριάδης, ό.π.π., σ. 49.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Ο ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΠΟΥΚΕΒΙΛ ΣΤΑ ΠΙΕΡΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1806

**Του Αρχιμ.
Πορφυρίου Μπατσαρά
Ηγουμ. Ι.Μ. Τίμιου Προδρόμου**

Εξαιρετικός φιλέλληνας ο γάλλος επιτετραμμένος στην Θεσσαλονίκη, ο μάλλον γνωστός Φραγκίσκος Πουκεβίλ, κατέγραφε ότι συναντούσε στα περιήματα ταξίδια του στην οθωμανοκρατούμενη Ελλάδα, λίγο πριν και κατά την εξέγερση του 1821. Στην δική του πέννα χρωστούμε την καταγραφή του Μαρτυρίου του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, που καταγόταν από το Τζούρχλι Γρεβενών και μαρτύρησε στα Ιωάννινα, καθώς και του Αγίου Νέου Ιερομάρτυρος Δημητρίου του εν Αγία Μαρίνη (=Σαμαρίνα). Των αυταδέλφων παιδιών από την Πάτρα, των Αγίων Νεομαρτύρων από την εξέγερση στην δική μας Νάουσα και πολλών ακόμα.

Εδώ τώρα παρουσιάζουμε ένα ταξιδιωτικό κείμενο του σπουδαίου εκείνου ανθρώπου των Γραμμάτων, του φιλέλληνα και φιλορθόδοξου ρωμαιοκαθολικού γάλλου πολιτικού.

Η αναφορά στα χωριά των Πιερίων, που σήμερα ανήκουν στον Νομό Ημαθίας και στην Μητρόπολη Βερροίας και Ναούσης, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού είναι σπάνια έως ανύπαρκτα τα κείμενα περιηγητών για τα ξεχασμένα ακόμα και σήμερα χωριά μας, και μας συγκινεί.

Παρουσιάζοντας, ελαφρώς γλωσσικά διορθωμένο, αυτό το ταξιδιωτικό κείμενο του Πουκεβίλ, σχολιάζουμε μόνο τα πρώτα στοιχεία που αναφέρει, γιατί η λεπτομερής ανάλυσή απαιτεί ειδική δημοσίευση. Το κείμενο παρουσιάζεται από πρόσφατη

έκδοση του εκδοτικού οίκου Αφών Κυριακίδη της Θεσσαλονίκης, σε μετάφραση Γιάννη Τσάρα.

Η αναφορά μας βρίσκεται στις σελίδες 87 έως 89 από το «Ταξίδι στη Δυτική Μακεδονία» του Φραγκίσκου Πουκεβίλ, κατά την χρονική περίοδο της Ανοίξεως του έτους 1806.

Ένα δρασκέλι από τα όρια με την Δυτική Μακεδονία κάνει ο Πουκεβίλ και βρίσκεται στα Πιέρια. Πρώτο χωριό που συναντάει ο Δράσκος. Πρόκειται φυσικά για το σημερινό μας Δάσκιο, και είναι άξια απορίας η ευκολία με την οποία τα ονόματα των χωριών μας άλλαξαν κατά την δεκαετία του 1920, επειδή ακούγονταν ξενόφερτα. Δεν υπολογίσθηκε η ηλικία αυτών των ονομάτων, ούτε καν η γραμματική ρίζα τους και οι ποικίλες φθογγολογικές προφορικές ή και γραπτές μεταβολές των γραμμάτων του ελληνικού αλφαβήτου. Και έτσι ενώ ήταν πολύ εύκολη η αναγνώριση των αρχαίων ριζών στα ονόματα, η αλλαγή τους δεν θυμίζει πλέον τίποτα από το

παρελθόν.

Ντράτσικο πιθανώς και ο Πουκεβίλ να άκουσε το όνομα του τελευταίου χωριού στα δικά μας Πιέρια, αλλά το μετέτρεψε πολύ φυσιολογικά σε Δράσκο. Ο Δράσκος λοιπόν έλαβε το όνομά του, στο έργο του Πουκεβίλ, με μία απλή φθογγολογική μεταβολή του Ντ στο αντίστοιχο Δ. Και έτσι, τόσο απλά, το Ντράτσικο έγινε από τον γάλλο σοφό Δράσκος. Όνομα καθαρά ελληνικό, που φανερώνει ακριβώς την θέση του χωριού στο δρασκέλισμα, στο πέραςμα δηλαδή με ένα μόνο δρασκέλι, από την Κεντρική στην Δυτική Μακεδονία και την Θεσσαλία.

Η λεύγα ως μέτρο μήκους ισοδυναμεί με 4,44 χιλιόμετρα, ενώ η οικογένεια, αυτά τα χρόνια, μετρά 8 με 10 μέλη.

«...Πέντε λεύγες στα Β του Βελβεντού είναι ο

Δράσκος, ένα χωριό με εξήντα ελληνικές οικογένειες. Και δύο λεύγες στα Β του είναι η Κόκοβα, μία κωμόπολη με εκατόν πενήντα σπίτια. Μισή λεύγα κάτω από το χωριό αυτό που υπάγεται στη Βέροια, είναι το Μοναστήρι του Προδρόμου, του Ορφέα του Χριστιανισμού, που η φωνή του διάλαλλησε τον ερχομό του Μεσσία. Το κτίριο αυτό το έχτισε στα 1100 ο Διονύσιος, ένας άγιος νέος στο αγιολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που έχτισε ένα εξωκκλήσι αφιερωμένο στον Προφήτη Ηλία στην πιο ψηλή κορυφή του Ολύμπου. Το μοναστήρι αυτό βρίσκεται στην μέση ενός δάσους από πουνύρια, από μυρτιές, από δάφνες και από παλιούρια, που στεφανώνουν το ρέμα του Αλιάκμονα. Έχει εκατόν εβδομήντα κελιά, πολλά αρχονταρίκια και μία εκκλησία που την υπηρετούν εκατό μοναχοί. Στην περιοχή του Μοναστηριού τους πρόσθεσαν πολλά μετόχια, αμπέλια και κτήματα που τα ονομάζουν Αγρούς. Άσυλο καταξιωμένο από την χριστιανική φιλανθρωπία, δέχονται

σέ αυτό κάθε ξένο δωρεάν, είτε στρατοκόπος είναι και ζητάει ψωμί και βοήθεια είτε ταξιδεύει καβάλα. Το αρχονταρίκι σμίγει φτωχό και πλούσιο και δίνει σε όλους τα απαραίτητα, για να συνεχίσουν τον δρόμο τους.

»Στο μοναστήρι αυτό φυλάγουν την διαθήκη του ιδρυτή, που περιέχει εξόν από τον Κανονισμό του Μοναστηριού, την ιστορία των ταξιδιών του, τον Κατάλογο των Αδελφάτων ή των θρησκευτικών περιουσιών που πρέπει να στέλνουν δοσίσματα στο μοναστήρι. Σύμφωνα με αυτήν την διαθήκη, οι καλόγηροι του Προδρόμου δέχονται από κάθε σπίτι του Βελβεντού μία οκά λινάρι σε νήμα και διάφορα άλλα αγαθά».

«...Κατά το στόμα του ποταμιού αυτού που κυλάει το ρέμα του προς τα Α και τα Α-ΒΑ, για να χυθεί στο Θερμαϊκό κόλπο, θα έπρεπε να σημα-

δέψει κανείς την περιοχή με τα ερείπια του Δίου. Από εδώ θα μπορούσε, ανεβαίνοντας είκοσι στάδια ή δύομισι μίλια στον Όλυμπο, να ψάξει για το μέρος, όπου έστησαν την αναθηματική στήλη που απάνου της ήταν μια νεκρική υδρία. Η υδρία αυτή είχε μέσα της, όπως λένε, τις στάχτες του Ορφέα και τον τάφο του Ευρυπίδη, που οι ψυχές τους αναπαύονται στη σιωπηλή Πιέρια. Έχω λυπηθεί ωστόσο που δε μπόρεσα να κάμω αυτές της εξερευνήσεις, που σημάδια τους βέβαια, πιθανόν να με είχαν διευκολύνει. Θα είχα ίσως ξεθάψει από το λησμονημένο αυτό κομμάτι της Μακεδονίας το στάδιον, όπου, όπως στην Πελοπόννησο, οι Μακεδόνες έκαναν αθλητικούς Ολυμπιακούς αγώνες που τους καθιέρωσε ο Αρχέλαος. Οι αγώνες αυτοί, χωρίς άλλο, συγκέντρωναν στη γωνιά αυτή του κόσμου τρόπαια, βραβεία, μνημεία, αγάλματα και αντικείμενα που ήταν τόσο πολύτιμα να τα βρει κανείς, μια κι ήταν ολότελα άγνωστα στους σοφούς».

«...Τα Σέρβια ίσως πρέπει να τα θεωρήσουμε ως το φυσικό σύνορο ανάμεσα στην Μακεδονία και στην Θεσσαλία, και όχι το ρέμα του Αλιάκμονα, όπως το είχαν ορίσει οι αρχαίοι σαν την διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις δυο αυτές περιοχές. Πρέπει να κατεβεί κανείς από εκεί μιάμιση λεύγα, για να φτάσει στα στενά του Σαραντάπορου».

«...Ο δρόμος αυτός που άλλοτε ήταν πολυσύχναστος, στάθηκε ο ίδιος, από όπου ο Πομπήσιος, αφού προσπέρασε τα βουνά τα Κανταβιανά, διέσχισε της Ελίμεια, πέρασε το Βενέτικο, και μήκκε στη Θεσσαλία, για να διεκδικήσει από τον Καίσαρα τα απομεινάρια της ετοιμοθάνατης Ελευθερίας της Ρώμης. Ο Σαραντάπορος, που είναι ίσως ο Τιταρήσιος (Ξεριάς), ποτίζει την επικίνδυνη αυτήν χαράδρα, τρέχοντας ανάμεσα από τα δάση που σκεπάζουν το ρέμα των αφρισμένων του νερών, για ένα διάστημα δυο λεύγες. Αφού περάσει κανείς το ποτάμι αυτό που κάμνει έναν μαϊάνδρο στα νότια, κατεβαίνει στον κάμπο και μέσα σε τέσσερις ώρες φτάνει στην Ελασσόνα...».

ΑΦΙΕΡΩΜΑΙ Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΗΜΑΘΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ «ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ» ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Θ. ΣΧΙΝΑ

Του
Αθανασίου Γ. Βουδούρη
Προέδρου Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορική πορεία της σύγχρονης Ελλάδας, καθώς αποτελεί την απαρχή των προσπαθειών για εδραίωση και εξέλιξη στη συνέχεια των θεσμών και δομών του νεοσύστατου κράτους. Ιδιαίτερα, μάλιστα, κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα η ελληνική κυβέρνηση έχοντας ως δεδομένο τις πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις στο χώρο της Βαλκανικής, καθώς και τη διαφαινόμενη παρακμή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αρχίζει σταδιακά να προσανατολίζεται, έμπρακτα πλέον, προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης των γεωγραφικών της ορίων, θέτοντας παράλληλα ως στόχο την ούτως ή άλλως μεταεπαναστατική απαίτηση του ελλητισμού για απελευθέρωση όσο το δυνατό περισσότερων αλύτρωτων περιοχών.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι κατά τη διάρκεια ολόκληρου του τελευταίου τέταρτου του 19ου αιώνα η ελεύθερη Ελλάδα είχε θέσει ως μια από τις βασικότερες προτεραιότητές της την προετοιμασία της για πόλεμο με την Οθωμανική αυτοκρατορία. Προς την κατεύθυνση αυτή ο ελληνικός στρατός κατέβαλλε προσπάθειες για τη δημιουργία ετοιμοπόλεμων μονάδων, αναπτύσσοντας και στελεχώνοντας με ικανούς αξιωματικούς τα ήδη υπάρχοντα σώματα, αλλά και δημιουργώντας νέα επικουρικά τμήματα. Επίσης, το Υπουργείο των Στρατιωτικών της Ελλάδας προσανατολιζόταν παράλληλα προς την εξεύρεση κατάλληλων και έμπιστων ατόμων, τα οποία θα επισκέπτονταν τις περιοχές, που επεδίωκε να καταλάβει ο ελληνικός στρατός, αναλαμβάνοντας ρόλο κατασκόπων, προκειμένου να καταγράψουν τις συνθήκες, τις δομές και άλλες σχετικές πληροφορίες, ώστε ο ελληνικός στρατός να γνωρίζει τα δεδομένα, που θα αντιμετώπιζε σε ενδεχόμενη προέλασή του σε εχθρικά εδάφη.

Ένας από τους εντεταλμένους «κατασκόπους» του Υπουργείου των Στρατιωτικών κατά την περίοδο αυτή, υπήρξε και ο Νικόλαος Θ. Σχινάς¹. Ο Σχινάς, στα μέσα της δεκαετίας του 1880, περιόδεψε με εντολή του Υπουργού των Στρατιωτικών σε περιοχές της οροθετικής γραμμής Θεσσαλίας και σε ολόκληρη σχεδόν την επικράτεια της Μακεδονίας, ενώ αργότερα, κατά το 1897, στην επικράτεια της Ηπείρου, καταγράφοντας τις πόλεις, τα χωριά, τους οικισμούς, τους οδοιπορικούς σταθμούς (χάνια), την εθνολογική, οικονομική, γεωφυσική κατάσταση, που συναντούσε κατά τη

διάρκεια της περιόδου του, καθώς και άλλες ενδιαφέρουσες, κατά την κρίση, του πληροφορίες.

Ιδιαίτερη βαρύτητα στις περιγραφές του δίνεται στην καταγραφή στρατιωτικών πληροφοριών (π.χ. στρατιωτικοί σταθμοί, περιοχές με δυνατότητες ασφαλούς ανάπαυσης και τροφοδοσίας, τόποι με ιδιαίτερη στρατηγική σημασία). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Σχινάς έγκαιρα αντιλήφθηκε τη στρατηγική σημασία των στενών του Ξηρολιβάδου, της Καστανιάς και του Σελίου και αυτών στις περιοχές Βλαδόβου και Οστρόβου, η κατάληψη των οποίων θα μπορούσε να διακόψει ουσιαστικά την επικοινωνία Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας. Επίσης, αναφέρεται στη γεωστρατηγικής σημασίας θέση της λίμνης των Γιαννιτσών, η οποία, σε συνεργασία με κατάλληλους τοπικούς οδηγούς, θα μπορούσε να αποτελέσει σημαντικό οχυρό στην περιοχή. Εξάλλου, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί τυχαίο ότι, λίγα χρόνια αργότερα, στις περιοχές αυτές (Βέρμιο - Λίμνη Γιαννιτσών) κρίθηκε κατά βάση η πορεία της ένοπλης φάσης του «Μακεδονικού Αγώνα» στην περιοχή.

Η δυνατότητα αξιοποίησης του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού, σε ενδεχόμενη απόπειρα του ελληνικού στρατού για ένοπλη δράση στις υπόδουλες περιοχές, αποτελεί ένα ακόμη από τα ενδιαφέροντα σημεία των καταγραφών του. Χαρακτηριστική, για τα τοπικά δεδομένα της Ημαθίας, είναι η αναφορά του στους «μάχιμους και άκιμους βλαχοποιμένες» του Σελίου.

Παρά την πολυδιάστατη σπουδαιότητα του έργου του Σχινά, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι, στο σύνολό του σχεδόν, χαρακτηρίζεται από έλλειψη απολύτως αξιόπιστων πληροφοριών, κυρίως μάλιστα σε ό,τι αφορά ποσοτικά και αριθμητικά στοιχεία (π.χ. πληθυσμός περιοχών, γεωγραφικές αποστάσεις και λοιπές ποσοτικές πληροφορίες). Η καταγραφή των πληθυσμών των διαφόρων οικισμών γίνεται, συνήθως, κατά προσέγγιση, η μέτρηση γεωγραφικών αποστάσεων με κριτήριο τη χρονική διάρκεια που απαιτείται για τη μετάβαση από ένα τόπο σε άλλο κ.λ.π. Κατά την άποψή μας, το γεγονός αυτό οφείλεται, κυρίως, στους παρακάτω λόγους: α) Η αποστολή του δεν αποσκοπούσε στην παροχή λεπτομερειών, αλλά στη συνοπτική και κατά το δυνατό περιεκτικότερη, προς όφελος του στρατού, περιγραφή, β) ως εντεταλμένος περιηγητής - κατασκόπος του Υπουργείου των Στρατιωτικών της Ελλάδας,

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΥ,
ΝΕΑΣ ΟΡΘΟΘΕΤΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑΙ

Τῆς ΕΝΤΟΛῆς ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΩΝ
ΤΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Θ. ΣΧΙΝΑ

ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ

Περί τῆς Ἐπιτομῆς Γραμμῆς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν

ΟΡΘΟΘΕΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τύποις «MESSAGER D'ATHENES»

1886

προφανώς, δε διέθετε κατά τη διάρκεια της περιόδου του τον απαιτούμενο εξοπλισμό (όργανα μέτρησης αποστάσεων, στρατιωτικούς χάρτες, κ.λ.π.), προκειμένου να διασφαλίσει μυστική την ιδιότητά του σε ενδεχόμενους ελέγχους των οθωμανικών αρχών.

Οι πληροφορίες που συνέλεξε κατά την περιόδευσή του στη γραμμή Θεσσαλίας και στη Μακεδονία εκδόθηκαν στην Αθήνα, σε τέσσερις τόμους², κατά τα έτη 1886 και 1887, από το τυπογραφείο «Messager d' Athenes», με τίτλο «Οδοιπορικοί Σημειώσεις: Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας Οροθετικής Γραμμής και Θεσσαλίας»³ και δαπάνη του Υπουργείου των Στρατιωτικών, ενώ η περιόδευσή του στην Ήπειρο εκδόθηκε στην Αθήνα το 1897 από το τυπογραφείο του Υπουργείου των Στρατιωτικών με τίτλο «Οδοιπορικόν Ηπείρου»⁴.

Ο Σχινάς ακολουθώντας τις παρακάτω διαδρομές πέρασε από αρκετές περιοχές της Ημαθίας⁵ καταγράφοντας ποικίλες σημαντικές πληροφορίες, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν αξιόλογο εργαλείο για τους ερευνητές της ιστορίας

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

και του πολιτισμού της περιοχής⁶.

1) «Αμαξιτός οδός από Ελευθεροχωρίου εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Ελευθεροχώρι (αρχαία Μεθώνη), Λιμπάνοβα, Μελίκη, Σάντινα, Κουλούρα, Μέτσι, Διαβατό, Βέροια.

2) «Ημιονική οδός από Σιατίστης εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Σιάτιστα, Λαμνίδες, Φρέαρ Κιοζ - τεπέ.

3) «Οδός από Κοζάνης εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Κοζάνη, Ντορταλή, Χάνι και χωριό Ξηρολίβαδο, Χάνι Βρωμοπήγαδο, Βέροια.

4) «Ημιονική οδός από Κοζάνης εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Κοζάνη, Καραγάτς, Τζουμά, Μπατραλέξη Καλύβια, Βρωμόβρυση, Βέροια.

5) «Χωρία κείμενα μεταξύ των οδών των αγουσών από Κοζάνης προς Βέρροϊαν. (Αον Αριστερόθεν της εκ Κοζάνης προς Βέρροϊαν οδού)». Περιλαμβάνει τις περιοχές Μπρανλή, Τοπτσίλαρ, Τεκές Μπαχτσιή.

6) «Οδός ημιονική από Καϊλάρ εις Νάουσαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Καϊλάρ, Ενελί, Οροπέδιο Καρατάση, Παλαισέλι, Νάουσα.

7) «Ημιονική οδός από Καϊλάρ εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Καϊλάρ, Οροπέδιο Καρατάση, Βρωμόβρυση, Βέροια.

8) «Ημιονική οδός από Καϊλάρ εις Βέρροϊαν (αδιάβατος εν χειμώνι και εν μέρει αμαξιτός)». Περιλαμβάνει τις περιοχές Καϊλάρ, Κόμανι, Φραγκότσι, Οροπέδιο Καρατάση, Βρωμόβρυση, Βέροια.

9) «Ημιονική οδός από Βερροϊάς εις Νάουσαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Βέροια, Τουρκοχώρι (με αναφορές και στα χωριά Αρκουδοχώρι, Ζερβοχώρι, Κοπάνοβο), Νάουσα.

10) «Αμαξιτός οδός από Βερροϊάς εις Θεσσαλονίκη». Περιλαμβάνει τις περιοχές Βέροια, Μέτσι, Διαβατό, Κουλούρα, Ραφομανίκη, Λουτρό, Καψοχώρι, Γέφυρα Λουδία, Γέφυρα Αξιού (Βαρδάρ), Ποταμός Γαλλικός (Εχέδωρος), Θεσσαλονίκη.

11) «Ημιονική οδός από Ναούσης εις Βοδενά». 1η διαδρομή (κατά το μάλλον και ήττον ανώμαλος και δύσβατος). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Τσαρμορίνοβο, Μπάινα, Βοδενά. 2η διαδρομή (δια της πεδιάδος μάλλον εκτενής). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Τσαρμορίνοβο, Νοβοσέλο, Ρίζοβο, Βαρτοκόπη, Χάνι Μποζαντζή Μπουνάρ, Βοδενά. 3η διαδρομή (δύσβατος). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Μονή Προδρόμου, Μετερίζι Ντελή - Δήμου, Βοδενά. 4η διαδρομή (λιαν δύσβατος). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Όσλιανη, Πόδος, Βοδενά.

12) «Ημιονική οδός από Ναούσης εις Γεννισά». 1η διαδρομή (δύσβατος εν πολυομβρίαις και αποφυγομένη). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Κάτω Κοπανός, Βέστισσα, Γέφυρα Φουντούκι, Κάτω Βλάσι, Βρέσι, Πλούγαρ, Βραστοί, Καρυώτισσα, Γέφυρα Μπαλιτζας, Γεννισά. 2η διαδρομή

(ακολουθουμένη εν πολυομβρίαις). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Χάνι Μποζαντζή Μπουνάρ, Γέφυρα Κολουδέι (Λουδία), Χάνι Καραμίζενο, Γέφυρα Μπαλιτζας, Γεννισά.

13) «Αμαξιτός οδός από του χωρίου Μηλοβού εις Θεσσαλονίκη». Περιλαμβάνει τις περιοχές Μηλοβόν, Κλειδί, Αξιός, Κουλακιά, Λάπρα, Γαλλικός, Θεσσαλονίκη.

14) (Ου)ρουμλούκι (ή Γραϊκοχώρια). Περιλαμβάνει τις περιοχές Κάλιανη (Κάιλον), Κλειδί, Τσινάρ - Φουρνου, Τρίκκαλα, Μικρόν Αλάμπορ,

ΝΙΚΟΛ. ΣΧΙΝΑΣ
Ταγματ. τοῦ μηχανικοῦ

Σκίτσο από την
Αθηναϊκή εφημερίδα «ΕΜΠΡΟΣ»

Μεγάλον Αλάμπορ, Βουλγάρικο Αλάμπορ ή Αλαμποροῦδι, Καλύβια Μυλοβού, Παλιόχωρα, Τσαταλοχώρι, Κορ(υ)φή, Φούρς, Καρνά, Αϊδονοχώρι, Λιανοβέργι, Πλατύ, Παλιοχώρι, Γιδάς, Καψοχώρι, Νεοχώρι, Σχινάς, Καταφύγι, Νησί, Ρέσινα, Σκυλίτσι, Τραχοβίστα, Καβάσλα (Σουφουλιό ήτοι τόπος καταφυγίου), Σταυρός, Επισκοπή, Ξεχασμένη, Λουτρό, Ραφομανίκα, Χουλεβά, Ποζιάριται, Κουλούρα, Διαβατό, Μέτσι. Χωρία κείμενα μεσημβρινοδυτικώς του ποταμού Αλιάκμονος (Βίστρισα): Γκριζάλι, Νησέλι, Νησελούδα.

15) «Αμαξιτός από Θεσσαλονίκης εις Βέρροϊαν».

16) «Αμαξιτός από Θεσσαλονίκης εις Γεννισά, όπóθεν ημιονική εις Νάουσαν».

Οι πληροφορίες του Σχινά για την Ημαθία αφορούν, κυρίως, τις εξής θεματικές κατηγορίες: γεωφυσική κατάσταση της περιοχής, πληθυσμιακή και εθνολογική κατάσταση, οικονομική και εμπορική κίνηση, διοικητικές και πολεοδομικές πληροφορίες, πληροφορίες για περιοχές με δυνατότητα φιλοξενίας, τροφοδοσίας και ανεφοδιασμού.

Εκτός από τις καθαρά στρατιωτικού ενδιαφέροντος πληροφορίες, ο Σχινάς, σε ορισμένες περιπτώσεις, συνέλεξε και ορισμένα στοιχεία για ιστορικά θέματα των περιοχών της περιόδου του. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της παράθεσης του «χρονικού» της επανάστασης του 1822 στην περιοχή και την καταστροφή της Νάουσας και των οικισμών της επαρχίας, απόσπασμα του οποίου παραθέτουμε αυτούσιο στη συνέχεια, λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει. «(...)Μολονότι εν τη Ναούση εδολοφονήθη περί τα μέσα του 1820 τη συνεργεία του προύχοντος Ζαφειράκη ο διαβαίων υπασπιστής του Αλ. Υψηλάντου και απόστολος της Φιλικής εταιρείας Δημήτριος Ύπατρος, μολαταῦτα η πόλις αυτή υπό την αρχηγίαν του ανωτέρω Ζαφειράκη, του Καρατάσσου και του Αγγελή Γάτσου επανέστησε τον Μάρτιον του 1822 και αποκρούσασα εφόδους του Κεχαγιά - βέη, υπέστη υπό του αγρίου Αβδούλ - Αμπουδ στενήν πολιορκίαν από της 21 Μαρτίου καθ' ην απέκρουσεν οκτώ αλληπαλλήλους εφόδους. Αλλά την 6 Απριλίου διά της πύλης Αγίου Γεωργίου εισήλθον οι Οθωμανοί τυρί και σιδήρω τα πάντα παραδιδόντες, και των κατοίκων άλλους μεν έσφαζον, άλλους δε δεσμίους μετά των γυναικών και των παιδων ήθροϊζον, τινές δε των γυναικών προτιμώσαι της ατιμίας τον θάνατον ερρίφθησαν μετά των τέκνων αυτών από του καταρράκτου του ποταμού Αραπίτσας Μαυρονέρι. Την θηριωδίαν όμως των Τούρκων συνεπλήρωσαν οι παρακολουθήσαντες 600 τον αιμοχαρή (καίτοι εκ χριστιανών της Γεωργίας καταγόμενον) Αβδούλ - Αμπουδ δέλαιοι Ιουδαίοι, οίτινες τους συρομένους δεσμίους αιχμαλώτους πλήττοντες διά ροπάλων κατά πρόσωπον ενεπήγγνον το φάσγανον εις τον λαιμόν ή το στήθος, τας δε ατυχείς μητέρας κρεμώντες από δένδρων έκαιον υπ' αυτάς τα τέκνα των διά φλογών των οποίων και αύται τον θάνατον εύρισκον. Εις επίμετρον δε πάντων τούτων επήρχοντο και αι υπό των θηρίων της Ασίας διαπραττόμεναι βεβηλώσεις, ατιμώσεις και τα παρόμοια.»

Η αξιοποίηση του έργου του Νικολάου Σχινά από την ελληνική στρατιωτική διοίκηση είναι ένα θέμα, που χρειάζεται λεπτομερή εξέταση, προκειμένου να διερευνηθούν οι διάφορες παράμετροι της χρησιμότητας και λειτουργικότητάς του σε στρατιωτικό επίπεδο. Ο άτυχος πόλεμος του 1897, δυστυχώς, δεν έδωσε τη δυνατότητα αξιοποίησής του από τον ελληνικό στρατό. Εντούτοις, είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι πληροφορίες του έπαιξαν κάποιο ρόλο στη μετέπειτα δράση ένοπλων ελληνικών σωμάτων σε περιοχές, κυρίως της Μακεδονίας, κατά την περίοδο της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα, αλλά και κατά τη νικηφόρα, πλέον, διέλευση του ελληνικού στρατού από αυτές με τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912 - 1913.

1. Ο Νικόλαος Θ. Σχινάς, κατά το διάστημα 1886-1887 διετέλεσε Ταγματάρχης του Μηχανικού στο Επιτελικό Γραφείο του Υπουργείου των Στρατιωτικών, Τχης ΜΧ στο Επιτελείο του Τρίτου Αρχηγείου, Διοικητής του Β' Τάγματος του Μηχανικού, ενώ στα 1897 είχε ήδη προαχθεί στο βαθμό του Αντισυνταγματάρχη ΜΧ. Την ίδια περίοδο εκλέχθηκε Βουλευτής Βόλου.

2. Ο ένας από αυτούς τους τόμους αφορά την περιόδεα στην Οροθετική Γραμμή, ενώ οι υπόλοιποι τρεις την περιόδεα στη Μακεδονία.

3. ΟΔΙΠΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ / ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΥ / ΝΕΑΣ ΟΡΟΘΕΤΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ / ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑΙ / ΤΗΙ ΕΝΤΟΛΗΙ ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ / ΥΠΟ / ΝΙΚΟΛΑΟΥ Θ. ΣΧΙΝΑ / ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ / Παρά τῷ Επιτελικῷ Γραφείῳ τοῦ Υπουργείου τῶν Στρα-

τιωτικῶν / (ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΤΕΥΧΟΣ Β', ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΤΕΥΧΟΣ Γ') / ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ / Τύποις «MESSAGER D' ATHENES» / 1886 - 1887.

4. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Θ. ΣΧΙΝΑ / ΑΝΤΙΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ / ΚΑΙ ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΕΚ ΒΟΛΟΥ / ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΝ ΗΠΕΙΡΟΥ / ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ / ΤΥΠΟΙΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ / 1897.

5. Τα ονόματα των χωριών και των τοπωνυμίων παρατίθενται (μονοτονικά) κατά τη γραφή του Σχινά.

6. Σχινά, Όδιπορικοί Σημειώσεις ..., (Φυλλάδιον Πρώτον), Έν Αθήναις 1886, σσ. 102 - 107, 132 - 133, 140 - 145, 153, 169 - 178, 187 - 200 και Σχινά, Όδιπορικοί Σημειώσεις ..., (Μακεδονίας τεύχος Β'), Έν Αθήναις 1886, σσ. 201 - 209, 352.

ΑΦΙΕΡΩΜΑΙ Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ ΜΕ ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΚΑΙ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Της
Ολυμπίας Σ. Μπέτσα
Φιλολόγου – Μέλους Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Η ιστορική έρευνα διερευνά κάθε πρωτογενή, δευτερογενή πηγή – μαρτυρία αναδεικνύοντας, συμπληρώνοντας και διορθώνοντας τις γνώσεις μας για συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους. Από τον ιστοριογράφο Ξενοφώντα μέχρι και σήμερα, σημαντικές είναι οι μαρτυρίες των περιηγητών, οι οποίοι ταξιδεύουν, καταγράφουν και αποτυπώνουν κάθε είδους ιστορική, λαογραφική, γεωγραφική και άλλη πληροφορία, που συναπαρτίζουν την ιδιαίτερη, ξεχωριστή ταυτότητα των τόπων που επισκέπτονται.

Στα «Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας», του Αντωνίου Μηλιαράκη, που εκδίδονται το 1878, ακολουθούμε τη διαδρομή και τις καταγραφές του Γάλλου περιηγητή **Emile Isambert**¹.

Από Θεσσαλονίκη προς Βέροια

Αν επέλεγες να ταξιδέψεις μέσω του Θερμαϊκού κόλπου, μέσα σε 2 ώρες έφτανες με καΐκι στο λιμανάκι του Ελευθεροχωρίου, δηλαδή στη σημερινή Μεθώνη. Τους ταξιδιώτες τους περίμεναν άλογα για να συνεχίσουν την πορεία τους. Ο Isambert αναφέρει ότι ο Heuzey² υπέθεσε ότι το Νέο Ελευθεροχώρι ταυτιζόταν με την αρχαία Μεθώνη χωρίς, ωστόσο, να υπάρχουν ανάλογα αρχαιολογικά ευρήματα. Εκεί έβρισκε κανείς λίγα εμπορικά καταστήματα και χάνια, που επικοινωνούσαν με τη Θεσσαλονίκη. Το χωριό Ελευθεροχώρι ήταν τουρκικό τσιφλίκι, βρισκόταν πιο ψηλά στο βουνό και είχε μόλις 15 καλύβες. Άλλη λύση ήταν η διαδρομή μέσω ξηράς. Από τη Θεσσαλονίκη έβγαινες από την πύλη του Βαρδάρη και προχωρώντας δυτικά περνούσες τον ποταμό Γαλλικό και το χωριό Λάτρα, που βρισκόταν κοντά στην αποξηραμένη κοίτη του Βαρδαρίου. Από εκεί απείχε 40 λεπτά η πλούσια κωμόπολη Κουλακιά, η σημερινή Χαλάστρα, της οποίας οι κάτοικοι εξακολουθούσαν να ασχολούνται με την αλιεία, παρά το γεγονός ότι πια δε βρισκόταν κοντά σε θάλασσα.

Έπειτα ο ταξιδιώτης κατευθυνόταν προς το χωριό Κλειδί, όπου πλέον έμπαινε στην οδό 5, το δρόμο για τη Βέροια. Για την αψίδα ρωμαϊκής γέφυρας, που υπάρχει στο Κλειδί, μαθαίνουμε ότι σύμφωνα με τον Delacoulonche³ η γέφυρα καθό-

ριζε τη θέση της πόλης Αλώρου ή Ελώρου, την οποία αναφέρει ο Πλίνιος, ο Στράβων, ο Σκύλαξ και ο Στέφανος ο Βυζάντιος ως τη σπουδαιότερη ναυτική πόλη μετά τη Χαλάστρα. Σύμφωνα με το τον Delacoulonche το Κλειδί διαδέχτηκε την πόλη Άλωρο και ονομάστηκε έτσι, γιατί εκεί ο Μουράτ ο Β' παρέλαβε τα κλειδιά του κάστρου των Ιωαννίνων από απεσταλμένους της πόλης. Από το Κλειδί έφτανες σε 10 ώρες στη Βέροια βαδίζοντας μέσα σε ελώδεις περιοχές και συναντούσες τα χωριά Κορυφή, Καψοχώρι και τη Μονή των Αγίων Αναργύρων. Ο Leak⁴ τοποθετούσε την πόλη Άλωρο ανάμεσα σε αυτά τα δύο χωριά. Εκείνη την εποχή ο Αλιάκμονας λεγόταν Βιστρίτσα, ενώ οι Τούρκοι τον ονόμαζαν Ιντζέ-Καρασού. Οι εντόπιοι τον ονόμαζαν και Λολοπόταμο ή Δελιπόταμο, γιατί πολλές φορές πλημμύριζε τις γύρω περιοχές. Από εκεί, για να τον περάσει κανείς χρησιμοποιούσε τη σχεδιά Χολιβά. Στο χωριό Λιμπάνοβο (σημερινό Αιγίνιο) ο Heuzey είχε βρει αρχαία ερείπια και είχε υποθέσει ότι εκεί ήταν ο αρχαίος σταθμός της Βαδα, που βρισκόταν στο δρόμο από Δίο προς Βέροια, δρόμος που αναφέρεται στους Πεντηγεριανούς πίνακες. Αξιοσημείωτη είναι και η υπόθεση, που ο προαναφερθείς αρχαιολόγος είχε κάνει για την αρχαία Αιανή. Ο Heuzey είχε ανακαλύψει τα ερείπια της Αιανής νότια της Κοζάνης, σε τρία χριστιανικά χωριά, το Κτενίο, την Καληνανή και την Καισάρεια.

Στη Βέροια

Η Βέροια (στα τουρκικά Κάρα-Φέρροια), στα τέλη του 19ου αιώνα είχε 18-20.000 κατοίκους. Το όνομά της το οφείλει στη μυθική νύμφη Βέρροια, κόρη του Ωκεανού και της Θέτιδας ή στην ύπαρξη πολλών νερών από το υδάτων ροή ή φέρωρον, ήταν χώρα των Φρυγών (Βρυγών) και η ίδρυσή της ανάγεται στα μυθολογικά χρόνια. Το όρος Βέρμιο ονομαζόταν Δόξα, ενώ ο Τριπόταμος ονομαζόταν Γυφτοπόταμος. Η πόλη χωριζόταν σε 16 συνοικίες και είχε 62 εκκλησίες και 15 τζαμιά. Αρχαία ερείπια της οχύ-

ρωσης της πόλης υπήρχαν ανατολικά και νότια, κοντά στις εκκλησίες της Αγίας Φωτεινής και των Αγίων Αναργύρων. Κοντά στο Ωρολόι υπήρχαν αρχαία πηγάδια και λείψανα υδραγωγείων. Δυτικά διακρίνονταν δύο πύργοι βυζαντινοί: ο ένας ήταν μέσα στο τουρκικό φρούριο και τον είχαν επισκεύσει. Προφανώς ο περιηγητής **Isambert** αναφέρεται στον πύργο Δουσάν, ερείπια του οποίου υπάρχουν δίπλα στην πλατεία Ωρολογίου. Ο άλλος ήταν ερειπωμένος, είχε ύψος 5,45 μέτρα και πλάτος 17,53 μέτρα και είχε πιθανόν χρησιμοποιηθεί για στήριξη ωρολογίου. Την ίδια μαρτυρία, που αφορά στους βυζαντινούς πύργους, τη λαμβάνουμε και από το βιβλίο «**ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ: ΗΤΟΙ ιστορική, γεωγραφική, τοπογραφική και αρχαιολογική περιγραφή των νέων Ελληνικών χωρών: Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, νήσων και οδηγός σαφής και ακριβής των ταξιδιωτών και περιηγητών ΚΑΤΑ ΤΟ Γερμανικόν του Καρόλου Μπαϊδεκερ και Meyer και το γαλλικόν του Guide Joanne - Isambert**» του Τρύφωνα Ευαγγελίδη, που εκδίδεται το 1913

ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ

ΗΤΟΙ

Ιστορική, γεωγραφική, τοπογραφική και
αρχαιολογική περιγραφή των νέων 'Ελ-
ληνικών χωρών: Ηπείρου, Θεσσαλίας,
Μακεδονίας, νήσων και οδηγός σα-
φής και ακριβής των ταξιδιω-
τών και περιηγητών

ΚΑΤΑ

τὸ Γερμανικὸν τοῦ Καρόλου Μπαϊδεκερ
καὶ Meyer καὶ τὸ γαλλικὸν τοῦ
Guide Joanne - Isambert

ΥΠΟ

ΤΡΥΦΩΝΟΣ Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

δ. φ. Καθηγητοῦ τοῦ ἐν Βόλῳ Γυμνασίου, ἐκδότου τῆς
'Ἑλλάδος κατὰ τὸν Μπαϊδεκερ ('Αθ. 1901)

«Φάσκατος νόμος ἑκασι-
καινός, ἐν οὐδαίς ἀνα-
λώσει χρόνος, ἀρχαίον
καὶ τῶν ἡγετῶν τῆς
κρείσσωνας.»

[Διονύσιος 'Αλικαρνασσεύς]

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΣ Δ. Γ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΚΑΙ Δ. ΔΕΛΗ

8 — ὁδὸς Ἡρακλειτέλους — 8

1913

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

νίδης, Γ. Κουτούλας, Σ. Μάρκου, Γ. Μπατραλέξης, Α. Σμυρλής, Α. Τσοπέλης, τα φαρμακεία ήταν των Μ. Βάσσου, Α. Βλάχου, Α. Κατσαμάκα, τα ζαχαροπλαστεία ανήκαν στους Α. Γιαννί, Ε. Γρηγορίου, Ε. Καρούτα, Ν. Καλογήρου, Π. Νικοδημόπουλο Σ. Περδίκια, και Κ. Κύρο, καφε- νεία είχαν οι αφοί Βελτσίδου, ο Σ. Γρηγορίου και ο Δ. Καλογε- ρόπουλος, ενώ υπήρχε και ένα καπνοπωλείο, αυτό του Γ. Χα- τζη-Ιωάννου και 4 κουρεία των Α. Κύρκου, Κ. Νούσια, Α. Παπα- γεωργίου και Α. Τσουκνίδα.

Η πόλη ήταν καταπράσινη, γε- μάτη νερά, γι' αυτό άλλωστε αποτελούσε και θέρετρο των Θεσσαλονικιών, είχε ωραίες κα- τοικίες, μία εκ των οποίων ανήκε στο γιατρό Στεργίου. Στη Βέ- ροια ιδρύθηκε το 56 - 59 μ.Χ. και η πρώτη εκκλησία από το Σίλα, τον Τιμόθεο και τον Απόστολο Παύλο, ο οποίος είχε διδάξει στη θέση Μουσάλα. Μητροπολίτης ήταν ο Κωνσταντίνος Δεληκά- νης, συγγραφέας και εκδότης. Από τη Βέροια καταγόταν και ο Μητροφάνης Κριτόπουλος (1589-1641), πατριάρχης της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου.

Στη Νάουσα

Η Νιάουσα είχε πληθυσμό περίπου 10.000 κα- τοίκους. Το όνομα Νάουσσα υποστηρίζεται ότι προέρχεται από την ονομασία της πόλης στα ρω- μαϊκά χρόνια, που ήταν Νέα Αυγούστα. Τα ποτά- μια της πόλης Αραβίστα (Αραπίτσα) και Γύμνοβο είναι παραπόταμοι του Λουδία. Η ονομασία του όρους, στους πρόποδες του οποίου βρίσκεται η πόλη, ήταν Τούρλα και ταυτίζεται με το Κιτάριο όρος, που αναφέρει ο Πτολεμαίος. Υπήρχαν τα εργοστάσια των αδελφών Γκούτα και Καρατζά, Λόγγου, Κυρτσή και Τουρμπαλή. Εκτός από τη νηματουργία, οι κάτοικοι ασχολούνταν με τη χρυσοχοΐα και την οινοποιία. Γύρω στην πόλη έβλεπες πλούσιους αμπελώνες, ενώ το κρασί που παρήγαγαν ήταν φημισμένο στην Τουρκία. Στην είσοδο της πόλης συναντούσες τη Βερροιώ- τική βρύση και εκεί κοντά ένα σπήλαιο σταλα- κτιτών, του Παλαιοσωτήρα, (ονομασία δοθει-

σα από το ναό που βρίσκεται εκεί), το οποίο ο Delacoulonche ταύτιζε με τη σχολή του Αριστο- τέλη στο Νύμφαιο της Μιέζας, υπόθεση η οποία στη συνέχεια αποδείχτηκε ορθή.

Η Νιάουσα με 200 σπίτια ελληνικά, βουλγαρικά και τουρκικά και ένα μόνο τζαμί, ταυτιζόταν με την αρχαία πόλη Κίτιο. Η αρχαία πόλη ήταν χα- μηλότερα. Στην περιοχή Γάστρα τα αρχαία ερεί- πια πρόδιδαν την ύπαρξη ακρόπολης.

Στις αρχές του 20ου αιώνα στη Νάουσα ο τα- ξιδιώτης έβρισκε τα ξενοδοχεία Γερμανίας του Δάρη και Ολυμπίων του Μπέρσου. Ζαχαροπλα- στεία είχαν οι: Αλπιάνης, Λάζος και Τέμος. Οι γιατροί της πόλης ήταν οι: Μπέρσος, Πετριδής, Χατζηδημητρίου και Χατζημήτσος. Φαρμακείο είχε ο Αρνής και, τα καφενεία που υπήρχαν, ήταν τρία: Ομονοίας, Παραδείσου και Πλατείας ηρώ- ων.

Βόρεια της Νάουσας έβρισκες την Επισκοπή, χτισμένη στη θέση της αρχαίας Σκύδρας και πιο πέρα το Τσαρμαρίνοβο, που ήταν ένα φτωχικό τσιφλίκι, που κατοικούνταν από Βούλγαρους και κοντά στο οποίο υπήρχαν χαλάσματα πύργου, που τον αποκαλούσαν Χαζνές.

Παλατίτσα - Κουτλίτσα - Βάρβες

Στα τέλη του 19ου αιώνα το χωριό Παλατίτσα, στο οποίο ο Heuzey είχε ανακαλύψει αξιόλογα αρχαία ερείπια, είχε 24 σπίτια, 4 εκκλησίες, και ήταν χτισμένο ανάμεσα σε δύο χειμάρρους.

Η Κουτλίτσα, που απείχε 2 χιλιόμετρα από την Παλατίτσα είχε 10 - 12 σπίτια. Δίπλα ήταν ακό- μη ένα αγροτικό χωριό, οι Βάρβες (Μπάρμπες). Η σημερινή Βεργίνα ιδρύθηκε το 1922 δίπλα στα δύο αγροτικά χωριά Κούτλες και Μπάρμπες, τα οποία ανήκαν στον Τούρκο μπέη των Παλατιτσι- ών⁵. Ο **Isambert** αναφέρεται στη μεγαλοπρεπή Μονή του Προδρόμου, κάτω από την οποία ήταν η σχεδιά της Κόκοβας, που χρησιμοποιούσαν όσοι ήθελαν να διασχίσουν τον Αλιάκμονα.

Ντράτζκο - Μποστάνι - Βόσοβα - Κόκοβα

Ο **Isambert** ακολουθεί και τη διαδρομή από τα Σέρβια και την Κοζάνη (ωραία πόλη, ελληνική που περιβάλλεται από τουρκικά χωριά) και καθοδόν διασχίζει το Ντράτζκο (σημερινό Δάσκιο), κεφαλοχώρι στο όρος Κοκκαλιάρης, το Μπο- στάνι (σημερινά Ριζώματα), τη Βόσοβα (Σφηκιά) και την Κόκοβα (Πολυδένδρι), που στα τέλη του 19ου αιώνα ήταν κεφαλοχώρι με 80 σπίτια.

σε μια προσπάθεια γνωριμίας με τα πρόσφατα ανακτημένα εδάφη.

Ταύτιση μαρτυριών υπάρχει και ως προς την ύπαρξη τύμβων. Υπήρχαν τρεις μεγάλοι και άλ- λοι μικροί τύμβοι στα περίξ της πόλης.

Όσον αφορά στην περιοχή «Φόρος», οι παρα- πάνω πηγές την περιγράφουν ως εξής: έξω από την πόλη υπήρχε σκεπασμένο κυκλικό μέρος με τρεις μεγαλοπρεπείς πλατάνους, που οι Έλληνες ονόμαζαν Παληόφορο και οι Τούρκοι Εσκι Πα- ζάρ, και προφανώς επρόκειτο για αρχαία αγορά ή προάστιο.

Από το βιβλίο «Νέα Ελλάς», επίσης, μαθαίνου- με ότι το 1913 από Θεσσαλονίκη προς Βέροια το ταξίδι με τρένο κόστιζε μία δραχμή. Τα ξενο- δοχεία της πόλης ήταν ο «Άγιος Αντώνιος», η «Αλάμπρα» και η «Θεσσαλονίκη», τα εστιατόρια ήταν των Α. Βελτσίδου και Α. Καραντωνίου, οι γιατροί ήταν οι: Εμμανουήλ Βελτσίδης, Σ. Ιωαν-

Π 1. Γάλλος περιηγητής του 19ου αιώνα
Α 2. Leon Heuzey, Γάλλος αρχαιολόγος από τους
Ρ πρωτοπόρους στην αρχαιολογική έρευνα της
Α Μακεδονίας, ήρθε στην Ελλάδα το 1855 ως μέ-
Π λος της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής. Από
Ο το 1855 έως το 1857 ταξίδεψε στη Μακεδονία
Μ και την Ακαρνανία. Τις παρατηρήσεις του κα-
Τ τέγραψε στο *Le mont Olympe et l' Acarnanie*,
Ε Paris 1860, όπου αναφέρει και τον εντοπισμό
Σ ανακτόρου στους βόρειους πρόποδες των Πι-

ερίων (στη σημερινή Βεργίνα). Το 1861 διενήργησε ανασκαφές στη θέση αυτή. Εντόπισε το ανατολικό τμήμα του ανακτόρου και το μακεδονικό τάφο, που πήρε το όνομά του. Οι αρχαιολογικές έρευνές του επεκτάθηκαν στους Φιλίππους, τη Δυτική Μακεδο- νία, την Ίλλυρία και τη Θεσσαλία. Τα αποτελέσματα του πολύχρονου ερευνητικού του έργου δημοσιεύ- σε στο μνημειώδη τόμο *Mission archaiologique de Macedoine*, Paris 1876. http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/EC.1.1.8.1.html

3. Γάλλος περιηγητής, συγγραφέας του *Memoire sur le berceau de la puissance macedonienne des bords de l'Haliakmon et ceux de l'Axius*, 1955. Το ενδιαφέρον του Ντελακουλόνς στρέφεται κυρίως στις αρχαιότη- τες και τις επιγραφές της Βέροιας, αλλά παράλληλα αναφέρονται πληροφορίες για τον πληθυσμό, την το- πογραφία της πόλης, τα τζαμιά και τις εντορίες, http://www.ipet.gr/veroia/show_rec.php?id=vt0100002

4. Άγγλος περιηγητής του 19ου αιώνα
5. <http://el.wikipedia.org/wiki/Βεργίνα>

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΥ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΣΚΡΙΠ» ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΜΠΟ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Του
Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδα
Αντιπροέδρου Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Είναι γνωστή η κατάσταση που επικρατούσε κατά την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα στον ευρύτερο Μακεδονικό χώρο. Η κατάσταση αυτή έγινε αντικείμενο έρευνας από ιστορικούς και ερευνητές της εποχής εκείνης αλλά και νεώτερους. Επίσης, η κατάσταση αυτή έγινε αντικείμενο έρευνας και περιγραφής από ανταποκριτές και δημοσιογράφους των τότε γνωστών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, ελληνικών και ξένων, τα οποία έστειλαν ικανούς δημοσιογράφους στη Μακεδονία, προκειμένου να γνωρίσουν από κοντά την κατάσταση και με τις ανταποκρίσεις και τα σημειώματά τους να πληροφορήσουν τους υπόλοιπους Έλληνες, οι οποίοι τις περισσότερες φορές είχαν εσφαλμένες απόψεις για την επικρατούσα κατάσταση στη Μακεδονία.

Σκοπός του παρόντος δημοσιεύματος δεν είναι να παρουσιάσουμε την κατάσταση στη Μακεδονία κατά την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα, αλλά μέσα από μια περιγραφή, Έλληνα δημοσιογράφου, να γνωρίσουμε την Ημαθία, την οποία διέσχισε στο ταξίδι του από τη Θεσσαλονίκη για το Μοναστήρι.

Πρόκειται για το δημοσιογράφο της εφημερίδας «ΣΚΡΙΠ» **Ευστράτιο Ευστρατίου**, ο οποίος αποστέλλεται στη Μακεδονία, προκειμένου να γνωρίσει από κοντά την κατάσταση στην περιοχή και με τις ανταποκρίσεις και τις περιγραφές του να πληροφορήσει τον ελληνικό λαό. Η αποστολή γίνεται το 1903 και οι περιγραφές και συνεντεύξεις του Ε. Ευστρατίου δημοσιεύονται στην εφημερίδα «ΣΚΡΙΠ» από τις 16.3.1903, σε συνέχειες, στη στήλη «*Το «ΣΚΡΙΠ» εις Μακεδονίαν. Η πρώτη περιοδεία Έλληνος δημοσιογράφου. Τι είδε, τι άκουσε, τι αντέληφθη. Ο Ελληνισμός θριαμβεύει. Πλήρης περιγραφή της κατάστασης.*». Ανάμεσα σ' αυτές τις περιγραφές και τις ανταποκρίσεις του περιλαμβάνεται και η περιγραφή της Ημαθίας, από την οποία πέρασε, ταξιδεύοντας από τη Θεσσαλονίκη στα Βιτώλια (Μοναστήρι). Σκοπός του ταξιδιού στα Βιτώλια ήταν να γνωρίσει από κοντά τη δεύτερη πόλη της Μακεδονίας, να έρθει σε επαφή με το Μητροπολίτη Πελαγονίας, καθώς, επίσης και με διπλωματικούς παράγοντες του τόπου. Είχε προηγηθεί η παραμονή του δημοσιογράφου και σε άλλες πόλεις της Μακεδονίας, όπως η Θεσσαλονίκη και οι Σέρρες, όπου είχε ανάλογες συναντήσεις.

Το ταξίδι του δημοσιογράφου ξεκινά από το σιδηροδρομικό σταθμό της Θεσσαλονίκης και μέσω του κάμπου της Θεσσαλίας, των εύφορων πεδιάδων της Μακεδονίας και του υψιπέδου της Πελαγονίας καταλήγει στο σιδηροδρομικό σταθμό του Μοναστηρίου¹. Η διάρκεια του ταξιδιού ανέρχεται στις δέκα τουρκικές ώρες και οι σταθμοί, από τους οποίους διέρχεται η αμαξοστοιχία, στους δεκαπέντε, ανάμεσα στους οποίους ο σταθμός του Γκιδά (sic), της Βέρροιας (sic), της Νιάουστας (sic), των Βοδενών κ.α. Οι συνταξιδιώτες του Έλληνα δημοσιογράφου, διαφόρων

εθνοτήτων και ποικίλης καταγωγής, κάνουν την αμαξοστοιχία να μοιάζει με πολύχρωμο μωσαϊκό. Τούρκοι έφεδροι, Ρώσοι καλόγεροι, Βούλγαροι, Έλληνες και στο δεύτερο βαγόνι ο Τούρκος πασάς με τους υπασπιστές και το χαρέμι του ταξιδεύουν με το δημοσιογράφο, ο καθένας με το δικό του προορισμό και για τους δικούς του λόγους.

Η διάθεση του δημοσιογράφου δύσκολα περιγράφεται. Αισθήματα φόβου και τρόμου τον κατακλύζουν μπροστά στο άγνωστο. Δεν ήταν λίγα, άλλωστε, τα όσα είχε ακούσει για τα συμβάντα στο συγκεκριμένο χώρο της Μακεδονίας. Δολοφονίες και άλλα παρόμοια περιστατικά συνθέτουν την εικόνα, που είχε στο μυαλό του. Οι ελληνικές ομιλίες και η γνωριμία του με τον κ. Γεωργιάδη, δικηγόρο της Θεσσαλονίκης, απαλύνουν τα αισθήματα του φόβου. Ο κ. Γεωργιάδης θα συνταξιδέψει με το δημοσιογράφο μέχρι τη Νάουσα και θα είναι ο ξεναγός του ως εκεί.

Το ταξίδι της αμαξοστοιχίας ξεκινά και μέσα από την απέραντη, όπως χαρακτηρίζει ο δημοσιογράφος, την πεδιάδα της Θεσσαλίας, η οποία δεν έχει όρια και φιλοξενεί τσιφλίκια τουρκικών μεγαλοαστών, όπως του Χαμιάδη μπέη κ.α., φτάνει μετά από ταξίδι μισής και πλέον ώρας στη γέφυρα του Καρά - Ασμάκ, του ποταμού Λυδία (sic) - Λουδιά, όπου και τα όρια της Ημαθίας.

Η γέφυρα του ποταμού οδηγεί στον τρίτο σταθμό της αμαξοστοιχίας και πρώτο σταθμό της Ημαθίας, το Γκιδά². Ο Γκιδάς³, σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρέχει ο κ. Γεωργιάδης στο δημοσιογράφο, είναι το τσιφλίκι του Μεχμέτ - πασά⁴. Εύλογα δημιουργούνται απορίες στο δημοσιογράφο. «*Μανθάνω το μυστήριο της καλλιέργειας αυτής, όσον ανεπαρκής και αν είναι, την οποία βλέπω εις τα τσιφλίκια. Πως διαφεύγουν την τρομοκρατίαν;*» αναρωτιέται ο Έλληνας δημοσιογράφος. Και η απάντηση «*απλούστατα δια της τακτικής φορολογίας των μπέηδων υπό των ληστών. Εάν ο μπέης δυστροπή, αιχμαλωτίζεται...*». Κάτι τέτοιο συνέβη και με τον Μεχμέτ - πασά, την περίπτωση του οποίου διηγείται ο δικηγόρος κ. Γεωργιάδης στον Έλληνα δημοσιογράφο.

Νερά, νερά! Τα πολλά νερά προκαλούν εντύπωση στο δημοσιογράφο. Νερά τα οποία προέρχονται από τα ποτάμια και τους παραπόταμους τους και απλώνονται προς όλες τις διευθύνσεις «*σαν σμήνη γιγαντίων ερπετών διασταυρωμένων εις την ελευθερίαν της εκτάσεως...*».

Το ταξίδι της αμαξοστοιχίας συνεχίζεται, μαζί και η

Carte Postal με τη συνοικία της Μπαρμπούτας Διακρίνεται το τζαμί

περιήγηση του Έλληνα δημοσιογράφου. Τα τσιφλίκια δεν έχουν τελειωμό. Κοπάδια βοσκούν εντός των τσιφλικιών και η ίδια εικόνα επαναλαμβάνεται ξανά και ξανά μέχρι τον επόμενο σταθμό. Το σταθμό της Βέρροιας⁵.

Η πόλη αρχίζει να ξεπροβάλλει από μακριά. Είναι κατάφυτη από δένδρα, μέσω των οποίων ο δημοσιογράφος διακρίνει μναρέδες, για τους οποίους ο συνταξιδιώτης του τον πληροφορεί ότι είναι έντεκα τον αριθμό⁶. Πάνω από την πόλη ο δημοσιογράφος διακρίνει ένα λευκό κτήριο το οποίο είναι η Μονή Προδρόμου σύμφωνα με τα λεγόμενα του κ. Γεωργιάδη⁷. Πλησιάζοντας στην πόλη μαθαίνει την παράδοση του Λουκιανού, σύμφωνα με την οποία «*φαγών ρόδα της Βέρροιας επανήλθεν από την ορείαν εις την ανθρώπινον φύσιν*». Παραπλεύρως της Βέρροιας ο δημοσιογράφος διακρίνει τμήμα της Εγνατίας οδού, που οδηγούσε στην Κωνσταντινούπολη.

Τέλος, εντύπωση προκαλούν στον δημοσιογράφο οι πολυάριθμοι στρατιωτικοί σταθμοί κοντά στη σιδηροδρο-

Σταθμός Νάουσας

ΟΙ ΑΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Λογότυπο 1902:
Νηματουργεία Λόγγου-Τουρπάλη

Με αυτές τις σκέψεις η αμαξοστοιχία πλησιάζει στον τρίτο και τελευταίο σταθμό της Ημαθίας, την Νάουσα⁸. Ήδη ο δημοσιογράφος διακρίνει «την ωραία και Ελληνικωτάτην πόλιν, εξηλασμένην εις μίαν ράχιν χωμένην εις φυτείας». Από αυτήν ξεχωρίζουν δύο μεγάλα κτήρια, ευρωπαϊκού χαρακτήρα, όπως σημειώνει ο δημοσιογράφος. Πρόκειται για τα δύο υφαντουργικά εργοστάσια της Νάουσας, τα οποία ήταν οι κήρυκες της Ελληνικής ακμής, όπως ο ίδιος αναφέρει. «...Μαζί με αυτά των Βιτωλίων ενδύνουν τον Μακεδονικόν λαόν»⁹.

Ο σιδηροδρομικός σταθμός της Νάουσας βρίσκεται ανάμεσα σε αμπελώνες. Άλλο ένα στοιχείο, που εντυπωσιάζει και κλέβει τις εντυπώσεις του δημοσιογράφου, είναι το κρασί και το ρακί της Νάουσας¹¹. Έξοχα προϊόντα της Μακεδονικής πόλης, των οποίων «η παχύτητα, η γλυκύτητα και η ευοσμία...» έχουν μείνει στο στόμα του.

Και εδώ το ίδιο σκηνικό με τον υπόλοιπο Ημαθιώτικο κάμπο. Δάση πλούσια σε βλάστηση και πολυάριθμα κοπάδια να βοσκούν μέσα σ' αυτά. Επιπλέον ένας ξυλοκόπος «...βυσοδομεί έναν πελώριο κορμόν σκυμένον προς την ρίζαν...». Εκπλήσσει η λεπτομέρεια, με την οποία περιγράφει ο Έλληνας δημοσιογράφος στιγμές καθημερινής ζωής, οι οποίες δεν διαφέρουν από τόπο σε τόπο. Η καθημερινή ζωή στη Μακεδονία, η οποία δεν είχε απελευθερωθεί ακόμα, δε διέφερε σε τίποτα από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων της υπόλοιπης Ελλάδας. Ήδη, οι φόβοι του δημοσιογράφου άρχισαν να διαλύονται, τη στιγμή που διαπιστώνει ότι τα όσα ακούγονταν στο κέντρο των Αθηνών για την κατάσταση, που επικρατούσε στη Μακεδονία, ήταν ανυπόστατα και υπερβολικά.

Πριν η αμαξοστοιχία σταθμεύσει στο σταθμό της Νάουσας, ξεπρόβαλε μπροστά τους ένα μικροσκοπικό χωριό με λίγες καινούργιες λευκές οικοδομές με ερυθρές στέγες, μέσα σε ένα δάσος από λεύκες. Πρόκειται για το χριστιανικό τσιφλίκι του Έλληνα Χατζή - Δημήτρη, σύμφωνα και πάλι με τις πληροφορίες του δικηγόρου κ. Γεωργιάδη.

Το τρένο έφτασε στο σταθμό της Νάουσας. Εντύπωση προκαλεί στο δημοσιογράφο η ελληνική κίνηση, που παρατηρείται στο σταθμό. Έλληνες περπατούν, ομιλούν, κινούνται. Οι επιβάτες, με προορισμό τη Νάουσα, κατεβαίνουν από την αμαξοστοιχία και τρέχουν για να προλάβουν την άμαξα, η οποία θα τους οδηγήσει στην πόλη της Νάουσας. Η απόσταση είναι περίπου μια ώρα. Ανάμεσα σ' αυτούς και ο συνταξιδιώτης του δημοσιογράφου, δικηγόρος κ. Γεωργιάδης.

Η αμαξοστοιχία συνεχίζει το ταξίδι της με προορισμό τα Βιτώλια, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Μακεδονίας. Για λίγο ακόμη διέρχεται από την πεδιάδα της Μακεδονίας, ώσπου αυτή τελειώνει και τη θέση της παίρνει «η μεγαλοπρεπής αγριότητας της ορεινής Μακεδονίας».

Μ' αυτόν τον τρόπο ο δημοσιογράφος αφήνει πίσω του τη γη της Ημαθίας και συνεχίζει το ταξίδι του προς Βορρά. Με το ταξίδι του αυτό αφήνει, επίσης, πολύτιμα στοιχεία για τις πόλεις και τις περιοχές, τις οποίες επισκέφθηκε, στις οποίες φιλοξενήθηκε και από τις οποίες πέρασε.

Πολύτιμα στοιχεία, τα οποία καλούμαστε να αξιολογήσουμε και να αξιοποιήσουμε προκειμένου να αποκαλυφθεί, κατά το δυνατόν, η ιστορία του κάθε τόπου.

Σταθμός Αλεξάνδρειας

μική γραμμή. Δεν παραλείπει να τους περιγράψει μαζί με τους στρατιώτες, οι οποίοι τους φύλαγαν. «...εν' από μία σκηνή ή από μία καλύβη από κλαριά με πεντ' ή εξ στρατιώτας, οι οποίοι στέκονται και βλέπουν την αμοξοστοιχίαν σοβαροί και ακίνητοι. Ένα φισεκλίκι ζώνει την οσφύν των... έχουν τα χέρια των στις τσέπες ενός κοντού βρακιού χιλιοπαλωμένου και στέκονται επάνω εις γουρουντοσάρουχα με λευκά μάλλινα τουζλούκια εις τα γόνατα...». Εντύπωση, επίσης, προκαλεί η μεγάλη ποσότητα ξυλείας, η οποία είναι συσσωρευμένη σε κάθε σταθμό και σε κάθε γέφυρα. Ο λόγος είναι εύλογος. Βρίσκονται εκεί για να χρησιμοποιηθούν σε περιπτώσεις εκτάκτων αναγκών για την κατασκευή πρόχειρων γεφυρών σε περιπτώσεις ανατίναξης. Δεν ήταν, άλλωστε, λίγα τα κρούσματα, τα οποία απέβλεπαν σε δολιοφθορά του τουρκικού στρατού από πλευράς των ελλήνων αγωνιστών. Δε θα πρέπει να ξεχνούμε ότι το ταξίδι ή καλύτερα η αποστολή αυτή γίνεται ένα χρόνο πριν την επίσημη έναρξη της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Πρόκειται για τον τρίτο άξονα του σιδηροδρόμου, που ξεκινά από τη Θεσσαλονίκη, ο οποίος αρχίζει να κατασκευάζεται το 1891 από τη γαλλική εταιρεία "Chemins de Fer de Salonique a Monastir" και εγκαθίσταται το 1894. Το μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής ήταν 219 χλμ., εκ των οποίων τα 100 χλμ. διέσχισαν τις εύφορες πεδιάδες της Ημαθίας και της Πέλλας. Περισσότερα για το σιδηρόδρομο Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου βλ. Οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι - Η διαδρομή τους από το 1869 έως σήμερα, Μίλητος, χ.χ., σ.σ. 93-98.
2. Ο σταθμός της Αλεξάνδρειας λειτουργεί από το 1894, οπότε χρονολογείται και το κτήριο του σταθμού. Βλ. σχετικά: Οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι, ο.π. και Γ. Μοσχόπουλου, «Ο Γιδάς στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας», *Ρομυλοκλιτικά Σημειώματα 1980-1988*, Θεσσαλονίκη, 1989, σ.51 και Γ. Ντελιόπουλου, «Σιδηροδρομική Εγνατία Οδός Θεσσαλονίκη - Μοναστήρι 1894-2006», Λάμδα, 28 (Δεκ. 2006), σ.σ. 6-12.
3. Για την ετυμολογία της λέξης Γιδάς βλ. Γ. Ντελιόπουλου, *Γιδάς. Ανθρωποι και Τοπία*, Αλεξάνδρεια, 2008, σ.73 και Γ. Μοσχόπουλου, *Ρομυλοκλιτικά Σημειώματα*, ο.π., σ.σ. 29-31. Σύμφωνα με καταγραφές του 1910 ο Γιδάς είναι κεντρική κομόπολη του Ρουμλουκιού, η οποία κατοικείται από 760 ορθόδοξους Έλληνες. Βλ. Αθ. Χαλκιάπουλου, *Μακεδονία Βιλαέτια Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου*, Αθήναι, 1910, σ.σ. 2-3.
4. Πρόκειται για τον Μεχμέτ Σεφίκ πασά. Τελευταίος ιδιοκτήτης του τσιφλικιού φέρεται να είναι ο Ισίν Μπέης. Βλ. Γ. Μοσχόπουλος, «Ο Γιδάς στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας», *Ρομυλοκλιτικά Σημειώματα*, ο.π., σ.σ. 50.
5. Το τουρκικό όνομα της Βέροιας ήταν «Καρά Φέριε». Η πόλη ήταν έδρα καζά και υπάγονταν στο σαντζάκι -βιλαέτι της Θεσσαλονίκης. Ο καζάς ήταν δικαστική περιφέρεια με επικεφαλής δικαστή, τον καδή. Επίσης η Βέροια ήταν έδρα του Έλληνα Ορθόδοξου Μητροπολίτη Βέροιας και Ναούσης. Στη Βέροια υπήρχε και Εβραϊκό στοιχείο - Εβραϊκή κοινότητα, την οποία εκπροσωπούσε ο Ραββίνος. Σύμφωνα με καταγραφή του 1910, στη Βέροια κατοικούσαν 6200 Έλληνες, 5280 Οθωμανοί και 600 Ισραηλίτες. Επιπλέον στη Βέροια παραχειμάζουν περί τις 400 οικογένειες Κουτσόβλαχων. Για περισσότερα βλ. Αντώνη Αναστασόπουλου, «Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί στην Βέροια του 18ου αιώνα», *Βεροίας Μελετήματα*, Βέροια, 2003, σ.σ. 40-41 και Αθ. Χαλκιάπουλου, ο.π., σ.σ. 17-18.
6. Την εποχή αυτή στη Βέροια λειτουργούσαν τα εξής τζαμιά: Hunkar Cami, Τζαμί του Μενδρεσέ, Τζαμί του Φιριντζί ή της αρκούδας, Τζαμί του Μαχμούτ Τσελεμπί (Μπογιαλί Τζαμί), Ορτά Τζαμί, Τζαμί του Σουμπασιή, Μπαϊρ Τζαμί, Γιολιά Γκελντί Τζαμί, Τζαμί της Μπαρμπούτας, Τζαμί της Νοτίου πλευράς της πλατείας Ωρολογίου και Τσερμέν Τζαμί. Αναλυτική περιγραφή βλ. Άννα Ματσokάνη, «Τα τζαμιά της Βέροιας», *Λάμδα* 27 (Μάι 2006), σ.σ. 6-13.
7. Δεν είναι εύκολο να ταυτίσουμε το εν λόγω κτήριο με την Μονή Προδρόμου -Σκήτσας, διότι η εν λόγω Μονή βρίσκεται Νότια της Ημαθίας και δυτικά κατά την φορά της αμαξοστοιχίας προς Βέροια, ενώ η πόλη βρίσκεται στα Βόρεια. Πιθανότατα πρόκειται για κάποιο άλλο κτήριο το οποίο ξεχώριζε από το συγκεκριμένο σημείο.
8. Η Νάουσα ήταν πόλη της Μακεδονίας και κατοικούνταν από 9000 Ορθόδοξους Έλληνες και 1000 Μουσουλμάνους. Βλ. Αθ. Χαλκιάπουλου, ο.π., σ. 21.
9. Τη στιγμή εκείνη στη Νάουσα λειτουργούσαν τέσσερα κλωστούφαντουργικά εργοστάσια. Πρόκειται για τα εργοστάσια των: Λόγγου - Κύρτη - Τουρπάλη, Μπλή - Τσίτση, Γκούτας - Καρατζίας και Γρηγόριος Τσίτσης & Σια. Βλ. Αλέξανδρου Οικονόμου, «Η βιομηχανία στην Νάουσα, από τον 19ο στον 20ο αιώνα», Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας, Νάουσα, 1999, σ.σ. 321-333.
10. Η κλωστούφαντουργία ήταν μια από τις βασικότερες πηγές εισόδων για τη Νάουσα. Αυτό συνέβαινε μέχρι και τις μέρες μας. Για την υφαντουργία στη Νάουσα βλ. Τάκης Μπαΐτσης, *Νάουσα - Οι βιομηχανίες του χθες*, Βέροια, 1997, σ.σ. 35-38.
11. Τα προϊόντα οίνου είναι από τα παραδοσιακά και φημισμένα προϊόντα της Νάουσας. Το κρασί της Νάουσας συγκρίνεται με αυτό της Γαλλικής Βουργουνδίας από τον Cousinery, ενώ ο Rouqueville το παρουσιάζει ως έναν από τους καλύτερους οίνους στην Μακεδονία. Επιπλέον αναφέρομε ότι το κρασί ήταν η μεγαλύτερη πηγή εισόδων για τη Νάουσα. Σε αναφορά των Ναουσαίων προς τις Τουρκικές αρχές του έτους 1876 αναφέρεται ότι η παραγωγή ήταν 1.400.000 οκάδες σταφυλιών. Βλ. Γ. Χιονίδη, «Νέες πηγές για το κρασί της Νάουσας», *Νάουσα*, 17(1981), σ.151 και Νικόλαος Σπάρτης, «Νάουσα, Γεωργική κατάσταση στη Νάουσα, 1820 ως σήμερα», *Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας*, Νάουσα, 1999, σ.σ. 287-288.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Αθανασίου Χαλκιάπουλου, *Μακεδονία Βιλαέτια Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου*, Αθήναι, 1910.
- Άννα Ματσokάνη, «Τα τζαμιά της Βέροιας», *Λάμδα* 27 (Μάιος 2006).
- Αλέξανδρου Οικονόμου, «Η βιομηχανία στην Νάουσα, από τον 19ο στον 20ο αιώνα», *Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας*, Νάουσα, 1999.
- Αντώνη Αναστασόπουλου, «Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί στην Βέροια του 18ου αιώνα», *Βεροίας Μελετήματα*, Βέροια, 2003.
- Ευστρατίου Ευστρατιάδου, *Μακεδονία Η πρώτη περιόδια Έλληνας δημοσιογράφου*, Αθήναι, 1903.
- Του ίδιου, ο.π., *Σκριπ*, 9-10 Απριλίου 1903, σ.σ. 2 και 1-2.
- Του ίδιου Γ. Μοσχόπουλου, «Ο Γιδάς στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας», *Ρομυλοκλιτικά Σημειώματα 1980-1988*, Θεσσαλονίκη, 1989.
- Γεωργίου Ντελιόπουλου, *Γιδάς - Ανθρωποι και Τοπία*, Αλεξάνδρεια, 2008.
- Του ίδιου, «Σιδηροδρομική Εγνατία Οδός Θεσσαλονίκη - Μοναστήρι 1894-2006», *Λάμδα*, 28 (Δεκ. 2006).
- Γεωργίου Χιονίδη, «Νέες πηγές για το κρασί της Νάουσας», *Νάουσα* 17 (1981).
- Νικόλαος Σπάρτης, «Νάουσα, Γεωργική κατάσταση στη Νάουσα, 1820 ως σήμερα», *Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας*, Νάουσα, 1999.
- Τάκης Μπαΐτσης, *Νάουσα - Οι βιομηχανίες του χθες*, Βέροια, 1997.
- Συλλογικός Τόμος, *Οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι - Η διαδρομή τους από το 1869 έως σήμερα*, Μίλητος, χ.χ.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΟΥ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΥ

Του Γεωργίου Ντελιόπουλου

Λαογράφου – Μέλους Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Σήμερα είναι ελάχιστοι οι κάτοικοι του Ρουμλουκίου, που γνωρίζουν πως ο εύφορος κάμπος κάποτε ήταν ένας απέραντος βάλτος με πυκνή χαμηλή βλάστηση, με βοσκοτόπια, που απλώνονταν χιλιάδες ζώα, μικρά και μεγάλα, αγέλες αλόγων για τις ανάγκες του στρατού και τη μεταφορά αγαθών σε μακρινούς τόπους. Αλλά και με πυκνά δάση με αιωνόβια φτελιάδια, όπως το τελευταίο δάσος του Σταυρού, που χαλάστηκε στη δεκαετία 1930-40. Εδώ ζούσε ένας πολύ βασανισμένος λαός, που συνεχώς έδινε μάχες με συμμορίες ληστών, Τουρκαλβανών και άλλων, που λυμαίνονταν την περιοχή. Μάχη έδιναν καθημερινά και με τα στοιχεία της φύσης, τις συχνές πλημμύρες από τον Αλιάκμονα, που μετέβαλλε τον τόπο σε βάλτο, με ασθένειες θανατηφόρες. Μεγάλη ήταν η προσπάθεια των κατοίκων να διατηρήσουν και να διασώσουν τα ιερά τους ήθη, έθιμα, τις χριστιανικές και λαϊκές τους παραδόσεις, το γλωσσικό ρουμλουκιώτικο ιδίωμα, την γυναικεία ενδυμασία, το μοναδικό γυναικείο κεφαλόδεσμο, που λέγεται πως έρχεται από τα χρόνια του Μ. Αλεξάνδρου, τη μουσική παράδοση και τους χορούς, που συνταιριάζουν με την ενδυμασία.

Είναι, επίσης, γνωστός ο αγώνας, που δόθηκε για τη διατήρηση της ορθόδοξης Ελληνικής Εκκλησίας και της γλώσσας μας με τους Βούλγαρους 1904-1908. Άνδρες, γυναίκες, παιδιά, ιερείς, δάσκαλοι στον αγώνα. Αυτά είναι τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα των κατοίκων του κάμπου, που οι Τούρκοι ονόμασαν Ελληνότοπο-Ρομιώτοπο-Ρούμ-λούκι. Ατυχήσαμε, βέβαια, να μην έχουμε αρκετές γραπτές μαρτυρίες, παρά τη μεγάλη προσπάθεια, που γίνεται από αρκετούς συμπολίτες μας, αλλά κυρίως, από το μεγάλο μας Ημαθιώτη «πρόδρομο» Ιστορικό, κ. Γεώργιο Χ. Χιονίδη.

Είναι ευτύχημα ότι σε μια ανατύπωση του ΙΕ τόμου του περιοδικού της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών «Μακεδονικά» του 1975 δημοσιεύθηκε μια εξαιρετική μελέτη του Σ.Ι. Παπαδόπουλου, στην οποία περιλαμβάνεται «η ανέκδοτη έκθεση του γνωστού Ηπειρώτη εκπαιδευτικού, φιλολόγου, λαογράφου και ιστοριοδίφου Δημητρίου Μ. Σάρρου (1869-1938), που ως «Γενικός Επιθεωρητής των εν Μακεδονία Ελληνικών Σχολείων» περιόδευσε το 1906 την ύπαιθρο του καζά (επαρχίας) Θεσσαλονίκης και μας έδωσε σε μια εκτενή έκθεσή του λεπτομερή και ενδιαφέροντα στοιχεία, τόσο για τα σχολεία, όσο και για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των κατοίκων των διαφόρων χωριών της περιοχής αυτής.

Ομολογουμένως η έκθεση του Δ. Μ. Σάρρου παρουσιάζει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, όχι μόνο για το κυρίως θέμα, που είναι τα σχολεία και οι δάσκαλοι, μα και για άλλες πλευρές, όπως η εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού, το ιδιοκτησιακό καθεστώς κάθε χωριού, αλλά και η δυνατότητα του ελληνικού κράτους να στέλνει επιθεωρητές σε σχολεία ξένης επικράτειας (οθωμανικής), να ενισχύει οικονομικά την ίδρυση, οικοδόμηση και επέκταση σχολείων, να συμβάλλει στη μισθοδοσία των δασκάλων.

Αν θέλαμε να σταθούμε λίγο περισσότερο στην αναφορά, που κάμνει για την πόλη μας, θα επισημαίναμε τις πληροφορίες πως «η εβδομαδιαία αγορά (το παζάρι)» αρχίζει να πρωτολειτούργει το 1906, ότι υπήρχε καινούργιο πέτρινο σχολείο και εκκλησία «κομψή και ευρεία». Ας προσέξει, ακόμα, ο αναγνώστης τους επαίνους για τους Γιδιώτες και όσα άλλα χαρακτηριστικά αναφέρει ο, πράγματι, διορατικός κύριος Επιθεωρητής.

Γιδάς, 16 και 28 Μαΐου 1906

Οικία 115, κάτοικοι 660 Έλληνες. Μαθητὰι εγγραφέντες) 50 (ων 5 μόνον κοράσια), διδάσκαλος 1. Το

χωριόν τσιφλικί οθωμανικόν.

Το κεντρικώτατον τούτο χωριόν του Ρουμλουκίου, ενω από του έτους τούτου γίνεται και εβδομαδιαία αγορά (παζάρι), έχει σχολείον νεόδμητον λίθινον και εκκλησίαν κομψήν και ευρείαν, ιδρύματα των προοδευτικόν και φιλοπόνων κατοίκων.

Εν τω τετρατάκτω δημοτικώ σχολείω εδίδαξεν ο μέτριος διδάσκαλος Δ. Τσιτσιμήτας τους 50 εγγραφέντας μαθητὰς. Οι κάτοικοι θέλουσι να προσθέσωσι και δεύτερον διδάσκαλον ή διδασκάλισσαν, όπερ από του παρελθόντος έτους υπεδείξαμεν αυτοίς, μη δυνηθείσιν εκ των ιδίων πόρων να φέρωσι τούτο εις πέρας. Κατά την επί ταις εξετάσεσι μετάβασίν μου διενήργησα μεταξύ αυτών έρανον εκ δέκα περίπου λιρών, ας αφήκα τοις εκεί εφόροις και ιερεύσιν, (να παρασκευάσωσιν αίθουσαν παραδόσεων δια την διδασκάλισσαν, ης ο διορισμός είναι και άλλως αναγκαίος, καθ' όσον και ενταυθα και εν πάσι σχεδόν τοις

ταβάλλει μόνον 10 λίρας εις μισθόν του διδασκάλου.

Σχοινιάς

Κτήμα τουρκικόν μετά οικιών 32 και κατοίκων 185 απάντων Ελλήνων. Οι κάτοικοι δεν ηδυνήθησαν, ως λέγουσι, να διατηρήσωσιν δια των 8 μόνον λιρών, ας κατέβαλον, τον διδάσκαλόν των, δια τούτο μη τυχόντες επιδόματος δεν ήνοιξαν σχολείον. Αν μη δοθή επίδομα εις το μικρόν τούτο χωριόν, δύνανται οι μαθητὰι αυτού να μεταβαίνωσι εις τον πλησίον Γιδάν. Ο εντόπιος ιερεύς αγράμματος των αδυνατεί ν' αναλάβη και διδασκαλικά καθήκοντα.

Παλαιοχώριον, 16 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικόν μετά οικιών 45 και κατοίκων 253 απάντων Ελλήνων. Εν τω τετρατάκτω γραμματείω ενεγράφησαν 25 άρρενες μαθητὰι διδασκόμενοι και εφέτος υπό του εκ Γρίβας γραμματοδιδασκάλου Ιωαννίδου, εις όν οι κάτοικοι δίδουσι 8 λίρας, λαμβάνοντες και παρ' ημών επίδομα. Το διδακτήριον χαμηλόν και καλαμπλεκτον.

Λειανοβέργι, 16 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικόν μετά οικιών ελληνοφώνων 35. Το διδακτήριον ισόγειον, υποφερτόν. Εφοίτησαν δ' εν αυτώ 24 μαθητὰι αποσυρθέντες προ του Πάσχα εις την βοσκήν των αγελάδων των, διότι μοι είπον «το χωριόν δεν έβαλε γελαδαρούδη εφέτος. Ο γραμματοδιδάσκαλος Ακριβός Σαραντόπουλος εκτελών και χρέη κανδηλάπτου λαμβάνει 12 λίρας εκ του χωριού, όπερ διαρκώς και παρ' ημών ζητεί επίδομα τι προς βελτίωσιν του σχολείου του.

Σημ. κακώς εν τω χάρτη των ελληνοφώνων σχολείων φέρεται το χωριόν υπό το ανύπαρκτον όνομα Lambourgi.

Κορυφή, 29 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικόν εκ των μεγαλύτερων του Ρουμλουκίου έχον οικίας 60, κατοίκους δε 482 Έλληνας. Εν τω σχολείω αυτού συνεκentrόθησαν εφέτος 60 μαθητὰι (ων 7 κοράσια), εν εις περιλαμβάνονται και δέκα εκ του πλησίον σλαυοφώνου Νησελλουδίου και της Παλαιοχώρας, διδασκέντες υπό πρωτοπείρου γραμματοδιδασκάλου, του Ν. Δίτση εκ Μοναστηρίου, ιερωθέντος του προκατόχου του και μεταβάντος εις την πατρίδα του Καψόχωραν. Αντί του χαμηλοτάτου και ετοιμοπόρου διδακτηρίου θέλουσι ν' ανεγείρωσι νέον εν τω ευρεί περιβόλω της εκκλησίας οι φιλότιμοι κάτοικοι, υπολογίσαντες την προς τούτο δαπάνην εκ 70 λίρας, ζητούσι δε και παρ' ημών αποπεράτωσιν ταχείαν του κεντρικού τούτου σχολείου.

Κλειδί

Κτήμα τουρκικόν μετά οικιών 50, κατοίκων δε 430 Ελλήνων. Το διδακτήριον του χωριού, εν ω προσήλθον εφέτος 38 μαθητὰι, είναι διώροφον και καθαρόν, Ο διδάσκαλος Κωνστ. Βαφειδής εκ Βερροίας εργάζεται καλώς.

Καλύβια Κλειδιού

Κτήμα παρακείμενον τω ανωτέρω χωριώ. Έχει οικίας ελληνικάς 11, κατοίκους δε 85. εκκλησιάζονται και στέλλουσι τα τέκνα των εις το Κλειδί.

Κάλιανη - Πλατύ - Καρνά ... Μαΐου 1906

Εν τοις τουρκικοίς τούτοις κτήμασι δεν διαμένουσι πλέον ημέτεροι οικογένεια, αντικαταστάσαι δια Τουρκαθιγγάνων.

Τσινάφουρ(ν)ον κτήμα τουρκικόν μετά 46 οικιών, κατοίκων δε 340 Ελλήνων. Πλήν τούτων έχει και 12 τουρκαθιγγανικάς οικογενείας. Εν τω τετρατάκτω σχολείω του εφοίτησαν 35 μαθητὰι, ων 5 κοράσια. Ο διδάσκαλος Γεώργιος Θεοδωρίδης φιλότιμος. Το διδακτήριον και η εκκλησία του χωριού εκ των καλλιτέρων του Ρουμλουκίου ιδρυμάτων. Ο εντόπιος εφημέριος ευφυής και εύπορος.

Τρίκαλα

Κτήμα τουρκικόν μετά 25 οικιών ελληνικών και 5 τουρκαθιγγάνων. Εν τω ελεεινώ σχολείω εφοίτησαν 18 μαθητὰι διδασκέντες υπό του περυσινού εντοπίου μονόχειρος διδασκάλου-κανδηλάπτου Ιωάννου Αθανασίου αντί μισθού 8 λιρών.

Δημοτικό Σχολείο Γκριζαλιού (Αγκαθιάς) Αρχές 20ου αι.

Δημοτικό σχολείο στο Ρουμλούκι (αρχές 20ου αι.) Διακρίνεται ο δάσκαλος Κ. Κουρκούτας

χωρίοις του Ρουμλουκίου κοράσια δεν φοιτώσιν εις τα σχολεία, εν οίς μόνος άρρενες διδάσκουσιν. Έπειτα δια της προσθήκης της διδασκαλίσσης θα καταρτισθή κάλλιον το σχολείον του κεντρικού τούτου χωριού, όπερ δέον να γίνη εξάτακτον, ίνα φοιτώσιν εις τας δύο ανωτάτας αυτού τάξεις και μαθητὰι εξ άλλων πλησιοχώρων τσιφλικιών, άτινα μόνον τριτάξια ή τετρατάξια γραμματεία έχουσι υπό αγράμματους και παιδαγωγήτους ως επί το πολύ ψευδοδιδασκάλους.

Νεοχώριον

Κτήμα κατά ½ του κ. Γ. Μαυρουδή μετά οικιών 45 και κατοίκων 254 απάντων Ελλήνων. Μαθητὰι ενεγράφησαν 24 εκ τέσσαρας τάξεις διδασκόμενοι υπό του αποφοίτου της σχολής Γιδά Α. Παπαφλίππου, όστις επιθυμεί να εισαχθή εις το υποδιδασκαλείον. Το χαμηλότατον και σαθρόν διδακτήριον όπου επεσκευάσθη. Το χωριόν και

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΒΕΡΡΟΙΑ ΣΤΑ 1908

**Του Δημητρίου Ιορδ.
Καρασάββα
Δημοσιογράφου – Ερευνητή**

Το 1909, στην Αθήνα, Πρωτεύουσα του Βασιλείου της Ελλάδος, κυκλοφόρησε ένα **Βιβλίο – Οδηγός για την Μακεδονία**. Συγγραφέας του ήταν ένας Γιατρός, ονόματι **Ανδρέας Ι. Αρβανίτης**, ο οποίος ήταν ταυτόχρονα και Γενικός Γραμματέας του Παμμακεδονικού Συλλόγου, που έδρευε στην Αθήνα (στην Οδό Ερμού 3). Το Βιβλίο φέρει τίτλο «*Η Μακεδονία Εικονογραφημένη*» και σαφώς, «*Δύναται να χρησιμεύσει κάλλιστα ως οδηγός διά πάντα επιθυμούντα να επισκεφθή και περιέλθῃ την Μακεδονίαν*», όπως σημειώνει χαρακτηριστικά στον Πρόλόγο του ο Συγγραφέας του.

Το Βιβλίο, εκδόθηκε με κόκκινο εξώφυλλο, με εγχάρτακες παραστάσεις, της κεφαλής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ημιπλάσιο κόσμημα με άνθη, κι έναν πελαργό έτοιμο να επιτεθεί σε έναν βάτραχο. Το Βιβλίο «*Η Μακεδονία Εικονογραφημένη*» τυπώθηκε στην Αθήνα, το 1909, στο Τυπογραφείο της «*Αυγής*» του Αθανασίου Α. Παπασπύρου (Οδός Λέκα – Στοά Σιμοπούλου), κι επωλείτο από τα καταστήματα της ίδιας της επιχείρησης.

Το Βιβλίο του Ανδρέα Ι. Αρβανίτη «*Η Μακεδονία Εικονογραφημένη*», φέρει στο εσώφυλλό της την μορφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, έφιππου επί του Βουκεβάλα κι εφορμώντα. Αφιερώνεται δε, «*Τοις Πεσοῦσι Γενναίοις Προμάχοις Του Μακεδονικού Αγώνος!*» Συνεχίζει με την φωτογραφία του Παύλου Μελά, ενδεδυμένου την επίσημη στρατιωτική στολή του, μετά ξίφους, παραθέτει την ρήση του Στράβωνα «*Ελλάς Εστί Και Η Μακεδονία*», κι ολοκληρώνει με την φωτογραφία του Διαδόχου του Ελληνικού Θρόνου Κωνσταντίνου ενδεδυμένου την μεγάλη στολή. Ακολουθεί ο Πρόλογος του Συγγραφέως και ένα επίσης Προλογικό του Σημείωμα με τίτλο «*Οι Νεότουρκοι Και Το Νέον Εν Τουρκία Καθεστώς*», γραμμένο τον Δεκέμβριο του 1908, όπου και γίνεται κριτική στην (τότε) πολιτική κατάσταση της Τουρκίας.

«*Η Μακεδονία Εικονογραφημένη*», κοσμείται από μεγάλο αριθμό φωτογραφιών των σπουδαιότερων πόλεων της Μακεδονίας, ηρωικών μορφών του Μακεδονικού Αγώνα, αρχαιολογικών ευρημάτων, φυσικών τοπίων. Το Βιβλίο χωρίζεται σε δύο ενότητες, στην Αρχαία Μακεδονία, όπου γίνεται μία ιστορική ανασκόπηση και παρουσιάζονται οι είκοσι μεγάλες επαρχίες του Αρχαίου Μακεδονικού Κράτους, και η «*νυν*» (1908) Μακεδονία μέσα από την περιγραφή βουνών, λιμνών, ποταμών, πόλεων, κωμοπόλεων, λιμένων, σιδηροδρόμων, αμαξιστών και ημιονικών οδών.

Σημαντικότερες πληροφορίες δίδονται σε ό,τι αφορά τις συγκοινωνίες και περιγράφονται με λεπτομέρειες τα λιμάνια, οι όρμοι, οι σιδηρόδρομοι με τα δρομολογία τους.

Ο Ανδρέας Ι. Αρβανίτης, στον Πρόλόγο του, παραθέτει και κατάλογο με προηγηθείσες εκδόσεις, οι οποίες και τον βοήθησαν στην συγγραφή του Βιβλίου του. Πρόκειται για τα Έργα: «*La grande Encyclopedie des sciences etc.*», η «*Γεωγραφία της Μακεδονίας*» του Μ. Δήμιτσα, το «*Οδοιπορικόν Μακεδονίας*» του Ν. Σχινά, το «*Ημερολόγιον Μακεδονικόν του 1908*» του Διοικητικού Συμβουλίου του Παμμακεδονικού Συλλόγου, απ' όπου προέρχονται και το σύνολο των φωτογραφιών, «*L' Imbrogljo Macedonien*» par Michel Paillates, η «*Στρατιωτική Γεωγραφία*» του Ε. Πίσσα, «*La Question Macedonienne*» par Edouard Engelhart.

Σε ό,τι αφορά τα γεωγραφικά όρια της Μακεδονίας, ο Α. Ι. Αρβανίτης, δηλώνει ότι είχε υπόψη του τρεις Χάρτες της Μακεδονίας, δηλαδή των Ερ. Κεϊπέττου, Μ.

Χρυσόχου και του Αυστριακού Γεωγραφικού Ινστιτούτου, επισημαίνοντας ωστόσο ότι «*Υπάρχουσι διαφοραί ως προς την τοποθεσίαν και ονομασίαν των Χωρίων*».

Στο τέλος του Βιβλίου, πριν τον Αλφαβητικό Πίνακα των Περιεχομένων, υπάρχει εντός «*στρογγυλού πλαισίου η φωτογραφία του Συγγραφέως Ανδρέα Ι. Αρβανίτη, ενώ αμέσως μετά τον συγκεκριμένο πίνακα, έχει επικολληθεί «Πρόχειρος Οδοιπορικός Χάρτης της Μακεδονίας περιλαμβάνων τας πόλεις, κόμιας, σιδηροδρόμους και αμαξιστούς δρόμους*».

Στο οπισθόφυλλο του Βιβλίου «*Η Μακεδονία Εικονογραφημένη*», υπάρχει, εγχάρτακη η διπλή όψη ενός αρχαίου νομίσματος, με μία κεφαλή (του Αλεξάνδρου;) και μία καθήμενη μορφή (:). Υπάρχει επίσης η ένδειξη «*Φ.4*», η οποία πιθανόν να αναφέρεται στην τιμή του Βιβλίου.

Στο Βιβλίο του Ανδρέα Ι. Αρβανίτη, «*Η Μακεδονία Εικονογραφημένη*» υπάρχουν αναφορές για την Ημαθία της αρχαιότητας, την Βέρροια, την Νάουσα (και Νιάουστα και Κίτιον), Γιδά (Αλεξάνδρεια), το Βέρμιον Όρος, και τον Αλιάκμονα Ποταμό.

Η πρώτη αναφορά για την Βέρροια, γίνεται στο κομμάτι που αφορά την Ημαθία, στο επιμέρους κεφάλαιο για την Αρχαία Μακεδονία (σελ.18).

Η Βέρροια αναφέρεται ως πόλη της Ημαθίας, στην οποία όμως εντάσσονται και οι πόλεις Έδεσσα (ή Αιγαί ή Βοδενά), Κίτιον (Νιάουστα), Σκύδρα, Μιέζα. Για δε την Ημαθία, ο Συγγραφέας μας πληροφορεί ότι «*παλαιόθεν οικείτο υπό των Πελασγών*».

Σε ό,τι αφορά την γεωγραφική θέση της Βέρροιας, πληροφορούμαστε ότι αυτή βρίσκεται στις υπώρειες του Βερμιού Όρους, σε αρκετό ύψος, και ότι «*κηπήξεν επισημοτάτη εν τη αρχαιότητα και κατοικήθη υπό των εκ Θράκης Φρυγών*».

Μία ακόμη πληροφορία, ιστορικού περιεχομένου, που ωστόσο γεννά ερωτήματα ως προς τις χρησιμοποιηθείσες πηγές του Συγγραφέως, μαρτυρεί, ότι «*την Βέρροια οι Αθηναίοι εν αρχή του Πελοποννησιακού πολέμου καταλάβόντες παρέδωσαν τω συμμάχω βασιλεί Περδίκκα τω Β'*»(!);...

Δύο φωτογραφίες της Βέρροιας φιλοξενεί στο Βιβλίο του «*Η Μακεδονία Εικονογραφημένη*» ο Α. Ι. Αρβανίτης. Η πρώτη (σελ.91), δείχνει ένα τοπίο φυσικής ομορφιάς, στην περιοχή της Μπαρμπούτας, με τον ρέοντα Τριπόταμο, γέφυρα με κάγκελα, πλατάνια υπερμεγέθη, κεραμιδοσκεπείς κατοικίες μακεδονικής αρχιτεκτονικής, τον μινιρέ ενός μουσουλμανικού τεμένους, και στο βάθος τον λόφο όπου αργότερα θα χτιστεί ο ναός του Προφήτη Ηλία! Η δεύτερη (σελ.169), είναι «*τραβηγμένη*» από χαμηλά, από την κοίτη του Τριπόταμου, και δείχνει την οργιωδή βλάστηση του τοπίου, ένα μέρος της Εβραϊκής Συνοικίας, τον Βυζαντινό Πύργο (όπου και εστιάζεται το πλάνο), και την κορυφή του Πύργου του Ρολογιού. Η συγκεκριμένη φωτογραφία έχει μεγάλη ιστορική σημασία, καθότι – κι αν υποθέσουμε ότι η φωτογραφία τραβήχτηκε το 1908 – τότε πρέπει να είναι αν όχι η τελευταία, αλλά μία από τις τελευταίες, που δείχνουν τον Βυζαντινό Πύργο (πίσω από το τότε Τουρκικό Διοικητήριο και νυν Δικαστικό Μέγαρο), όρθιο, αφού είναι βέβαιο ότι εκείνη την χρονιά (το 1908), ο Πύργος καταδαφίστηκε με εντολή του νέου στρατιωτικού καθεστώτος των Νε-

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

**Το Εσώφυλλο του Βιβλίου
«*Η Μακεδονία Εικονογραφημένη*»**

οτούρκων...

Περισσότερα στοιχεία για την Βέρροια μας παρέχει το ομώνυμο λήμμα (σελ.92-93), στο επιμέρους κεφάλαιο της «*Νυν Μακεδονίας*». Έτσι, πληροφορούμαστε ότι οι Τούρκοι την αποκαλούν «*Καραφέρια*». Ότι βρίσκεται στις ανατολικές υπώρειες του Βερμιού Όρους (το οποίο ονομάζεται και Δόξα), στα νότια της Έδεσσας και στα αριστερά (όπως εκβάλλεται) του Αλιάκμονος.

Πληροφορούμαστε επίσης ότι η πόλη είναι αρχαιολογική και κτίστηκε από την Νύμφη Βέρροια, Κόρη του Βέρρητος, ο οποίος ήταν Γιος του Μακεδόνα.

Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία που είχε στην διάθεσή του ο Συγγραφέας του Βιβλίου, η Βέρροια είχε (το 1908) 13.000 Κατοίκους, από τους οποίους 8.000 ΈλληνοΜακεδόνες, όπως τους χαρακτηρίζει, και οι υπόλοιποι 5.000 Οθωμανοί και Εβραίοι.

Η Βέρροια ήταν τότε Πρωτεύουσα της Υποδιοίκησης (με Έδρα της Διοίκησης την Θεσσαλονίκη) και Έδρα του Έλληνα Μητροπολίτη Βερροίας και Ναούσης. Υπενθυμίζει δε ότι στην Βέρροια κήρυξε το Ευαγγέλιον ο Απόστολος Παύλος κι ότι στην πόλη σώζονται Βυζαντινές Εκκλησίες και Ιστορικά Κειμήλια.

Κιμένη σε υψηλή και θερπή, κατά τον Συγγραφέα, θέση η Βέρροια διαρρέεται υπό των κατερχομένων από το Βέρμιον υδάτων και απέχει 7 ώρες (πεζή) από την Έδεσσα (Βοδενά), 12 ώρες από την Θεσσαλονίκη και 2 ώρες από τον Αλιάκμονα.

Παράγει δε, δημητριακά, ρύζι, βαμβάκι, λινάρι, οπωρικά, σταφύλια και εξαιρετικά, όπως σημειώνεται, ρόδια. Εκτρέφει δε πρόβατα, κατσίκια και άλογα.

Στην Επαρχία Βερροίας υπάρχουν (στα 1908) 4 Ελληνικά Κλωστήρια, υδροκίνητα, που καταναλώνουν 650.000 οκάδες βαμβάκι, 26 Αλευρόμυλοι, που παράγουν 8.000.000 οκάδες αλεύρι, 9 Σησαμοτριβεία, που παράγουν 150.000 οκάδες σησαμέλιου ετησίως, 3 Εριουργεία, 5 Πριονιστήρια, υδροκίνητα, και 11 Οινόπνευματοποιεία. Η Επαρχία παράγει ετησίως 1.000.000 οκάδες κρασί και 150.000 οκάδες ρακής, όπου το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής προέρχεται από την Νιάουστα.

Η Βέρροια, λόγω του ότι διέρχονται από αυτήν οδοί από το Καϊλάριον (Πτολεμαίδα), την Λάμισσα Ορεστιάδος (Ανασελίτσα, μεταξύ Καστοριάς και Γρεβενών), την Σιάτιστα, τα Γρεβενά, την Κοζάνη και τα Σέρβια,

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

την καθιστά σπουδαίο εμπορικό κέντρο.

Σημειώνεται, επίσης, ότι η Βέρροια έχει «καλώς οικοδομάς», «ευθείας οδούς», καθώς και ξενοδοχεία, εστιατόρια και καφενεία. Η δε Ελληνική Κοινότητα της πόλης διατηρεί Ημιγυμνάσιον, Αστική Σχολή, Παρθεναγωγείο, Νηπιαγωγεία με 1026 Μαθητές και Μαθήτριες (1908).

Μερικά ακόμη στατιστικά στοιχεία συμπληρώνουν την εικόνα της Υποδιοίκησης Βερροίας και μας πληροφορούν ότι σ' αυτήν περιλαμβάνονται (συνολικά και εν έτει 1908) 30.571 Έλληνες και 6.522 Οθωμανοί, ενώ τα Ελληνικά Σχολεία είναι 43, οι Δάσκαλοι και οι Δασκάλες 65, οι Μαθητές και οι Μαθήτριες 2.475.

Στο ίδιο λήμμα για την Βέρροια ο Συγγραφέας μας πληροφορεί ότι στην πόλη υπάρχουν 3.000 Μικροβλάχοι, όπως τους ονομάζει χαρακτηριστικά, και οι οποίοι διακρίνονται - σημειώνεται, επίσης, με έμφαση - για τα ελληνικότερα φρονήματά τους, μεταβαίνουν κάθε καλοκαίρι στο Χωριό Σέλι, στο Βέρμιο Όρος, δυτικά της Βέρροιας, όπου παραμένουν επί μήνες οικογενειακώς και ακολουθούμενοι και από Δασκάλους χάριν της μόρφωσης των παιδιών τους. Το «εαρινό», όπως χαρακτηρίζεται, χωριό Σέλι απέχει από την Βέρροια 6 ώρες (πεζή) και από την Νιάουστα 3 ώρες.

Εξχωριστό κεφάλαιο αφορά στις Συγκοινωνίες, όπου ο Ανδρέας Ι. Αρβανίτης, παρέχει πλήθος πληροφοριών για όποιον επιθυμούσε να ταξιδέψει στη Μακεδονία εκείνη την περίοδο.

Την Βέρροια την συναντάμε στα κάτωθι δρομολόγια (αμαξιτών και ημιονικών οδών) :

- Οδός Αμαξιτός από Σερβίων εις Βέρροιαν, συνδέουσα Σέρβια - Γέφυραν Αλιάκμονος - Κεβίρ Τεκέ - Κετσιλέρ - Τζιτζιλέρ - Καρατζαλάρ (δυτικώς του Όρους Σκοπού) - Ακμπουνάρ - Τσακιρλή - Ουσκιουπλάρ - Σαϊνλάρ - Ερνεβεσλή - Δορταλή - Κοσελέρ - Ισμαϊλλάρ - Σοφουλάρ - Τζοβαβλήν - Κουτσοκ - Ουμουρλή - Σαλιχλέρ - Χάνι Βρωμοπήγαδου - Βέρροιαν (188 μ. ύψους).

- Οδός Αμαξιτός από Κοζάνης εις Βέρροιαν, συνδέουσα Κοζάνην - Μήλιου Τσιφλίκι - Καρατζαλάρ - Ακμπουνάρ, κλπ. Ως άνω, μέχρι Βερροίας.

- Μία πληροφορία, αναφορικά με τις μετακινήσεις των Τουρκικών Στρατευμάτων στον Πόλεμο του 1897, εντάσσεται μέσα στο κεφάλαιο για τις συγκοινωνίες. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι οι Τούρκοι στον Πόλεμο του 1897 εξαπέστειλαν κατά της Ελλάδας τα εδρεύοντα στο Μοναστήρι και στην Θεσσαλονίκη στρατεύματά τους σιδηροδρομικώς μέχρι των Σταθμών Σόροβιτς και Βερροίας. Και τα μεν από το Σόροβιτς στρατιωτικά τμήματα ακολούθησαν την αμαξιτή οδό Καϊλαρίου - Κοζάνης - Γρεβενών, τα δε εκ Βερροίας ακολούθησαν την αμαξιτή οδό Βερροίας - Σερβίων - Ελασσώνος, ενώ τα Τουρκικά Στρατεύματα επικοινωνούσαν διά της αμαξιτού οδού Γρεβενών - Δημενίτης - Δισκάτης - Ελασσώνος ή Δισκάτης - Σερβίων (Καριτάδες) - Ελασσώνος.

- Οδός Αμαξιτός από Βερροίας εις Θεσσαλονίκη, συνδέουσα Βέρροιαν - Ταραμόν - Μικρόν Κούζι - Σταυρόν - Καβάσιλα - Σκυλίτσι - Τερχοβίσταν - Ρέσαν - Γιδά - Σχινά - Παλαιοχώρι - Λιανιβέρ - Πλατύ - Γέφυραν Λουδίου - Ζορμπά (αμαξιτόν οδόν Γιαννιστών-Θεσσαλονίκης) - Ιλιτζίκι - Ιγγλίσ - Σαρίτσι - Γέφυραν Αξιού - Τοψήν - Καβακλή - Λεύκα - Σαμλί - Αραπλι - Θεσσαλονίκη.

- Επίσης, Οδός από Μυλοβού διά Συναφούρ - Τρικάλων - Καρυάς - Πλατέος - Γεφύρας Λουδίου Ποταμού, συνδεόμενη μετά της αμαξιτού οδού Βερροίας - Θεσσαλονίκης.

- Και Οδός Αμαξιτός από Γιαννιστών δι' Αλακλής (Πέλλα, Άγιοι Απόστολοι) - Τσέκρη - (μεθ' ό ενούται μετά της εκ Βερροίας εις Θεσσαλονίκη Αμαξιτού Οδού) - εις Θεσσαλονίκη.

- Ημιονική Οδός, συνδέουσα Βέρροιαν - Μέτσι - Διαβατά - Κολούραν - Ραφομανίκαν - Ποζαρίτη - Λουτρόν - Καποχώρι - Γιδά - Κορυφήν - Τρικάλα - Κάλιανην (εξ ής διακλάδωσις εις Κλειδίον - Μηλοβόν) - (διά λέμβου) - Γιαντζίδα - Κουλακιάν.

- Οδός από της Αμαξιτού Οδού Θεσσαλονίκης - Γιαννιστών και Βέρροιας και από της Γεφύρας του Αξιού, συνδέουσα Μεντεσελήν - Δαουτσάν - Μπόζιτσαν - Πέτροβον - Μπαμπάκιοι - Ασικλάρ - Γουμέντσαν.

- Ημιονική Οδός αρκτικής της Βερροίας, συνδέουσα Βέρροιαν - Μονοσπίτι - Αγίαν Μαρίαν - Γιάντισταν - Σερβοχώριον - Βέτσιστα - Γέφυραν Φουντούκι - Νεοχώριον (Γενίκιοι) - Πλάσαν - Βρέζιο - Κρουσάρι - Γιαννιστά.

- Οδός, εν μέρει αμαξιτός, συνδέουσα Βέρροιαν - Κριβατά - Τουρκοχώριον - Διαβόρτσα - Χωροπάνι - Νιάουστα (329 μ. ύψους).

- Ημιονική Οδός, συνδέουσα Βέρροιαν - Τσόρνοβο - Αρκουδοχώρι - Νιάουστα.

- Ημιονική Οδός, άνω του Καϊλαρίου, συνδέουσα Φραγκότσι - Σέλι - Κωστοχώρι - Τουρκοχώριον - Βέρροιαν.

- Οδός Ημιονική (από Αμαξιτού Οδού Κοζάνης - Βερροίας), συνδέουσα Δορταλή - Ξηρολειβαδον (1532-1212 μ. ύψους) - Χάνι Βρωμοπήγαδου - Βέρροιαν. [Εδώ σημειώνεται ότι οι συγκεκριμένοι δρόμοι, που διέρχονται από τις στενές και δύσβατες παρόδους του Σελίου και του Ξηρολειβάδου, λόγω κυρίως χιονόπτωσης, δύναται να παρακλυθεί η συγκοινωνία από δυσμάς της Πεδιάδας της Εορδαίας (Καϊλαρίον) με την προς ανατολάς Πεδιάδας της Ημαθίας (Βερροίας κλπ.)].

Σε ό,τι αφορά το Σιδηροδρομικό Δίκτυο της εποχής, η Βέρροια είναι ενταγμένη στην σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου.

Συγκεκριμένα, από την Θεσσαλονίκη αναχωρούν εκείνη την εποχή (1908-1909) τρεις αμαξοστοιχίες, οι οποίες και αντιστοιχούν σε ισάριθμες σιδηροδρομικές γραμμές.

Πιο αναλυτικά, η αριστερή σιδηροδρομική γραμμή αρχομένη εκ Θεσσαλονίκης λήγει εις Μοναστήριον (Βιτώλια) και συνδέει τις εξής Πόλεις και Χωρία : Θεσσαλονίκη - Τεκελί - Κιρτζιλάρ - Λιανιβέρ - Γιδά - Βέρροια - Νιάουστα - Βερτεκόπη - Έδεσσαν (Βοδενά) - Βλάδοβον - Οστροβον - Σόροβιτς - Εξή Σου - Μπάνιτσαν - Φλώραν - Κιναλή - Μοναστήριον. Η απόσταση Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου καλύπτει 220 χιλιόμετρα, το πλάτος μεταξύ των τροχών της αμαξοστοιχίας είναι 1,44 μέτρο, και η διάρκεια του ταξιδιού φτάνει τις 10 ώρες (παρά 5 λεπτά).

Ο Συγγραφέας του Βιβλίου «Η Μακεδονία Εικονογραφημένη» πρόνοιε ώστε οι Αναγνώστες του να έχουν την πληρέστερη εικόνα, εάν και εφόσον σχεδίαζαν να ταξιδέψουν στην τότε (1909), ακόμη, Τουρκοκρατούμενη Μακεδονία, για τούτο παραθέτει και Πίνακες Δρομολογίων (σελ.193) και Τιμολογίου (σελ.194).

Τα Δρομολόγια έχουν διαφορετική ώρα αναχώρησης / άφιξης το Καλοκαίρι και τον Χειμώνα. Σύμφωνα, πάντως, με τον δημοσιευμένο πίνακα η Αμαξοστοιχία (Μικτός Συρμός) Αρ. 422 (κυκλοφορεί καθημερινά), αναχωρεί από την Θεσσαλονίκη στις 7.25' (πρωί), στην Βέρροια κάνει στάση στις 9.56' (πρωί) και φτάνει στο Μοναστήρι στις 5.20' (απόγευμα). Η δε Αμαξοστοιχία (Μικτός Συρμός) Αρ. 421 (κυκλοφορεί καθημερινά) αναχωρεί από το Μοναστήρι στις 8.15' (πρωί), στην Βέρροια κάνει στάση στις 3.42' (απόγευμα) και φτάνει στην Θεσσαλονίκη στις 6.00' (απόγευμα). Και οι δύο Αμαξοστοιχίες, κατά την άνοδο και κάθοδό τους, σταματούν για κάποιο χρονικό διάστημα στο Χωριό Λιανιβέρ, ανάμεσα Κιρτζιλάρ και Γιδά.

Σε ό,τι αφορά το Τιμολόγιο Μεταφοράς Επιβατών του Σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου, δίνονται και πάλι ακριβείς πληροφορίες. Επισημαίνεται ότι η Τιμή των θέσεων αντιστοιχεί σε Χρυσά Γρόσια και υπενθυμίζεται ότι 1 Λίρα Τουρκίας ισοδυναμεί με 100 Γρόσια. Για όσους μεν ταξιδεύουν από Θεσσαλονίκη για Μοναστήρι το εισιτήριο για την Βέρροια (από την Θεσσαλονίκη) στην Α' Θέση τιμάται 33 Γρόσια, στην Β' Θέση 24 Γρόσια και στην Γ' Θέση 15 Γρόσια. Για όσους δε ταξιδεύουν από Μοναστήρι για Θεσσαλονίκη το εισιτήριο για την Βέρροια (από το Μοναστήρι) στην Α' Θέση τιμάται 73 Γρόσια και 30 Παράδες, στην Β' Θέση 53 Γρόσια και 20 Παράδες και στην Γ' Θέση 33 Γρόσια και 20 Παράδες. Στις Παρατηρήσεις του ίδιου πίνακα υπενθυμίζεται ότι έκαστος Επιβάτης δικαιούται να φέρει δωρεάν αποσκευές βάρους έως 30 κιλά. Τα δε Παιδιά ηλικίας 3-7 ετών πληρώνουν μισό εισιτήριο, ενώ δικαιούνται να φέρουν δωρεάν αποσκευές βάρους έως 20 κιλά.

Ο Ανδρέας Ι. Αρβανίτης, Συγγραφέας του Βιβλίου «Η Μακεδονία Εικονογραφημένη», παρέδωσε ένα πραγματικά σπουδαίο βιβλίο στο αναγνωστικό κοινό της εποχής του (1909) βοηθώντας έτσι, σημαντικά, να γνωρίσουν οι Έλληνες της Ελευθέρης Ελλάδας την Μακεδονία. Όπως σημείωνε, χαρακτηριστικά, στον πρόλογο του «Νομίζομεν δε καθήκον επιβεβλημένον εις πάντα δυνάμενον εκ της ελευθέρως Ελλάδος να επισκεφθή την Μακεδονίαν και εκ του πλησίον γνωρίση αυτήν. (...) Μία επίσκεψη εις Μακεδονίαν είνε ού μόνον έργον πατριωτικόν αλλά και ευχάριστος υπό πάσαν έποψιν.»!... Αυτά σε επίπεδο προτροπής. Στις 15 Αυγούστου 1909 εξεράγη στο Γουδί Στρατιωτικό Κίνημα, που δρομολόγησε ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις. Το 1909 δεν ήταν πλέον μακριά από το 1912...

- Το Βιβλίο του Ανδρέα Ι. Αρβανίτη «Η Μακεδονία Εικονογραφημένη» (Αθήνα 1909) ανήκει στις Συλλογές του Μουσείου Εκπαίδευσης Βέρροιας. Είναι δε Δωρεά της Ελισάβετ Καρακωστή - Ματοπούλου στη Νηπιμ του Μερκουρίου Καρακωστή.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΒΕΡΡΟΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Του Αντωνίου Γκαλίτσιου
Ταμία Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Το απόσπασμα αυτό προέρχεται από το βιβλίο της Θάλειας Φλωρά-Καραβία «*Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913, Μακεδονία - Ήπειρος*», Αθήνα, 1936. Η **Θάλεια Φλωρά-Καραβία** γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1871 και αποφοίτησε από το Ζάππειο Παρθεναγωγείο της Κωνσταντινούπολης το 1888. Εργάστηκε και σπούδασε στο Μόναχο για μια τριετία κοντά στους ζωγράφους Ν. Γύζη και Γ. Ιακωβίδη. Επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και σ' όλη τη μακρόχρονη πορεία της πραγματοποίησε μεγάλο αριθμό ταξιδιών και εκθέσεων στην Ελλάδα, αλλά και σε πολλά κέντρα του Ελληνισμού της Ευρώπης και της Αμερικής. Το 1907 παντρεύτηκε τον εκδότη της αλεξανδρινής εφημερίδας «*Εφημερίς*», Ν. Καραβία και έζησε για 30 περίπου χρόνια στην Αλεξάνδρεια. Το 1940 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και πέθανε το 1960. Στη διάρκεια της μακρόχρονης καλλιτεχνικής της πορείας παρήγαγε εξαιρετικά μεγάλο αριθμό έργων (περίπου 2.500, από τα οποία τα 500 είναι προσωπογραφίες). Παράλληλα με την καλλιτεχνική της δραστηριότητα ανέπτυξε και πλούσια εθνική δράση στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, της Μικρασιατικής Εκστρατείας και του Ελληνοϊταλικού Πολέμου. Κατά τη διάρκεια του πολέμου το 1912-13, ακολούθησε τον ελληνικό στρατό και το βιβλίο της «*Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913, Μακεδονία - Ήπειρος*» γράφτηκε από τις σημειώσεις, που κρατούσε και εικονογραφήθηκε με έργα, που ζωγράφιζε, το διάστημα που ακολουθούσε το ελληνικό στράτευμα.

Αφορμή για το άρθρο αυτό στάθηκε δημοσίευμα στη βεροιώτικη εφημερίδα «*Φρουρός*» του 1977. Ο συντάκτης του άρθρου (υπογράφει με τα αρχικά Ι.Α.) ΘΑΛΕΙΑ ΦΛΩΡΑ ΚΑΡΑΒΙΑ, που δημοσιεύτηκε σε τρεις συνέχειες στα φύλλα 1113-1115 (Μάιος-Ιούνιος 1977), αναφέρει σύντομα βιογραφικά στοιχεία για τη Θάλεια Φλωρά-Καραβία, λεπτομέρειες για το καλλιτεχνικό μνημόσυνο προς τιμή της ζωγράφου, που έγινε από το Λύκειο Ελληνίδων της Θεσσαλονίκης στις 12/5/1960 και τα σχετικά με τη Βέροια αποσπάσματα από το βιβλίο της «*Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913, Μακεδονία - Ήπειρος*».

Στην αντιγραφή του κειμένου διατηρήθηκε η ορ-

θογραφία και η στίξη του πρωτοτύπου:

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΕΡΡΟΙΑΝ

30 Νοεμβρίου 1912

Μετά τριώρο σιδηροδρομικό ταξίδι, έφθασα στη Βέροια συνοδευόμενη από τόν ιατρόν κ. Δρόσον του Έρυθρου Σταυρού της Αλεξανδρείας. Αλλ' ό Έρυθρός Σταυρός αύθημερόν εφευγεν άπ' εκεί διά Θεσσαλονίκην, όπόθεν θά διευθύνετο στήν Ήπειρο. Είς τόν σταθμόν συναντώ γνωστάς Αλεξανδρινάς φυσιογνωμίας, τούς ιατρούς κ.κ. Καρτούλην, Χαλεπλήν, Δενδρινόν και Τσατσάνην, εύθυμολογούντα, και άλλους και τάς νοσοκόμους. Από διακοσίους και πλέον τραυματίας τούς όποίους ένοσήλευσαν μετά τήν σφοδράν μάχην τών Γιαν-

έκείνους τούς Άρβανίτες της Χειμάρρας και του Κακοσουλίου πού έφκιασαν τήν Ελλάδα. Μέ δέχεται στό μαγαζί του μέ άγαθό μείδιαμα, διάχυτον επί της πλατειάς και όστεώδους μορφής του, και μέ συνοδεύει έως τήν παραπλευρώς θύραν του σπιτιού του, όπου παραγγέλλει στόν συνοδευόντά με άν θυπολοχαγόν νά μέ όδηγήση στής «γυναίκες». Στή μεγάλη χαλικόστρωτη και άκανόνιστον σχήματος αύλήν, ή βρύση μέ τό άδιάκοπα τρεχούμενο νερό και όλίγα ρούχα άπλωμένα. Στή σκάλα μέ ύποδέχονται γυναίκες φωνές μέ τό «καλώς όρίσατε», ώσάν νά μ' έπερίμεναν πρό πολλού.

Ήταν Σάββατο και τό σπήτι έσφουγγαρίζετο, από τά κεραμίδια έως τήν αύλή. Ή οικοδέσποινα

«Άποψις από την Βέρροϊαν» (Θάλεια Φλωρά - Καραβία)

νιτών, από τήν όποίαν πολλοί ήσθένησαν ένεκα του ψύχους και τών βροχών, όλοι έσκορπίσαν κι έμειναν μόνον έπτά, κι αύτούς έτοποθέτησαν σε στρατιωτικό νοσοκομείον.

Τό Αιγυπτιακό Νοσοκομείον κατά τήν γενικήν όμολογίαν ήτο ύφ' όλας τάς έπόψεις τέλεια όργανωμένο και πλούσια έφωδιασμένο, μέ λαμπράν ύπηρεσίαν και περίθαλψιν ιατρικήν, έλκύσαν τόν θαυμασμόν τών ξένων και ιδικών μας και τά συχαρητήρια του Βασιλέως, και...πρό παντός τήν προτίμησιν τών άσθενών.

Άνεβαίνω τόν μακρόν δρόμον προς τήν πόλη μέ τήν κλυδωνιζόμενη άμαξαν, ναυαγοΰσαν κάθε στιγμήν έπάνω στα λιθόστρωτα, πανάρχαια και κα-τεστραμμένα. Φθάνω στό Φρουραρχείον, πού είνε έγκαταστημένο σ' ένα μοναστήρι παραπλευρώς της άρκετά μεγάλης εκκλησίας του Άγ. Αντωνίου. Ο Φρουράρχος κ. Γεωργαντάς μέ συνιστά στή φιλοξενία του κύρ Λάζου Θεμελή εκ τών προκριτών της πόλεως, τελείου Άρβανίτη, ό όποίος όμως, όπως ό ίδιος είπεν εις τόν Διάδοχον, είνε άπ'

μέ τό φακίολι έσηκώθη από τόν κουβάν του σφουγγαρίσματος και μέ ύφος και στάσιν μεγάλης άρχόντισσας σ' έπίσημες ύποδοχές, μου άπλώνει τό βρεγμένο χέρι και μέ όδηγει φιλοφρόνως στήν «καλή κάμαρα» όπου μερικοί εύμετακόμιστοι νεωτερισμοί, ύπό μορφήν μουσαμάδων, τραπεζιών του καπνίσματος και διαφόρων έργοχειρών, πού άντιγράφουν οι κόρες του σπιτιού από τήν «Φιλόκαλον Πηνελόπην», άποπειρώνται νά εκτοπίσουν τόν παληό ρυθμό μέ τά παλιά «στρωσίματα» του άργαλειού. Ή κόρη σωστή γαϊτανοφρύδα χιονάτη μέ λεπτές γραμμές και σεμνό βλέμμα, άναλαμβάνει πρόθυμα τά καθήκοντα της φιλοξενίας. Βγαίνω όμως άμέσως για νά έπωφεληθώ τόν ώραϊον και γλυκύτατον καιρόν. Μου δίδεται φρουρά

έναν στρατιώτη Άκαρνάν πού έμπορεύεται στήν Αμερική και «γνωρίζει τόν κόσμο». Μου διηγείται, πηγαίνοντας, λεπτομέρειες τών μαχών, τή νίκη του φοβερού Σαρανταπόρου, της κακουχίας τών στρατιωτών, οι όποιοι «μολαταΰτα και μέ τήν τόση πληθωρία πού δέν εύρισκαν ψωμί νά φάν, δέν πείραξαν κανένα τούρκο χωριό ένώ εκείνοι, τό άτιμο του γένος, δέν γνωρίζουν από άνθρωποτης κι' έσφαξαν γερόντους και παιδιά».

Άπό τό καφενείον «Παράδεισος», γεμάτο στρατιωτικούς, πίνοντας ήσυχά τόν καφέ τους, βλέπω τήν εκτεταμένη πεδιάδα της Βερροίας, άρκετά καλλιεργημένη, μακρτά τά γαλαζία βουνά και, χαμηλά, τά Γιαννιτσά μέ άπέραντες λιμνώδεις εκτάσεις. Ο ήλιος, γέρνοντας στή δύση, τά θωπεύει μέ τό χρυσό του φώς, και παντού είνε χυμένη γλυκειά γαλήνη, πού τή νανουρίζουν ό παφλασμός τών μικρών καταρρακτών στους κατάφυτους λόφους, και τά ήμερα κουδούνια τών ζώνων τών χωρικών, πού ξανάρχισαν τά ειρηνικά των έργα• κάτω στον κάμπο τά βουβάλια σέρνουν τό άλέτρι στήν πολύ-

ΑΦΙΕΡΩΜΑΙ Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

«Τύπος Μακεδόνας»
από τη Βέροια

«Η κόρη της Βερροίας»

Οπλαρχηγός στη
Μακεδονία

Κ. Ρακτιβάν
(Διοικητής Μακεδονίας)

παθη γη, σπαρμένη ακόμα με λόγχες και σφαίρες τούρκικες και τό αίμα του πολέμου χωνεύεται με τό χῶμα κι' ανακατώνεται βαθειά στά σπλάχνα της ελεύθερης χώρας.

ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

Άκολουθῶ κατόπιν τὰς στενωπούς και τούς ανώμαλους δρόμους τῆς Ἑλληνικῆς συνοικίας. Οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν προεξέχουν και ἀκουμποῦν σχεδόν ἡ μία στην ἄλλη, σάν κεφάλια πού κάτι ψιθυρίζουν μεταξύ τους και δίνουν ἕνα σκοτεινό μυστήριο. Τά παράθυρα εἶνε πολύ ψηλά - εἰς τούς ἀσπρους τοίχους τά σιδηρόφρακτα αὐτά ανοίγματα δίνουν ὄψη φυλακῆς. Σπίτια, ὅπου νομίζεις ὅτι ἐφώλιασεν ὁ φόβος και ἡ δυσπιστία πρὸς τόν ἐξῶ κόσμον και φροντίζουν νά κλείσουν στερεά τήν ἐσωτερική οἰκογενειακή ζωὴν ἀπό περιπολοῦντας κινδύνους. Τώρα ὁμως οἱ θύρες εἶνε διάπλατα ανοιχτές. Τά παιδιά παίζουν χαρούμενα στούς δρόμους τούς στρατιῶτες και φωνάζουν «ζήτω» και οἱ γυναῖκες και τά κορίτσια μᾶς καλησπερίζουν φιλικά.

Μ' ἐλκύει ἡ ἀποψις ἐνός κήπου με τά κόκκινα τριαντάφυλλα ἐπάνω ἀπό τή βρύση κι' ὄλη ἡ οἰκογένεια με περικυκλώνει αὐτοστιγμει και με προσκαλεῖ νά ξεκουρασθῶ, και μοῦ προσφέρει ἄνθη. Τούς ἐρωτῶ πῶς τούς φαίνεται ἡ Ἐλευθερία, «Ὀνειρο», μοῦ ἀπαντοῦν, ἀκόμα σάν ψέμματα μᾶς φαίνεται. Ἐκοπίασαν πολύ ὁ Βασιλέας μας και ὁ στρατός μας, ἄς εἶνε καλά. Τώρα θά ἰδοῦμε κι' ἐμεῖς ζωή.

Ἡ τουρκική συνοικία πολύ μεγαλειτέρα, σέ θαυμασία θέσι ἐπάνω σέ λόφους κατάφυτους, με μεγάλους στρατώνας και μερικά ὠραία σπῖτια και τζαμιά, με μεγάλα πλατάνια ὑπό τά ὁποῖα βρίσκεται και τό τούρκικο καφενεδάκι, ὅπου ὁ Τούρκος ἐπινεν ἐπί αἰῶνας τόν ἀποκοιμιστικόν ναργιλέ του. Στήν πλατεία τοῦ δικαστηρίου βρίσκονται τά ἐρείπια παλαιοῦ μικροῦ πύργου πού εἶχαν καταστρέψει οἱ τούρκοι γιά νά πάρουν τό ὕλικό του... Στούς σωρούς τῶν πετρῶν του διακρίνονται ὠραία κιονόκρανα με τά κορινθιακά φύλλα και κομμάτια ἀναγλύφων. Ἡ λαϊκή παράδοσις λέει ὅτι ἦταν

παλάτι τῆς βασιλείσης Βιργινίας, ἡ ὁποία, ὅταν εἶδε νά πλησιάζουν οἱ Τούρκοι, στήν ἀπελπισία τῆς κρημνίσθηκε με τήν κούνια τοῦ παιδιοῦ τῆς στά βάθη τοῦ χειμάρρου κι' ἐγινεν ἀμέσως μάρμαρο. Μερικοί ἰσχυρίζονται ὅτι διακρίνεται ἀκόμα ἡ κούνια τοῦ παιδιοῦ μαρμαρωμένη κι' ἐκεῖνη. Στή ρίζα τῶν τειχῶν τοῦ πύργου πού ἐξακολουθοῦν σέ μεγάλη ἀπόστασι, μιὰ ἀσπρη βρυσούλα ἔχει τό πιό καθάριο νερό και τά κορίτσια τῆς γειτονίας κι' οἱ βλάχοι με ὀλοκόκκινες κεντημένες κάπες πηγαίνουν με τῆς στάμνες και πέρνουν νερό. Δέν εἶδα ρωμαντικώτερο χεῖμαρρον με τόσα πελώρια δένδρα στής ὄχθες και χαριτωμένους ἐλιγμούς. Παντοῦ ὁμως ἡ θλιβερά ἐγκατέλειψι και κακομοιριά.

Η ΑΝΥΨΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ

Τήν Κυριακή ἐγινεν ἐπισημως ἡ ἀνύψωσις τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας στή Δημαρχία με ὠραία στρατιωτική παράταξι, κι' ἐγέμισαν οἱ δρόμοι ἀπό πιλικία και λόγχες Ἑλληνικές. Ὁ προσωρινός γραμματεὺς τοῦ Τούρκου Δημάρχου κ. Κανάκης, διδάσκαλος, ἐχαιρέτησεν ἐκ μέρους του τήν ἀνύψωσιν τῆς σημαίας με τούς ἐξῆς περίπου λόγους: Ἐκφράζω τήν εὐγνωμοσύνην και χαράν μου διά τήν ἀναιμωτί κατάληψιν τῆς πόλεως Βερροίας ὑπό τοῦ ἀνδρειωτάτου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὀδηγοῦμενου ὑπό τῆς Α.Υ. τοῦ συνετωτάτου, εὐγενέστατου και γενναιοψύχου Διαδόχου τοῦ Ἑλλ. θρόνου, ὃν εἶθε ὁ Πανάγαθος νά σκέπη και προστατεύῃ εἰς πᾶν ἔθνωφελές ἔργον πρὸς δόξαν και τιμὴν τοῦ εὐγενοῦς Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὁ μόνος ὀδηγός και σύμβουλος τῶν νεωτέρων ἔθνῶν. Δηλῶ ὅτι τάσσομαι μετ' ἀνέκφραστου εὐχαριστήσεως μετὰ τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως Βερροίας ὑπό τήν λαμπρὰν και ἔνδοξον σημαίαν τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου και παρακαλῶ ὅπως με καθοδηγῆ εἰς τό δυσχερές μου ἔργον ἔνεκα τῆς ἀγνοίας τῶν φιλοπροόδων και δικαίων Ἑλληνικῶν νόμων.» Ἐν τέλει ἐξητωκραύγασεν ὑπέρ τοῦ Βασιλέως, τοῦ Διαδόχου, τοῦ στρατοῦ και τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως.

Κατόπιν τά πλήθη, ὁ στρατός, οἱ πρόκριτοι

Τούρκοι και ὁ Μητροπολίτης ἐπήγαν εἰς τόν Μητροπολιτικόν ναόν διά τό μνημόσυνον τοῦ Ἰωακείμ, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Δεξιά οἱ ἀξιωματικοί με τά κροτοῦντα ξιφη και ἀριστερά τά ὑποταγμένα φέσια τῶν Τούρκων πασάδων και μπέηδων και τά σαρίκια τοῦ Μουφτή και τοῦ Χότζα και, στό μέσον, πρὸ τῆς ὠραίας Πύλης, ὁ σεβάσμιος και δαιμόνιος εἰς πνεῦμα και ἐργατικότητα Μητροπολίτης, ὁ Καλλίνικος Δελιγκάνης, με τήν χρυσοῦν πατερίτσαν και τόν πολύπτυχον μανδύαν, σηκώνει με σεμνήν μεγαλοπρέπειαν τό χέρι κι' εὐλογεῖ: Εἰρήνη Ὑμῖν! ...και με ἀπλήν εὐφράδειαν, ὁ ἄλλοτε τόσον προσφιλῆς ρήτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνέμνησε τούς ἀγῶνας τοῦ Ἰωακείμ τοῦ Γ' ὑπέρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Τουρκία προτάσσοντος ἀπτόητον τό στήθος εἰς τὰς προσβολὰς και ἐπιβολὰς τῶν τυράννων ἐν τέλει τόν παρέβαλε με τόν Μωῦσῆν ἰδόντα μόνον μακρόθεν τήν Γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗΝ

Στο ἐπόμενο κεφάλαιο του βιβλίου τῆς, ἡ Θάλεια Φλωρά-Καραβία περιγράφει το ταξίδι που ἔκανε πρὸς την Κοζάνη, με τη συνοδεία ἐνός αποσπάσματος του Ἱεροῦ Λόχου των Κοζανιτῶν, που ἐπέστρεψε ἀπό την Θεσσαλονίκη. Αναφέρεται στις δυσκολίες που παρουσίαζε ἕνα τέτοιο ταξίδι, λόγω τῆς ἔλλειψης των μεταφορικῶν μέσων, ἀλλά και λόγω των κινδύνων ἀπό τα ἀτακτα στίφη του τουρκικοῦ στρατοῦ που λυμαίνονταν τήν περιοχή (αναφέρει και το ὄνομα του αρχηγού τους Μπεκίρ Αγά). Περιγράφει τήν διανυκτέρευση τους σ' ἕνα ερειπωμένο «ἀπό το πέρασμα του πολέμου» χάνι, τήν ἀνάβαση των «περίφημων γιά τήν ομορφιά τους» βουνῶν τῆς Καστανιάς, το πέρασμά τους ἀπό τα «γεωργικότατα χωριά, τά Κονιαροχώρια, με τά κοκκινωπά και πράσινα τετράγωνα τῆς καλλιεργημένης γῆς» και τέλος τήν ἀφιξή τους πρὸς το βράδυ στην Κοζάνη.

Βιβλιογραφία γιά τήν Θ. Φλωρά-Καραβία:

✿ Λεξικό Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν - Ζωγράφοι, Γλύπτες, Χαράκτες, 16ος-20ος αἰῶνας τ.4. Αθήνα, Μέλισσα, 2000. σ.377-378

✿ Οἱ Ἑλληνες ζωγράφοι, τ.1-Από τόν 19ο αἰῶνα στον 20ο. Αθήνα, Μέλισσα, 1974. σ.404-437

Τα σκίτσα εἶνε ἀπό το βιβλίο τῆς Θάλειας Φλωρά-Καραβία

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΗΜΑΘΙΑ ΛΙΓΟΥΣ ΜΗΝΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΥΠΡΙΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ (1912 - 1913)

Του

Πέτρου Παπαπολυβίου
Καθηγητή Ιστορίας του
Πανεπιστημίου Κύπρου
(Επιμέλεια: Αθ. Γ. Βουδούρης)

Μία από τις λιγότερο γνωστές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας μας είναι και η συμμετοχή Κυπρίων εθελοντών αγωνιστών στους απελευθερωτικούς αγώνες του 1912 - 1913. Σε αντίθεση με την προσφορά των απανταχού Ελλήνων, από την Κρήτη, τα Δωδεκάνησα, το Ιόνιο, την Ευρώπη κ.λ.π., ελάχιστα γνωρίζαμε μέχρι πρόσφατα για τη συμβολή των κατοίκων της Μεγαλονήσου στους νικηφόρους Βαλκανικούς πολέμους. Πολύτιμα στοιχεία για τη συμμετοχή και τη δράση τους στα ένοπλα απελευθερωτικά σώματα της περιόδου αυτής, δημοσίευσε ο καθηγητής ιστορίας του Πανεπιστημίου Κύπρου, Πέτρος Παπαπολυβίου, κατά το έτος 1999, στο έργο του με τίτλο «Υπόδουλοι ελευθερωταί αδελφών αλυτρώτων». Στο παραπάνω έργο δημοσιεύονται επιστολές, πολεμικά ημερολόγια και ανταποκρίσεις Κυπρίων εθελοντών από την Ήπειρο και τη Μακεδονία του 1912 - 1913.

Ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Κυπρίων εθελοντών των Βλκανικών Πολέμων είναι το γεγονός ότι συχνά η Κύπρος παραμένει το επίκεντρο του ενδιαφέροντός τους. Σε επιστολές τους συχνά παρομοιάζουν τις διάφορες περιοχές της Μακεδονίας με περιοχές της Κύπρου. Ο Κ. Κουλιανιώτης παρομοιάζει το Βέρμιο με τον Αφάμη (κορυφή της οροσειράς του Τροόδου), πιθανότατα λόγω του γεγονότος ότι οι κάτοικοι των οικισμών των δύο αυτών βουνών ασχολούνταν με την αμπελοργία και την οινοποιία, ενώ ο Ι. Πηγασιού παρομοιάζει τη Βέροια με τον Καραβά. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσαν, επίσης, στους Κύπριους αγωνιστές τα «λαμπρά κτίρια» της Βέροιας και της Νάουσας, πόλεις οι οποίες συγκатаλέγονται μεταξύ των «ωραιότερων πόλεων της Μακεδονίας».

Όπως πληροφορούμαστε από άρθρο του Α. Δρουσιώτη (Εφημερίδα Κήρυξ 3 - 1 - 1914), στις αρχές του 1913 μεταφέρθηκε στη Νάουσα από την Κοζάνη ο 12ος λόχος, του 16ου Συντάγματος, της 5ης Μεραρχίας, για να φυλάει την πόλη και το σιδηροδρομικό σταθμό. Σύμφωνα με το Νικόλαο Κλ. Λανίτη, (Εφημερίδα Αλήθεια, 5 - 4 - 1913), την περίοδο αυτή στρατοπέδευαν στην Νάουσα και την Έδεσσα περίπου 60 Κύπριοι εθελοντές στρατιώτες. Μεταξύ των αγωνιστών αυτών ήταν και ο λοχίας Κωνσταντίνος Ναθ. Κουλιανιώτης - Μιχαηλίδης, ο οποίος από τη Νάουσα έστειλε και τις τελευταίες επιστολές προς τους γονείς του, αφού 2 μήνες αργότερα σκοτώθηκε στη μάχη του Κιλκίς.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την τοπική ιστορία της επαρχίας Βεροίας και Ναούσης, παρουσιάζουν ορισμένα άρθρα του Νικολάου Κλ. Λανίτη, τα οποία δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά σε αθηναϊκές εφημερίδες στις αρχές του 1913, το Αφήγημα Ιωάννη Πηγασιού με τίτλο «Από τα παλαιά σύνορα μέχρι Θεσσαλονίκης», καθώς και μια επιστολή του εθελοντή Ιωάννη Τσαγκαρίδη προς τον πατέρα του Χριστοφή Τσαγκαρίδη, στη Λάπηθο.

Στη συνέχεια, παραθέτουμε τα σημαντικότερα αποσπάσματα από το βιβλίο του κ. Πέτρου Παπαπολυβίου, που αφορούν την επαρχία:

Ομάδα Κυπρίων εθελοντών φωτογραφείται στην αυλή της Ρυσαρείου Σχολής στην Αθήνα, το Νοέμβριο του 1912, σε ένα διάλειμμα των στρατιωτικών τους γυμνασίων. Στην πάνω σειρά ξεχωρίζουν (από αριστερά) οι διακεκριμένοι της Λεμεσού Νικόλαος Κλ. Λανίτης (έκτος) και Ευέλθιος Πιτσιλιάδης (δέκατος). Στην κάτω σειρά έχουν αναγνωριστεί ο γεωργός Κυριάκος Κυριακίδης από τη Ζωοπηγή (πρώτος), ο δικηγόρος Αριστέλης Ζήνων (πέμπτος) και ο αδελφός του γεωργός Γεώργιος Ζήνων (έκτος).

(Σύλλογή φωτογραφιών Εταιρείας Κ. Καραϊσκάκη Πάλης)

1. Άρθρα του Κύπριου εθελοντή Νικολάου Κλ. Λανίτη

Νερά εδώ κ' εκεί λιμνάζοντα αποτελούσιν έλη και τέλματα, τα οποία συναντά τις πανταχού σχεδόν της Μακεδονίας και τα οποία επιδρῶσιν ολεθρίως επί της υγείας των κατοίκων καθ' όλην την περιοχή Βερροίας, Νιαούσης, Βοδενών. Τα έλη ταύτα της Μακεδονίας ουδέποτε προκαλέσαντα την προσοχήν ενός καθεστῶτος, το οποίον άφηνε τα πάντα εις την τύχην των, θα προκαλέσῃ βεβαίως ευθύς εξ αρχής την μέριμναν κυβερνήσεως πατρικής. Τα έλη ταύτα της Μακεδονίας οφείλονται εις το αρρυθμιστον της κοίτης των ποταμών και χειμάρρων που την διασχίζουν και εις την μεγάλην λίμνην των Γενιτσών. Η λίμνη αυτή δεν είναι λίμνη, αλλά συνεχής σειρά ελών και τελμάτων. Η πραγματική λίμνη είναι εκτάσεως μόνον ολίγων τινων χιλιομέτρων, το δε υπόλοιπον είναι έλη και καταλαμβάνει τα διαμερίσματα Γενιτσών, Θεσσαλονίκης, Βερροίας και Βοδενών. Συνεπεία τούτου ολόκληρος η περιοχή αυτή μαστιζέται υπό ελωδών πυρετών. (...) Αλλ' η αποξηρανσις της λίμνης των Γενιτσών θα συνέβαλλεν όχι ολίγον και εις την λύσιν ενός των σοβαρωτάτων ζητημάτων, άτινα έχει ν' αντιμετωπίσῃ εις την νέαν Ελλάδα η κυβέρνησις. (...)

Η θέσις του αγροτικού πληθυσμού είναι οικτρά. Υπάρχουσι μεγάλοι γαιοκτήμονες, οι ιδιοκτήται τσιφλικίων και οι δουλοπάροικοι. Εις την επαρχίαν Βερροίας από 75 χωρία τα 71 είναι τσιφλίκια. Οι ιδιοκτήται παρέχουν τας γαίας και τον σπόρον προς καλλιέργειαν εις τους ακτήμονας γεωργούς και οι γεωργοί υποχρεούνται να καλλιεργήσουν και σπείρουν κας ούτω παραχωρουμένας γαίας δι' ιδίων κτηνών και ιδίων εργαλείων, ν' αποδώσῃ δε κατόπιν εις τους ιδιοκτήτας το ήμισυ του προϊόντος, το δε χείριστον υποχρεούνται ενίοτε ν' αποδώσουν ορισμένην ποσότητα προϊόντος, ανεξαρτήτως του ποσού της παραγωγής. (...)

Θαυμάσια στοιχεία διά τας γεωργικάς απόψεις του μέλλοντος είναι η πληθὺς των υδάτων, δι' ὧν καταρδεδόνται πανταχού αι μακεδονικαί πεδιάδες και η ευφορία του εδάφους του αυτού αγρού αποδιδόντος κατά το αυτό έτος εν τη επαρχία Βερροίας σίτον και αραβόσιτον. Εν τη επαρχία Βερροίας, περιλαμβανού-

σης ως γνωστόν και την Νιάουσαν, το κυριώτατον των προϊόντων είναι ο οίνος, είναι δε φημισμένοι οι οίνοι της Νιάουσας και ιδίως του Τσερνόβου. Υπό το τουρκικόν καθεστῶς ένεκα της βαρυτάτης φορολογίας, οι οίνοι δεν ήτο δυνατόν να προαχθῶσιν. Επλήρωνεν η γη, επλήρωνε το σταφύλι, επλήρωνε το κρασί, επλήρωνε το οινόπνευμα, επλήρωνεν ο καταναλωτής, κλπ. κλπ. Διά της τσικαυτής φορολογίας η Τουρκία κατῳρθωσε να παρακαλύσῃ την κατανάλωσιν των εγχωρίων κρασιών, να διαδίδονται δε και ευδοκίμου τα ξένα. (...)

Τα δάση της Μακεδονίας

Τα δάση ήσαν, ως γνωστόν, επί Τουρκίας τελείως σχεδόν απροστάτευτα. Υπάρχουσιν εν Μακεδονία δάση δημόσια και δάση ιδιωτικά. Τοιαύτα ιδιόκτητα ιδιωτικά δάση υπάρχουσιν απέραντα. Εις την επαρχίαν Βερροίας, ιδίως, εκπλήττει η έκτασις ιδιωτικών τινων δασών. Το δάσος Περισίורי π.χ. εν Νιαούση ανήκον εις τον κ. Κανέλλην, Άγγλον υπήκοον, είναι εκτάσεως 200 χιλιάδων στρεμμάτων και είναι ενοικιασμένον εις μίαν γαλλικήν εταιρίαν. Το δάσος Σέλι, νομή μάλλον, ιδιόκτητον εκ 250 χιλ. στρεμμάτων, το δάσος Σκουτίνα 10 χιλ. στρεμμάτων, επίσης ιδιόκτητον, τα δάση Μαρούσα, Αρκουδοχωρί, Τσέρνοβον και άλλα. (...)

Η εποπτεία του δασικού προσωπικού είναι ομολογουμένως δυσχερής• διά τούτο ειδική δέον να καταβάλληται πρόνοια διά την πρόσληψιν εντίμων κατωτέρων υπαλλήλων και αυστηρών εποπτών. Ομολογώ ότι ηυχαιστήθην αντιληφθείς εκ των συνομιλιών μου, μετά χωρικών ιδία, ότι τσικαυτή πρόνοια είχε ληφθή ευθύς εξ αρχής• ούτω εν τη επαρχία Βερροίας, όπου άλλοτε υπήρχον τρεις ρακενδύται φέροντες τα νησιάνια του δασοφύλακος, κατά Φεβρουάριον, ότε την επεσκέφθη, υπήρχον 12. Αργότερον τα δάση Βερροίας, Βοδενών, και Νιαούσης υπήχθησαν εις εν δασαρχείον του Βερμίου όρους, εδρευόν εν Νιαούση, ήτις κέκτηται τα σπουδαιότερα δάση. (...)

Τα μέτρα ταύτα εν τω ενδιαφέροντί μου προς προστασίαν της γεωργίας και των δασών της Νέας Ελλάδος κατέστησα γνωστά εν Θεσσαλονίκη εις τον καινοτόμον διευθυντήν της γεωργίας και των δασών της Νέας Ελλάδος κ. Δεκάζον και εις τον κ. Ρακτιβάν,

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ελπιζώ δε ότι το υπουργείον της Εθνικής Οικονομίας θα εφοδιασθή και διά των νομοθετημάτων τούτων και διά των εκθέσεων του Ματών και του Χάτσινς θα χρημεύσουν ως συμβολή σχετικών μελετών. (...)

Εις την Νιάουσαν την δασοσκεπή και κατάρρυτον, συννητήθην μετά διακεκριμένον Άγγλου μεγαλοβιομηχάνου, ον μοι είχε συστήσει εν Θεσσαλονίκη ο κ. Πράις, ο επιφανής αυτόθι ανταποκριτής των «Τάιμς».

Η βιομηχανία και το εμπόριον εν Μακεδονία

Ιδιαίτερας προσοχής αξία είναι η βιομηχανία της Μακεδονίας. Η Βέρροια, η Νιάουσα και η Έδεσσα είναι σπουδαιότατα βιομηχανικά κέντρα, τιμώντα μεγάλως το επιχειρηματικόν ελληνικόν πνεύμα. Εφ' όσον το καταλυθέν καθεστώς και αι περιστάσεις επέτρεπον, η βιομηχανία ανεπτύχθη εν Μακεδονία εις σημείον αληθώς περίοπτον. Εν Βερροία, όπου αι χιονοθύελλαί με είχαν αποκλείσει ημέρας τινας ξενιζόμενον μετά του φίλου μου κ. Ασέο, του συμπαιθούς συντάκτου της «Διμπερτέ» εις τον φιλόξενον οίκον του διαπρεπούς αυτόθι Ισραηλίτου κ. Γιονά Σολφάτη, ηδυνήθην ν' ασχοληθώ περισσότερο εις τα της αυτόθι καταστάσεως. Υπάρχουσιν εν Βερροία 2 νηματουργεία υδροκίνητα και εις κυλινδρικούς αλευρόμυλους (με 6 κυλινδρούς και μίαν πέτραν), δύο αλευρόμυλοι παλαιού συστήματος, 8 μικροί αλευρόμυλοι, 7 σισαμελαιτριβεία, 3 συμπυκνωτήρια μαλλίνων υφασμάτων, 2 εκκοκκιστήρια βάμβακος και 1 ορυζής. Εις την Νιάουσαν είναι μάλλον ανεπτυγμένη η μεγάλη βιομηχανία. Πλην των νηματουργείων υπάρχουν τελειότατα υφαντουργεία, αναπτύσσοντα εις τελειότατον βαθμόν την αρχήν του καταμερισμού των έργων, εις τα οποία εργάται φιλόπονοι και πρόθυμοι και ζωηραί εργάτιδες διαρκώς καταγίνονται. Εις το υφαντουργείον του κ. Λαμνιδου κατασκευάζεται τελειότατον χακί. Η πρώτη ύλη προσκομίζεται εκεί νομίζω εκ Κωνσταντινουπόλεως και παρακολουθούντες την εξέλιξιν αυτής φθάνετε μέχρι της αποθήκης, όπου σιδηρωμένον και διπλωμένον τοποθετείται το χακί. Το υφαντουργείον τούτο επρομήθευε χακί εις τον τουρκικόν στρατόν και σήμερον θα προμηθεύη, βεβαίως, τον ελληνικόν.

Όλα αυτά τα εργοστάσια, καθώς και τα της Εδέσσης ευρίσκονται πλησίον των ποταμών και των χειμάρρων, διότι κινούνται διά της δυνάμεως των υδάτων. Κινούνται με δύναμιν 200 - 600 ίππων• αλλ' η δύναμις των υδάτων των κατερχομένων εκ της περιοχής της Εδέσσης κυρίως, δύναται να κινήση μηχανήν 1200 ίππων δυνάμεως και οι βιομήχανοι, άμα τη εγκαταστάσει του νέου καθεστώτος και τη παγιώσει της δημοσίας ασφαλείας ήρχισαν σοβαρώς σκεπτόμενοι περί ευρύνσεως των επιχειρήσεων αυτών. Ήσαν όλοι διά τούτο ευχαριστημένοι. Κατηρχόμην μετά του κ. Κοκκίνου, της αρχοντικής εν Νιαούση οικογενείας, εκ τινος εργοστασίου εις το άκρον της πόλεως. "Άλλοτε", μου έλεγεν, "ήτο αδύνατον να ερχώμεθα μόνοι αφόβως εδώ• πέρυσιν ακριβώς, εδώ περί την δύσιν του ηλίου επυροβολήθην από Βουλγάρους κομιτατζήδες και κυλιόμενος κυριολεκτικώς από ύψωματος εις ύψωμα κατάρθωσα να διαφύγω".

Εν Βερροία ήκμαζεν άλλοτε η βαφική. Βερροιώται εγνώριζον την τέχνην του βάφειν δι' ιδιαίτερου πορφυρού χρώματος θαυμασίως νήματα και υφάσματα τόνσον τέλεια, ώστε και εξ Αυστρίας εστέλλοντο τοιαύτα εις Βέρροιαν και εβάφοντο. Κατά την μεγάλην επανάστασιν οι πλείστοι των βαφών τούτων είχαν μεταναστεύσει εις Αυστρίαν, ως είχαν μεταναστεύσει εκείσε τόσοι και τόσοι Μακεδόνες μέχρι Κορυτσάς και Μοσχόπολεως, ιδρύσαντες εκεί τας ακμαίας εκείνας ελληνικάς κοινότητας, περί ων είχε τελευταίως ασχοληθή ο Κ. Λάμπρος. Οι υπολειφθέντες των βαφών τούτων εσφάγησαν υπό των Τούρκων. Ποία ήτο η πρώτη ύλη και πώς εγένετο το πορφυρούν εκείνο χρώμα διατελεί νυν άγνωστον. Μοι είπον ότι υπέργηρός τις Βερροιώτης κάτι ήξευρε περί του πράγματος αλλά δεν κατάρθωσα να τον ιδω τις οίδη πού κεκρυμμένον εν ώρα χιονοθυελλών. Ίσως αι γραμμαί μου αυτά προκαλέσωσιν επί τούτου την προσοχήν άλλων.

Αλλ' εκτός των υπαρχουσών βιομηχανιών η ελευθερία και ο δι' αυτής εισρέων πολιτισμός, θα εισαγάγουν αμέσως νέας βιομηχανίας. Ο μέγας παράγων των πολλών και αφθόνων υδάτων θα χρησιμοποιηθή

Ο αξιωματικός του Ισραήλ Ιωάννης Χρ. Τσαγγαρίδης (1887-1939) από τη Λάρισα.

ακόμη περισσότερο• η κατεργασία των δερμάτων θα προκαλέση αμέσως την προσοχήν του ελληνικού κεφαλαίου, η δε τυροκομία, δι' ην και τώρα φημίζεται η Μακεδονία, ιδίως η περί την Βέρροιαν και Νιάουσαν, κατασκευάζουσα το κασκαβάλλι, θα προκαλέση συντόμως την διάθεσιν κεφαλαίων. Όλοι αύται αι επιχειρήσεις, χαρακτηριστικά πολιτισμένων λαών, θα ακολουθήσουν την εγκαθιδρυθείσαν ελευθερίαν. Γνωρίζομεν όλοι πώς προήχη η τυροκομία εν Βοσνία μετά την αντικατάστασιν των Τούρκων. Την προσοχήν επιχειρηματιών θα προκαλέσουν και τα λατομεία, έχοντα μάρμαρα, κρινόμενα υπό των ειδικών πρωτίστης ποιότητος, λευκά επί του βουνού Σαρκοβούνου και μαύρα εις Λοζέστιον παρά την πόλιν της Βερροίας. (...)

Εις μίαν των αιθουσών της νομαρχίας Βερροίας είχα συναντήσει τη πρόφρονι μερίμνη ενός μελετηροτάτου και ευγενούς νομάρχου, του κ. Σωτηρίου πλείστους εμπόρους Έλληνας και Ισραηλίτας. Και περί μεν των βιομηχανικών απόψεων ωμλήσαμεν. Οι έμποροι με προφανή ευχαρίστησιν εις το πρόσωπον μοι ωμίλου περί της βελτιώσεως της σημαντικής, ην επέφερον εις την θέσιν αυτών η εμπέδωσις της δημοσίας ασφαλείας, ήτις ηύξησε την πίστιν και τας εργασίας και συνετέλεσεν ώστε να συρρέουν από παντού έμποροι και πελάται και τα εμπορεύματα να στέλλωνται παντού και άνευ φόβου. Ότι χρειάζονται οι έμποροι των μερών εκείνων είναι η ίδρυσις πιστωτικών ιδρυμάτων, άτινα εστερούντο μέχρι σήμερον.

Τινές μοι εξέφρασαν την γνώμην της ιδρύσεως Γεωργικής Τράπεζης. Τοιαύτη Τράπεζα μοι είπον, ότι υπήρχεν, αλλ' υπήρχε μόνον κατ' όνομα• αντί να δανείζη τους γεωργούς, ους δεν εδάνειζε, διότι ήσαν ακτήμονες, εδάνειζε τους μεγάλους γαιοκτήμονας με χαμηλόν τόκον, οι οποίοι διά των χρημάτων αυτών εξεμεταλλεύοντο τον λαόν. Αλλ' ατομικώς νομίζω, ότι η Γεωργική Τράπεζα δεν είναι το προσφορότερον μέσον βοηθείας του αγροτικού πληθυσμού τουλάχιστον επί του παρόντος και μέχρις ου ο γεωργικός πληθυσμός των ανακτηθεισών χωρών ανέλθη βαθμίδας τινάς ακόμη πολιτισμού. (...)

Η σύστασις ανωνύμων εταιριών, δι' ων και μόνον θα ήτο δυνατή η εν ευρυντάτη κλίμακι εκμετάλλευσις ήτο σχεδόν αδύνατος. Εν τη επαρχία Βερροίας π.χ., εν η ευρύντατον έχουσι στάδιον αναπτύξεως αι ανώνυμοι εταιρίαί, δεν κατωρθώθη να συστηθή διά τους ανωτέρω λόγους ή μία τοιαύτη, η του κ. Χατζηλαζάρου. (...)

Δήμοι και Κοινότητες

Μία των πρώτων εντυπώσεων, ήτις υποπίπτει αμέσως εις τας αισθήσεις του επισκέπτου των μακεδονικών πόλεων και χωρίων είναι η οικτρά κατάστασις αυτών. Είναι και τούτο μία συνέπεια ουχί η ελαχίστη του καταλυθέντος καθεστώτος, υπό το οποίον ο δήμος δεν

είχεν αυτοτέλειαν, ούτε αυτενέργειαν, αποτελών μάλλον την κατωτάτην κλίμακα της διοικητικής διαιρέσεως και διευθυνόμενος υπ' ανθρώπων, οίτινες ηδύναντο να είναι καλοί κτηνοτρόφοι ή χασάπηδες, αλλ' οι οποίοι δεν ήτο δυνατόν να ήσαν καλλίτεροι των βαλήδων, τους οποίους επαρκώς γνωρίζομεν. Η κατάστασησις του δήμου ήτο καθ' όλα σύμφωνος προς τη μανταλιτέ των δημοτικών αρχόντων. Ο προϋπολογισμός του Δήμου Βερροίας, ούτινος ο πληθυσμός ανέρχεται εις 16 χιλιάδας περίπου, ανέρχεται εις 40 χιλιάδας φράγκων, της δε Νιαούσης εις 20 χιλιάδας!

Δεν θα παραβάλω βεβαίως τον προϋπολογισμόν τούτον με τον προϋπολογισμόν των Αθηνών, αλλά διά να νοηθή η διάφορος αντίληψις των δύο καθεστώτων ας σημειωθή ότι ο προϋπολογισμός του μικρού Δήμου του Μεσολογγίου π.χ. ανέρχεται εις 120 χιλιάδας φράγκα, της δε Τριπόλεως εις 250 χιλ. φρ. Ουδαμώς διά τούτο άπορον, ότι η κατάστασις των πόλεων είναι οικτρά. Ρυμοτομία και πεζοδρόμια είναι πολυτέλεια άσκοπος• εις την Έδεσσαν και την Φλώριναν υπάρχουν σοκάκια από τα οποία δεν δύναται να διέλθω ζών φορτωμένοι. Αντί ολίγης δαπάνης ηδύναντο να χρησιμοποιηθώσι θαυμασίως προς ηλεκτροφωτισμόν τα διάφορα ρεύματα των πανταχόθεν καταρρέοντων υδάτων και όμως είναι τόσοσιν το επικρατούν κατά την νύκτα σκότος και τόσοι κατά τον χειμώνα οι εντός των πόλεων χειμαρροι, ώστε η κυκλοφορία καταντά αδύνατος. Και όμως υπό διάφορον καθεστώς και με διάφορον αντίληψιν δημοτικών καθκόντων η Βέρροια, η Νιάουσα, η Έδεσσα με την υπέροχον φυσικήν καλλονήν των, τα άφθονα νερά, την εργατικότητα και το νομοταγές των κατοίκων των δύναται εν συντόμω χρόνω ν' αποβώσιν ωραιότατα υπό πάσαν έψοψιν πόλεις, δυνάμεναι να προκαλέσωσι διά τας φυσικάς αυτών καλλονάς την προσοχήν των ξένων. (...)

Το κοινοτικόν σύστημα κατέδειξε πανταχού εν Τουρκία την ασύγκριτον υπεροχήν της ελληνικής φυλής απέναντι των ξένων. Παντού όθεν διήλθον Αστικά Σχολαί, Παρθενάγεια, Ημιγυμνάσια ή Γυμνάσια, όλα συντηρούμενα υπό κοινοτήτων. Είναι τούτων ανήλθον εις ζηλευτήν ακμήν πλούτου, καταπληκτική δε είναι η ακμή, εις ην ανήλθεν η κοινότης Βερροίας. Το νομικόν πρόσωπον της κοινότητος Βερροίας κέκται 457 οικίας, φερούσας ετήσιον εισόδημα 1057 οθωμανικών λιρών, 27 κήπους με ετήσιον εισόδημα 27 1/2 λιρών, 69 μαγαζιά με ετήσιον εισόδημα 516 λιρών, 6 χοιροτροφεία με ετήσιον εισόδημα 26 λιρών, 10 οικόπεδα με ετήσιον εισόδημα 9 1/4 λιρών, 1 μπαντανίαν (είδος συμπυκνωτηρίου μαλλίνων υφασμάτων, των ειδικώς εν Μακεδονία κατασκευαζομένων) με ετήσιον εισόδημα 34 λιρών, 2 τσιφλίκια με ετήσιον εισόδημα 122 λιρών, δύο χειμερινάς βοσκάς (κοιλιάδες), της Ραχόβας, με ετήσιον εισόδημα 175 λιρών και του Ντοβρά με ετήσιον εισόδημα 138 λιρών.

Εν όλω η κοινότης Βερροίας έχει ετήσιον εισόδημα εκ της περιουσίας αυτής λιρών 2142. Και το εισόδημα τούτο ανεξαρτήτως του εισοδήματος των εκκλησιών και ιδίως του εισοδήματος του ναού του Αγ. Αντωνίου, όπερ αποτελεί μέρος της κοινοτικής περιουσίας και το οποίον ανέρχεται εις 2500 οθωμ. λιρών. Η κοινότης Νιαούσης διά του εισοδήματος αυτής επαρκεί εις τας ανάγκας των σχολείων της. Το αυτό δύναται να λεχθή περί των κοινοτήτων Εδέσσης και Φλωρίνης• αλλ' η κοινότης Κοζάνης και άλλα της Νοτίου Μακεδονίας ευρίσκονται εις ζηλευτήν ακμήν. Αλλ' εκτός των εν αιταίς ευρισκομένων ακινήτων, πολλαί κοινότητες έχουσιν εισοδήματα και εκ κληροδοσιών κτημάτων ευρισκομένων εν Κων/πόλει και αλλαχού. Ούτως η κοινότης Βερροίας έχει εισόδημα ετήσιον λ. 100 εκ κληροδοτήματος του κ. Ρακτιβάν Βερροιώτου, πατρός του κ. επί της Δικαιοσύνης υπουργού, ακινήτου, ευρισκομένου εν Κων/πόλει. Μαρμάρην προτομή του μεγαλομάρτυρος Μακεδόνας κοσμή τον κήπον του μητροπολιτικού μεγάρου.

Παιδεία και κοινοτική κατάστασις

Η κοινωνική κατάστασησις των μακεδονικών πόλεων παρουσιάζει όλας τας αρετάς, αλλά και όλα τα ελαττώματα της φυλής. Εις την Νιάουσαν επί παραδείγματι, την πόλιν των μεγάλων βιομηχάνων και των μεγαλεμπόρων, την ελληνικωτάτην Νιάουσαν, οι Έλληνες είναι διηρημένοι εις δύο αντιμαχόμενα στρατό-

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

πεδα, ο δε ηπιώτερος χαρακτηρισμός των αντιθέτων υπό εκατέρας των διαμαχομένων μερίδων είναι ο του προδότου. Είναι η αιωνία ιστορία της δουλευούσης φυλής. Ζώντας εις περιβάλλον τυραννίας, οργώντες εκ φύσεως προς πολιτικούς αγώνες και μη έχοντες πολιτική ατμόσφαιρα εντος της οποίας ν' αναπτυχθώσιν αι φυσικά αυτών τάσεις, καταφεύγουσιν εις την μικροπολιτικήν. Όπου υπάρχει δήμαρχος, όπως εις την Νιάουσαν, αυτός είναι ο στόχος εκάστοτε. Όπου υπάρχουν εφορείαι σχολείων αυτά είναι το αμόνι των αντιθέτων, όπου δεν υπάρχουν εφορείαι ο αγών συνεπτεται πεισματώδης, ζωηρός, αδιάλλακτος περί τον παπάν, τον διάκον, τον κανδηλάπτην. Εις την Βέρροϊαν ο δεσπότης εκρίθη καινοτόμος• είναι ο πολύς Δεληκάνης. Φαναριώτης, όπως είχε δώσει τον ορισμόν του Φαναριώτου ο Ραγκαβής• άνθρωπος στωμόλος, ευφρόσεντος, ομιλών θαυμάσια διαφόρους ευρωπαϊκάς γλώσσας, αμέσως ευρέθησαν οι αντιδραστικοί. Είναι το μικρόβιον του μικροκομματισμού, ευρίσκον προσφορώτατον έδαφος καλλιέργειας υπό την δουλείαν και εν μέσω κοινωνιών μικρών, τώρα μόλις ευρισκομένων εν ζυμώσει. Ομολογώ, ότι ενιαχού, όπως εις την Νιάουσαν, την κατάστασιν εύρον πολύ δυσάρεστον. Ο μόνος τρόπος θεραπείας της καταστάσεως είναι ο προσανατολισμός των κοινοτήτων προς τους νέους ορίζοντας πολιτικής δράσεως, τους οποίους κατ' ανάγκην θ' ανοίξει εις αυτάς η ελληνική ελευθερία. Η κοινωνική ανάπτυξις, τα νέα στοιχεία τα οποία θα εισέλθουν, θ' αλλοιώσουν συντόμως την κοινωνικήν ταύτην κατάστασιν και οι σήμερον τόσοσφοδρώς παλαιόντες κατ' αλλήλων θα οικτειρώσιν αργότερον εαυτούς

2. Αφήγημα Ιωάννη Πηγασιού με τίτλο

«Από τα παλαιά σύνορα μέχρι Θεσσαλονίκης»

(...) Αναχώρησις διά την Βέρροϊαν και άφιξις εις αυτήν. Κατά την μίαν και τέταρτον ακριβώς, το τραίνον αναχωρεί από τα Βοδενά. (...) Το τραίνον προχωρεί και διασχίζει αυτήν την απέραντον πεδιάδα. Με όσην ταχύτητα όμως και αν τρέχη φαίνεται πάλιν ότι ελάχιστον δρόμον κόβει, διότι έμπροσθέν μας φαίνεται η αυτή απέραντος έκτασις. Προχωρούντες εφθάσαμεν εις τον σταθμόν Νιάουστας. Η κομποτάτη πόλις διακρίνεται ολίγον μακράν του σταθμού. Ευθύτατοι δρόμοι δενδροφυτευμένοι δεξιά και αριστερά συγκοινωνούσι την πόλιν με τον σταθμόν.

Εδώ το τραίνον σταματά και εξερχόμεθα. Συναντώμεν μερικούς πολίτας από τους οποίους ζητούμεν διαφόρους πληροφορίας διά την πόλιν. Η Νιάουστα είναι ελληνικωτάτη πόλις. Υπήρξεν η φωλεά των αγωνιστών μας ανταρτών κατά τον Μακεδονικόν αγώνα. Και εν γένει όλη η περιοχή από Βοδενά μέχρι Νιάουστας και Γιαννιτσά υπήρξαν τα πεδία των διαφορών μαχών ανταρτών Ελλήνων και Βουλγάρων. Είναι πλουσιωτάτη η πόλις, διότι όλη η πεδιάς της είναι εύφορος, οι δε κάτοικοι πολύ φιλοπρόδοδοι και εργατικοί. Πόσον ευτυχία τώρα θα καταστώσιν αυτά τα μέρη ότε πλέον ευρίσκονται μέσα εις τα μητρικάς αγκάλας!

Αναχωρούμεν από τους σταθμόν Νιάουστας. Το τραίνον διασχίζει τώρα απεράντους πεδιάδας και διέρχεται ποταμούς. Νομίζει τις ότι όλα τα κτήματα είναι πλησίον πόλεως, διότι εις όλα παρατηρείται καλλιέργεια και περιποιήσις ως εις οικιακόν κήπον. Δεξιά και αριστερά βλέπομεν τους χωρικούς καταγινόμενους εις τας εργασίας. Οι στρατιώται προβάλλοντες τας κεφαλάς των από τας θυρίδας χαιρετώσι με ανοικτήν καρδίαν τους εργαζομένους, αυτοί δε ανταπέδιδον τον χαιρετισμόν σείοντες το κάλυμμα της κεφαλής. Η ανοικτή εκείνη πεδιάς γεμίζει από τους ήχους των γλυκυτάτων κλέφτικων τραγουδιών τα οποία ετραγουδούν στρα τιώται. Μέσα εις τας πεδιάδας βλέπομεν μερικούς με φεσάκια και ανακατωμένα γένεια, οι οποίοι λυπημένοι και δειλά δειλά εκτελούσι τας εργασίας των, άλλοι δε μεταφέρουσι ξύλα εις τα πλησίον υπάρχοντα χωρία. Όσοι ήσαν Τούρκοι. Είχον δικαίον να ληφώνται αι δυστυχείς, διότι αυτήν την δουλείαν θα την έκαμνεν κάποιος γκισούρ, αυτοί δε με όλον το ραχαάτ θα εκάθητο εις τον μαλακόν καναπέν του καφενείου, ροφώντας μακαρίως το τσιπούκκιν ή τον αργιλέν. Διαβολισμένα ευζωνάκια, δεν θα κόψητε ποτέ το κρίμα αυτών των καλομαθημένων πλάσμάτων• τους εκόψετε πλέον το κισμεέτ. Όπως δήποτε, ας

Ο Ν. Κλ. Ασενίτς στη Θεσσαλονίκη, στις αρχές του 1913

παρηγορώνται οι αρχόμενοι μας εφέντηδες, ότι δεν θα ανταποδώσωμεν τα ίσα εις αυτούς. Σιγά σιγά θα μάθωσι να κάμνωσι τας εργασίας των.

Ενώ προχωρούμεν, αίφνης προβάλλει έμπροσθέν μας και δεξιά ολίγον, ένας άλλος παράδεισος, μία άλλη μαγειρία. Υψηλόταται λεύκai και κυπάρισσοι υπερέχουσι των άλλων πυκνοτάτων δένδρων. Μιναρέδες δε υψηλοί τείνουσι να φθάσωσι το ύψος των υπερηφάνων αυτών υψηλών δένδρων. Εν τω μέσω δε των δένδρων διακρίνονται αι οικίαι αι οποίαι αρχίζουσαι από ένα ύψωμα, καταλήγουσι κάτω εις την πεδιάδα. Η προ των ομμάτων μας εμφανισθείσα αυτή πόλις ήτο η Βέρροϊα. Πάλιν η φαντασία μου συλλαμβάνει την ιδέαν ότι πορευόμεθα μέσα εις την επαρχίαν μου. Και δεν είχον άδικον. Παρομοία είναι η τοποθεσία και καλλονή με τον Καραβάν με την διαφοράν ότι η Βέρροϊα είναι πολύ μεγαλειτέρα και ότι έχει πλήθος μιναρέδων, ενώ ο Καραβάς ουδένα, επειδή ουδέ τέταρτον Τούρκου υπάρχει εις αυτόν. Όσο πλησιάζομεν, τόσο καλλίτερα απεκαλύπτετο η καλλονή της μακεδονικής αυτής πόλεως• δεξιά δε και αριστερά της γραμμής διακρίνονται ωραίοι κήποι.

Ακριβώς κατά τας τέσσαρας και τέταρτον το τραίνον σταματά εις τον σταθμόν Βερροϊας. Αμέσως γίνεται έφοδος των πωλητών διαφόρων καρπών. Πορτοκάλια, μανταρίνια, ρόδια, σταφύλια, σταφίδες, χαλβάς, κάστανα και αφθονία άλλων καρπών παρουσιάζονται υπό των μικροσκοπικών πωλητών, οι οποίοι δεν είχον πράγματι και μεγάλας απαιτήσεις. Έκαστος εξ ημών ηγόρασεν ένα είδος, διότι τη αληθεια όλα έγιναν επιθυμητά, επειδή ουδένα σχεδόν καρπόν εγεύθημεν επί τόσοσν καιρόν. Και ημείς ηυχαιριστήθημεν και οι πωληται. Εδώ παρουσιάζεται και ένας ανέλιπτος διαβουλευμένος πωλητής. Συναντώμεν εδώ και τους λουστρους Αθηνών οι οποίοι επώλων εφημερίδας αθηναϊκάς. “Σκριπ”, “Εμπρός”, “Πατρίς”...

«Εφημερίδες των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης». Ήσαν αι διαπεραστικά φωναι των αόκνων και αεικινήτων αυτών βιοπαλαιστών των Αθηνών. Μόλις ένοιωσαν οι άοκνοι λουστροι, ότι η ελευθερία των Αθηνών εξηπλώθη και εις αυτά τα μέρη, αμέσως έτρεξαν να πωλήσωσι τας αθηναϊκάς εφημερίδας εδώ, όπου άλλοτε όχι μόνον απηγορεύοντο, αλλά και αν ανεκαλύπτετο έστω και μία, τότε αλλοίμονον εις τον κάτοχον. Τότε έπρεπε να προσφέρη ολόκληρον την περιουσίαν του ως παξισιν διά να σωθή, ή αν δεν είχε θα εβρώμα εις τας φυλακάς. Τώρα όμως επέρασεν η τυραννική εκείνη εποχή και τα λουστράκια έκοψαν τόσοσν δρόμον διά να πωλήσωσι εις τους ελευθερωθέντας αδελφούς μας τον άλλοτε απηγορευμένον αυτόν πνευματικόν καρπόν.

Επειδή επρόκειτο να σταματήση το τραίνον αρκετήν ώραν ως εκ τούτου εξήλθομεν. Όντως ο σταθμός Βερροϊας είναι ένα λαμπρότατον κτίριον με ωραίον

προαίλιον και κήπον. Όλα ήσαν γεμάτα από αξιωματικούς, οι οποίοι ήσαν γελαστοί και χαρούμενοι. Επήγαινον, ήρχοντο, με ένα λεβέντικον παράστημα συνομιλούντες αναμεταξύ των, ή με τους πολίτας, μεταξύ των οποίων διεκρίνοντο και Τούρκοι. Με όσουσ συνομιλήσαμεν μας εβεβαίωσαν ότι οι Τούρκοι είναι ανεπτυγμένοι άνθρωποι και ότι δεν έδειξαν την λύπην των διά την κατάληψιν της πόλεως υπό των Ελλήνων. Εδήλωσαν ευχαρίστωσ υποταγήν και εφάνησαν πιστοί εις τας δηλώσεις των. Ομολογουμένως πολλούς επαίνους ηκούσαμεν διά τους Τούρκους Βερροϊας. Ως και προηγουμένως είπον, η τοποθεσία της Βερροϊας είναι πολύ ωραία. Η πόλις ως και τα πέριξ είναι κατάφυτα. Επίσης διαρρέεται από αφθονίαν υδάτων, τα οποία αρδεύουσι την απέραντον πεδιάδα της Βερροϊας. Η τοποθεσία της, η καλλονή της είναι παρόμοια με τον Καραβάν με την διαφοράν, ότι δεν έχει πλησίον την θάλασσαν η Βέρροϊα.

Παρά την Βέρροϊαν διακρίνονται πλείστα χωρία, προ πάντων κάτω εις την πεδιάδα. Πάντα ταύτα κατοικούνται υπό Ελλήνων ως επληροφορήθημεν, ελαχίστων δε Τούρκων και Ρουμάνων.

Κατά τας πληροφορίας μας επίσης, η Βέρροϊα κατοικείται υπό 8 χιλιάδων Ελλήνων και 5 άλλων χιλιάδων από Τούρκους, Εβραίους, Ρωμούνους και ελαχίστους Βουλγάρους. Οι Έλληνες είναι λιαν φιλοπρόδοδοι και εργατικοί άνθρωποι. Με όλα τα βάσανα και τους περιορισμούς κατώρθωσαν να έχωσι την παιδείαν λιαν υψηλά διατηρούντες πλην των άλλων σχολείων και Γυμνάσιον.

Αφάνταστος ο ενθουσιασμός και η χαρά των κατοίκων. Έπαθαν οι άνθρωποι ούτοι ως ελευθερωθέντα πουλιά από τον κλωβόν. Μικροί, μεγάλοι πετώντες από χαράν ηγαίνουσι και έρχοντασ διηγούμενοι ακαταπαύστωσ εις τους ερωτώντας τα της καταλήψεως της Βερροϊας. Εάν δεν εγνωρίζομεν τι συνέβαινε, θα ενομιζομεν ότι κάποιασ μεγάλην πανήγυριν έχουσιν αυτά τα πλάσματα. Και είναι δυνατόν εις την ζωήν του ο άνθρωπος να αξιωθή μεγαλειτέρας πανηγύρεις από μίαν τοιαύτην εθνικήν αναγέννησιν;

Αναχώρησις εκ Βερροϊας

Εις τας τέσσαρας και ημίσειαν το τραίνον αναχωρεί εκ Βερροϊας, αφού αφήκε μερικούς ταξειδιώτας και παρέλαβεν άλλους νέους. Προχωρεί μετά ταχύτητος και διασχίζει τας καταφύτους πεδιάδας, αι οποίαι εξετυλίσσοντο προ των ομμάτων μας δίκην ταινίας κινηματογράφου. (...)

3. Επιστολή του εθελοντή Ιωάννη Τσαγκαριδή προς τον πατέρα του, Χριστοφή Τσαγκαριδή, στη Λάπηθο

Ήδη ευρισκόμεθα εις Βέρροϊαν, απέχουσαν της Θεσσαλονίκης 11 ώρας. Εκ των υψωμάτων της Κοζάνης επεχείρησαν οι Τούρκοι ν' αντιστώσιν, ρίψα ντες και μερικούς κανονιοβολισμούς ανευ ουδενος αποτελεσματος Αλλα μόλις επλησίασεν ο στρατός μας ετράπησαν εις άτακτον φυγήν κατεθυνημένοι εις Βέρροϊαν. (...) Την πρωίαν ανεχωρήσαμεν διά Βέρροϊαν, απέχουσαν της Κοζάνης 16 ώρας. Ώρα = 5 χιλμ.

Οδός ανηφορική και ελικοειδής. Προς στιγμήν ενεθυμήθην την οδόν του Κύκκου διότι έτσι είναι κι' αυτή. Αλλά δεν παραβάλλεται. Φύσις αγριωτέρα, βουνά υψηλότερα και οδός κατεστραμμένη. Καθ' οδόν όλο τουρκικά χωρία. Άλλα εγκαταλελειμμένα άλλα με λευκάς σημαίας. Ενδειξις υποταγής. Το βράδυ εμείναμε εις το χωρίον Ουσκιπλέρ. Εύρομεν 5 - 6 Τούρκους χωρικούς οίτινες έσπευσαν να μας περιποιηθούν με απειρίαν τεμεννάδων. Βρήκαμε χόρτο, κριθάρι και καλαμπόκι άφθονο. Ο Διάδοχος κ.λ.π. εκοιμήθησεν εις το σπίτι του Χότζα.

Το πρωί ανεχωρήσαμεν διά Βέρροϊαν ένθα εφθάσαμεν περί την 3ην μ.μ. Πόλις καλή. Σαν την Λευκωσία σχεδόν εάν εξαίρεση τις τους δρόμους της Λευκωσίας. Εν ολίγοις πόλις τουρκική. Έχει 16 χιλ. κατοίκους εξ ών 7 χιλ. Έλληνες. Οι λοιποί Τούρκοι και Εβραίοι. Υποδοχή κάπως ψυχρά. Βλέπετε πλεονάζουσι οι Τούρκοι και φοβούνται οι Έλληνες μήπως επανέλθουν υπό τον τουρκικόν ζυγόν και τιμωρηθώσι διά την εκδήλωσιν των αισθημάτων των. Εν τούτοις είναι άξιο πάσης μομφής. Διότι ημεις υποσιάζόμεθα γι' αυτούς και ώφειλον να μας περιποιηθούσιν περισσότερον.

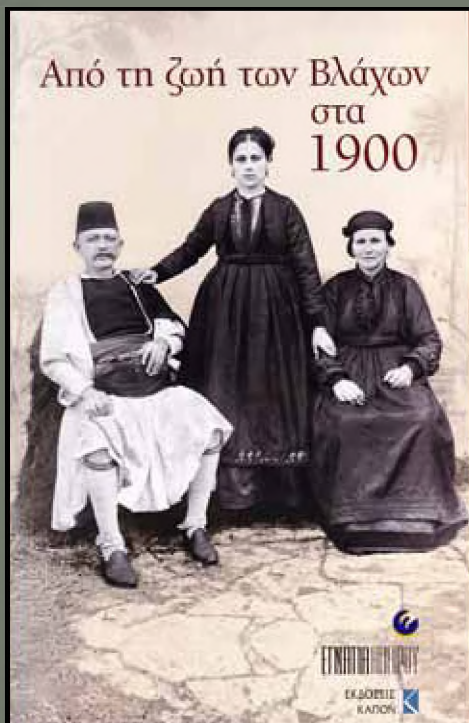
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Επιμέλεια: Αναστασία Ταναμπάση

Φωτογραφικό λεύκωμα

υπό την επιμέλεια & κειμενογράφηση του Αστέριου Ι. Κουκούδη

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΣΤΑ 1900

Το 2008 κυκλοφόρησε το λεύκωμα με τον τίτλο Από τη ζωή των Βλάχων στα 1900, υπό την επιμέλεια του ιστορικού ερευνητή και εκπαιδευτικού κ. Αστέριου Ι. Κουκούδη. Πρόκειται για το τελικό αποτέλεσμα μιας έκθεσης φωτογραφίας, που συνδιοργάνωσαν το Ίδρυμα του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα και ο κ. Αστέριος Ι. Κουκούδης και κατόπιν αποφάσισε να εκδώσει σε λεύκωμα το Ίδρυμα Εγνατία Ηπείρου. Περιλαμβάνει φωτογραφίες Βλάχων της Μακεδονίας, της Ηπείρου, της Θεσσαλίας, της Ρούμελης, αλλά και των γειτονικών βαλκανικών χωρών.

Σύμφωνα με τον κ. Αστέριο Ι. Κουκούδη, αρχικός στόχος ήταν να προβληθεί ο πολυσχιδής χαρακτήρας των οικισμών και των εγκαταστάσεων των Βλάχων, αλλά και το μεγάλο εύρος της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής τους ζωής στις αρχές του 20ου αιώνα. Μέσα από την έκθεση φωτογραφίας αρχικά και την έκδοση του λευκώματος αργότερα, κατατοπίζεται κάποιος γύρω από τις πολλαπλές βλάχικες ταυτότητες εκείνης της περιόδου.

Το υπάρχον φωτογραφικό υλικό ταξινομείται άλλοτε σε ολόκληρα γεωγραφικά διαμερίσματα ή διοικητικές επικράτειες και άλλοτε σε πόλεις ή ευρύτερες περιοχές. Ως εκ τούτου, στο λεύκωμα παρουσιάζονται οι Βλάχοι της Μοσχόπολης, της Κόνιτσας, του Βλαχοζάγορου, του Μετσόβου, του Βλαχοτζουμέρκου, οι Αρβανιτόβλαχοι της Ηπείρου και της Αλβανίας, οι Βλάχοι της περιοχής του Ασπροποτάμου, του θεσσαλικού κάμπου, οι Βλάχοι της Ρούμελης, των Γρεβενών, του Γράμμου, της Δυτικής Μακεδονίας, της Πελαγονίας, του Ολύμπου, της Βέροιας, οι Αρβανιτόβλαχοι της Μακεδονίας, των Μογλενών, της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Ξεχωριστή κατηγορία φωτογραφιών σχετίζεται με την κοινωνική κατάσταση και την επαγγελματική ενασχόληση των Βλάχων, με την οικογενειακή ζωή, τις κοινωνικές εκδηλώσεις και το λαϊκό πολιτισμό, ενώ παρουσιάζονται και φωτογραφίες με θέμα εκπαιδευτικό ή εκκλησιαστικό. Τέλος, η συμβολή των Βλάχων στο Μακεδονικό Αγώνα αποτελεί ένα σημαντικό θέμα αυτής της ειδικής κατηγορίας φωτογραφιών.

Όποιος είχε την ευκαιρία να θαυμάσει τη συγκεκριμένη έκθεση φωτογραφίας, γνωρίζει εκ των προτέρων πως πρόκειται για ένα πολύτιμο φωτογραφικό υλικό, συνοδευόμενο από σαφείς λεζάντες, χρήσιμους για κάθε μελετητή χάρτες των βλάχικων οικισμών και εγκαταστάσεων και, βέβαια, τα ιστορικά τεκμηριωμένα κείμενα, που έγραψε ο κ. Α. Ι. Κουκούδης.

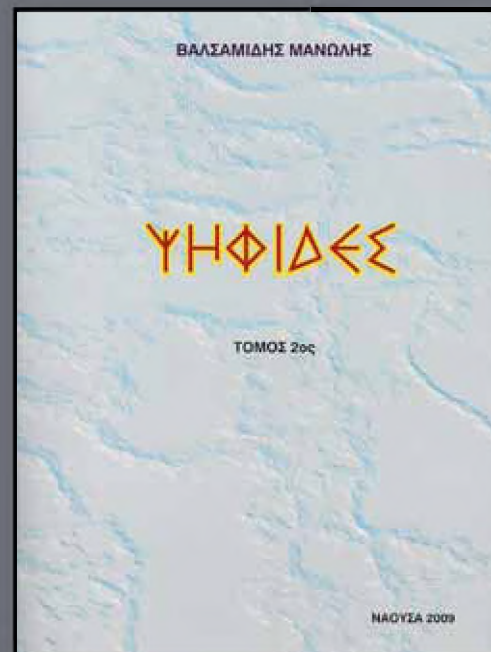
Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδης

ΨΗΦΙΔΕΣ (τόμοι 2ος και 3ος)

Μετά την έκδοση των πρώτων Ψηφίδων του Εμμανουήλ Βαλσαμίδα, το 2009 εκδόθηκαν και κυκλοφόρησαν ο δεύτερος και τρίτος τόμος με τον ίδιο τίτλο. Στο δεύτερο τόμο συγκεντρώνονται άρθρα του συγγραφέα δημοσιευμένα στις εφημερίδες «Λαό» της Βέροιας και «Μακεδονικά Νέα» της Νάουσας, ενώ στον τρίτο έχει την ευκαιρία να μελετήσει κανείς τα επίσης δημοσιευμένα ιστορικά σημειώματα του κ. Βαλσαμίδα της περιόδου 2003-2008. Βασικό γνώρισμα και των δύο τόμων είναι η ποικιλία των θεμάτων, με τα οποία ασχολείται ο συγγραφέας, κάτι που εκφράζει τους πολλαπλούς προβληματισμούς και τα ενδιαφέροντά του.

Ειδικότερα, στο δεύτερο τόμο τα άρθρα κατανέμονται σε έξι κεφάλαια. Πρόκειται για τα «Επίκαιρα Σημειώματα», τα «Εκκλησιαστικά-Θεολογικά», «Τα Πολιτιστικά», «Τα Περιβαλλοντικά», «Τα Κοινωνικά-Εκπαιδευτικά» και τέλος, τις «Βιβλιοπαρουσιάσεις», που επιμελήθηκε ο συγγραφέας. Αντίστοιχα, στον τρίτο τόμο, που αφιερώνεται στην πόλη της Νάουσας και τους απανταχού Ναουσαίους, αναδεικνύονται έξι κεφάλαια. Είναι «Η Νάουσα πόλη με ρίζες», «Η επανάσταση της Νάουσας το 1822», «Η μετεπαναστατική Νάουσα», «Ο Μακεδονικός Αγώνας», «Η μετά το 1912 περίοδος» και «Η ανακεφαλαίωση - Περιληπτική παρουσίαση της ιστορίας της Νάουσας».

Όλα τα άρθρα φέρουν τον τίτλο της εφημερίδας, όπου δημοσιεύθηκαν, τον αριθμό φύλλου, καθώς και την ημερομηνία έκδοσής τους. Η συγκέντρωση και η ταξινόμησή τους σε θεματικές ενότητες βοηθά το σύγχρονο και μελλοντικό μελετητή ή φιλομαθή αναγνώστη. Τον ενημερώνουν και ενίοτε τον προβληματίζουν. Με αυτά συντίθεται ευκολότερα το ψηφιδωτό της ιστορίας της περιοχής μας, της ερατεινής Ημαθίας.

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Επιμέλεια: Ιωάννα Ζιώγα

Έκθεση Λαογραφίας του Γ. Ντελιόπουλου για τη ζωή στο Ρουμλούκι

Τετραήμερη Έκθεση Λαογραφίας, που επιμελήθηκε και παρουσίασε ο λαογράφος, μέλος της Ε.Μ.Ι.Π.Η., **Γεώργιος Ντελιόπουλος**, πραγματοποιήθηκε τον περασμένο Αύγουστο στην Αλεξάνδρεια.

Συγκεκριμένα, τα εγκαίνια της έκθεσης πραγματοποιήθηκαν στις 14 Αυγούστου 2009, στο **Ενοριακό Πνευματικό Κέντρο Αλεξάνδρειας «Χαρίλαος Παπαποστόλου»** και ως είχε κύριο θέμα την ζωή των κατοίκων της περιοχής του Ρουμλουκιού.

Επίσης, από την 28η Οκτωβρίου 2009 και για μία εβδομάδα περίπου, η Έκθεση του κ. Ντελιόπουλου φιλοξενήθηκε στην **αίθουσα εκδηλώσεων του Δημαρχείου της Μελίκης**.

Η έκθεση απαρτιζόταν από δύο τομείς: Το φωτογραφικό υλικό και τις μικρογραφικές αναπαραστάσεις.

Φωτογραφίες

Στην έκθεση παρουσιάστηκαν φωτογραφίες γυναικών με παραδοσιακές φορεσιές, φωτογραφίες παλιών οικογενειών του Γιδά και οι φωτογραφίες γυναικών και ανδρών με παραδοσιακές ενδυμασίες από όλη την Ελλάδα.

Αναπαραστάσεις

Οι αναπαραστάσεις αφορούσαν τόσο σπιτικά και κτίρια της εποχής, όσο και επαγγέλματα της περιόδου. Οι αναπαραστάσεις που υπήρχαν στην έκθεση ήταν οι εξής:

Κεντρική αναπαραστάση χωρικής οικίας

Αναπαραστάση Εσωτερικού οικίας

➤ Αναπαραστάση ενός πλήρους νοικοκυριού του Ρουμλουκιού με το σπίτι, το φούρνο, το στάβλο (αχούρι), τον αχυρώνα, το μαντρί και τον κοσιρό
 ➤ Αναπαραστάσεις από παραδοσιακές οικίες σε διαφορετικές χρονολογικές περιόδους,

➤ Αναπαραστάσεις χώρων όπως την Εκκλησία, το Σιδηροδρομικό Σταθμό Αλεξάνδρειας, το κονάκι της Παλαιόχωρας και το κονάκι της Αλεξάνδρειας,

➤ Αναπαραστάσεις από ασχολίες των κατοίκων της περιοχής (γεωργικές, οικογενειακές και γενικά του καθημερινού βίου)

➤ Συγκεκριμένα, τα έργα του απεικονίζουν έναν ακονιστή την ώρα της δουλειάς του, το όργωμα των ζώων, το γνέσιμο, το πριόνισμα των δέντρων, το αλώνισμα με το δοκάνι, το άλεσμα με τον χειρόμυλο, το

κοπάνισμα του σιταριού και εντάσσει μέσα σε αυτά και τα χρηστικά αντικείμενα της εποχής όπως το τσικρίκι ή ροδάνι, το νεροπρίονο, την ανέμη, τον αργαλειό και άλλα πολλά ακόμα. Υπάρχει ακόμα αναπαραστάση χειροκίνητου καταρράκτη, νερόμυλου Ρουμλουκιού και αλευρόμυλου. Εντυπωσιακή είναι και μια κατασκευή, που απεικονίζει το όργωμα και τη σπορά κατά το 1400.

.....

Η έκθεση αυτή αποτελεί ένα έργο, που απευθύνεται τόσο στους παλαιότερους όσο και τους νεότερους, αφού ζωντανεύει τις μνήμες των γηραιότερων και ταυτόχρονα διδάσκει τους νέους δίνοντας μια ολοκληρωμένη εικόνα του παρελθόντος.

Ευχόμαστε στον κ. Ντελιόπουλο να συνεχίσει το έργο του με το ίδιο ακούραστο πάθος και μεράκι, όπως τόσα χρόνια τώρα, καθώς έχει να προσφέρει ακόμα πάρα πολλά στην κοινωνία μας.

Έκθεση της Κ.Ε.ΔΗ.Π.Ο.Ν. στο «Εικαστικό Φθινόπωρο 2009»

Η ετήσια έκθεση των σπουδαστών των τμημάτων ενηλίκων, των Εικαστικών Εργαστηρίων της Κ.Ε.ΔΗ.Π.Ο.Ν. εγκαινιάστηκε την Κυριακή 6 Σεπτεμβρίου 2009, στον Χώρο Τέχνης «Ναΐας» (πρώην Βέτλανς) στη Νάουσα, στο πλαίσιο του «**Εικαστικού Φθινοπώρου 2009**».

Στο διώροφο κτίριο, που βρίσκεται ακριβώς δίπλα στο νοσοκομείο της πόλης, παρουσιάστηκε ένας μεγάλος αριθμός έργων των σπουδαστών. Συγκεκριμένα, στον πρώτο όροφο εκτέθηκαν έργα από το τμήμα φωτογραφίας και το τμήμα κοσμημάτων, ενώ στο δεύτερο όροφο υπήρχαν έργα από τα τμήματα ζωγραφικής, κεραμικής ψηφιδωτού, βιτρό, αγιογραφίας και ξυλογλυπτικής. Όλα αυτά τα έργα δημιουργήθηκαν με πολύ κόπο, μεράκι και απέραντη θέληση από τους σπουδαστές του κάθε τμήματος, τη χρονιά που μας πέ-

ρασε. Εντυπωσιακά τα εκθέματα, που παρουσιάστηκαν και στους δύο ορόφους. Φωτογραφίες μαγευτικές, υπέροχα κοσμήματα, πίνακες ζωγραφικής που σε ταξιδεύουν, φωτιστικά και ρολόγια εντυπωσιακά, όπως, επίσης, και οι κατασκευές βιτρό, ακόμα και απλά τραπέζια,

που μετατράπηκαν σε αληθινά έργα τέχνης. Η έκθεση διήρκεσε από 6 έως 30 Σεπτεμβρίου 2009. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τις 26 Σεπτεμβρίου 2009 μέχρι και τις 11 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε η έκθεση των παιδικών τμημάτων των Εικαστικών Εργαστηρίων της Κ.Ε.ΔΗ.Π.Ο.Ν. Η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας εκφράζει τα συγχαρητήριά της στους σπουδαστές των Εικαστικών Εργαστηρίων.

Τα πεπραγμένα...

Για 2η χρονιά η εκδήλωση «Στο φως του φεγγαριού»

Μουσική εκδήλωση με τίτλο «Στο Φως του Φεγγαριού - Αύγουστος 2009» διοργάνωσαν το Υπουργείο Πολιτισμού και η 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, την Πέμπτη 6 Αυγούστου 2009, με τη συμμετοχή του μουσικού συνόλου της γνωστής ερμηνεύτριας **Καίτης Κουλιά**.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο χώρο της εκκλησίας του Χριστού στη Βέροια, η οποία παρέμεινε εκείνη την μέρα ανοιχτή στο κοινό.

Ήταν η δεύτερη χρονιά που πραγματοποιείται εκδήλωση στον ίδιο χώρο, με την ευκαιρία της αυγουσιτιάτικης πανσέληνου, ενώ υπήρξε, κατά γενική ομολογία ιδιαίτερα επιτυχημένη.

Την Ε.Μ.Ι.Π.Η. εκπροσώπησε σύσσωμο το Διοικητικό Συμβούλιό της.

Ομιλία της Μιράντας Τερζοπούλου στο Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας

Η 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και «Οι Φίλοι του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας», διοργάνωσαν, στο πλαίσιο του εορτασμού των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2009, με γενικό τίτλο: «Μάγοι, ξόρκια και φυλακτά. Η μαγεία στον αρχαίο και χριστιανικό κόσμο», εκδήλωση με ομιλία της κ. Μιράντας Τερζοπούλου, εθνομόλου - ερευνήτριας στο Κ.Ε.Ε.Λ. της Ακαδημίας Αθηνών, με θέμα: «Τι είναι μαγεία;», την Παρασκευή 25 Σεπτεμβρίου 2009, στις 7.30 μ.μ., στο Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας.

Την Ε.Μ.Ι.Π.Η. εκπροσώπησε ο Ηγούμεν. της Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου Βεροίας και μέλος της Εταιρείας Αρχιμ. Πορφύριος Μπατσαράς.

ΠΑΡΑΔΙΝΟΝΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΧΟΡΟΥ

Για 9η συνεχή χρονιά ανακοινώνεται ότι **κάθε Τετάρτη** παραδίνονται **μαθήματα παραδοσιακών και λαϊκών χορών** από όλη την Ελλάδα **αφίλοκερδώς** στο **2ο Γυμνάσιο Βέροιας** (γυμναστήριο) από τον **Γιάννη Τσιαμήτρο**, εκπ/κό χοροδιδάσκαλο για καθηγητές και φίλους. Επιδίδονται επίσης cd και dvd με τους χορούς.

Αρχάριοι στις 7.30 μ.μ. **Προχωρημένοι** στις 8.30 μ.μ.

Πληροφορίες: 6946.461.136

Πο επιγραφές...

ΕΠΤΑΜ

ΦΩΤΕΙΝΕΣ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΛΑΣΤΙΚΑ - ΜΕΤΑΛΙΚΑ
ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ • ΓΡΑΦΙΚΑ ΔΑΠΕΔΩΝ
ΠΤΑΝΟΦΩΣΕΙΣ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ

www.gigaprint.gr e-mail: eptam@otenet.gr

2^ο Χιλ. ΒΕΡΟΙΑΣ - ΒΕΡΤΙΝΑΣ ☎ 23310 63949

Γ-Κ-Α-Λ-Α-Ϊ-Τ-Σ-Η-Σ

Κουζίνες • Ντουλάπες • Πόρτες

Υπεύθυνος: Ηλίας Γκαλαϊτσης
www.galaitsis.gr

Γ. ΖΕΥΓΟΥ 4 (Προμηθέας) - ΒΕΡΟΙΑ
ΤΗΛ: 23310 63729 ΚΙΝ: 6948 297 794

ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

ΛΕΚΑΝΙΔΟΥ Γ. ΕΛΕΟΝΩΡΑ

ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΥΤΡΙΑ

- Νοητική Υστέρηση
- Σύνδρομο Down
- Διαταραχή Εμειματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητα
- Αναπτυξιακές Διαταραχές (Αυτισμός, Asperger κ.α.)
- Μαθησιακές Δυσκολίες

Κονίτσης 36
1ος όροφος
ΒΕΡΟΙΑ

Τηλ: 23310 62170
Κιν: 6945 108 902
E-mail: lekaniidou@gmail.com

Βασίλης Κοτίδης

Παιδαγωγός Κυκλοφορίας Πανεπιστημίου Μακεδονίας

ΣΧΟΛΗ ΟΔΗΓΩΝ

ΒΕΡΜΙΟΥ 3 ΒΕΡΟΙΑ (Πλ. Αγ. Αντωνίου) ΤΗΛ. 23310 21070 ΚΙΝ. 6974 854885

ΖΕΡΔΑΛΗΣ ELECTRONIC CENTER

Κεραίες
Τηλέφωνα
Καλώδια
Λάμπες
Τηλεχειριστήρια
Συναγερμοί

IKUSI
Ηχος
Κεραίες
Ράδιο CD

Δορυφορικά συστήματα
Ηχος οπίου & αυτοκινήτου
Ηλεκτρονικά ανταλλακτικά

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑ 30 ΒΕΡΟΙΑ
ΤΗΛ. 23310-22214